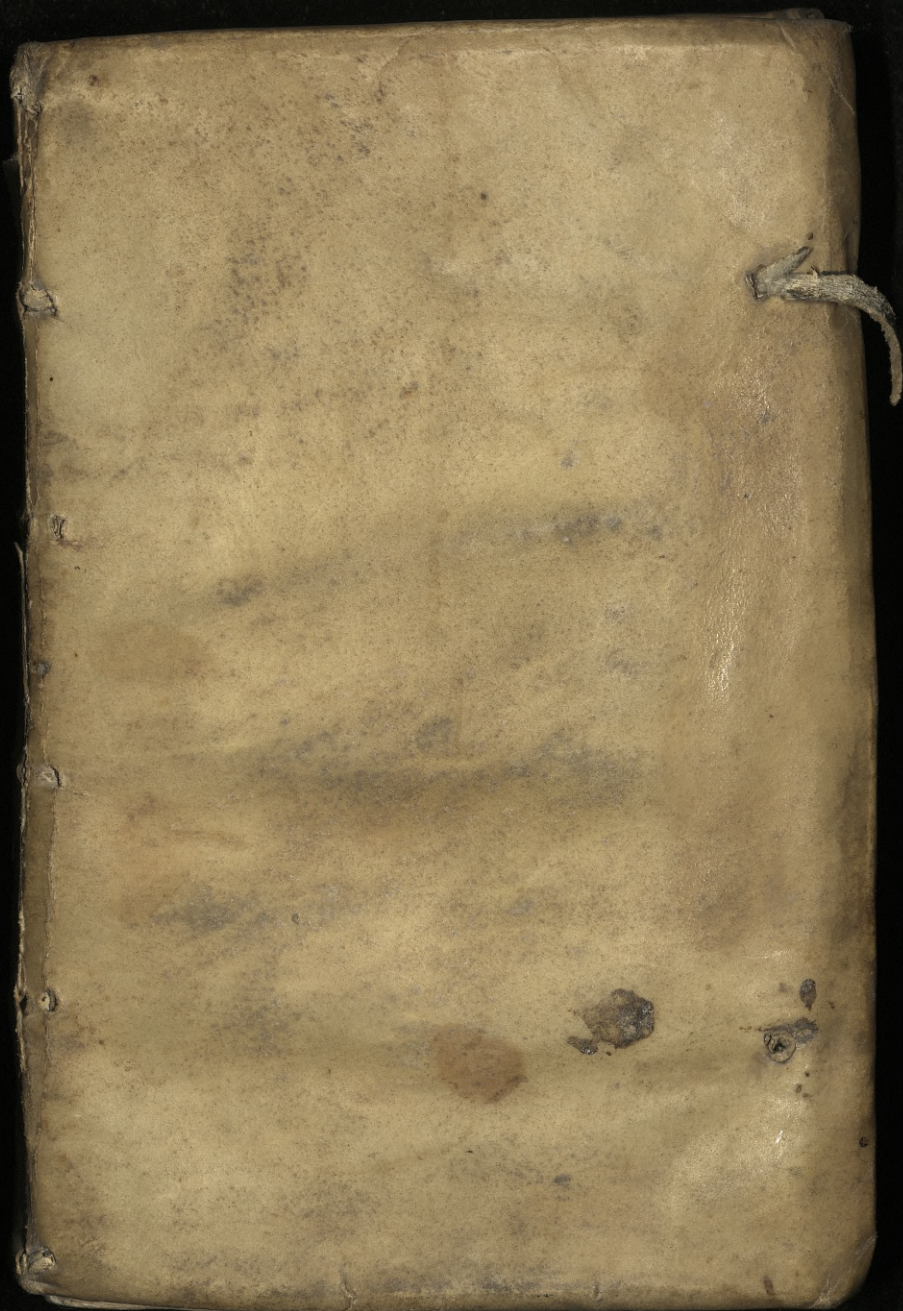
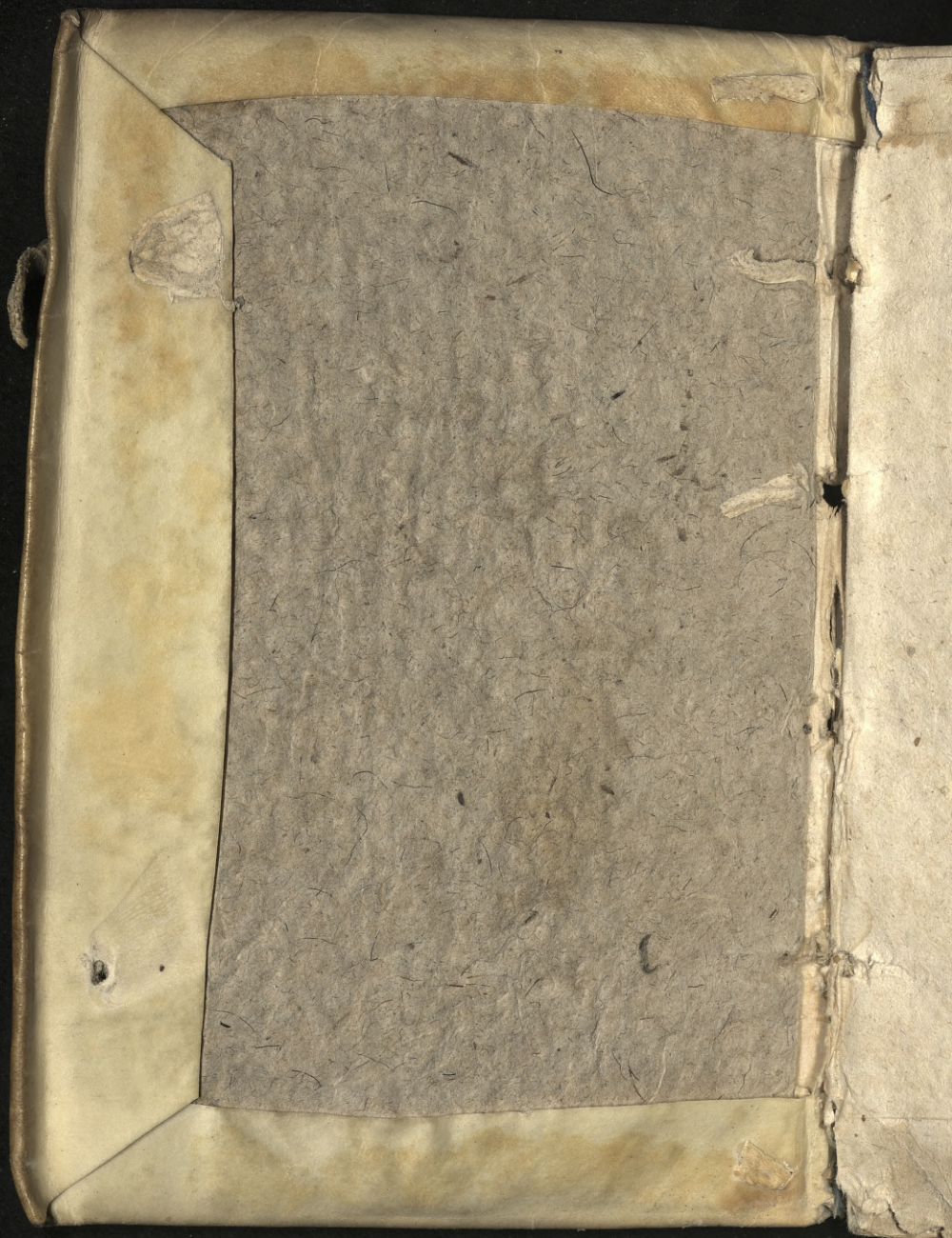
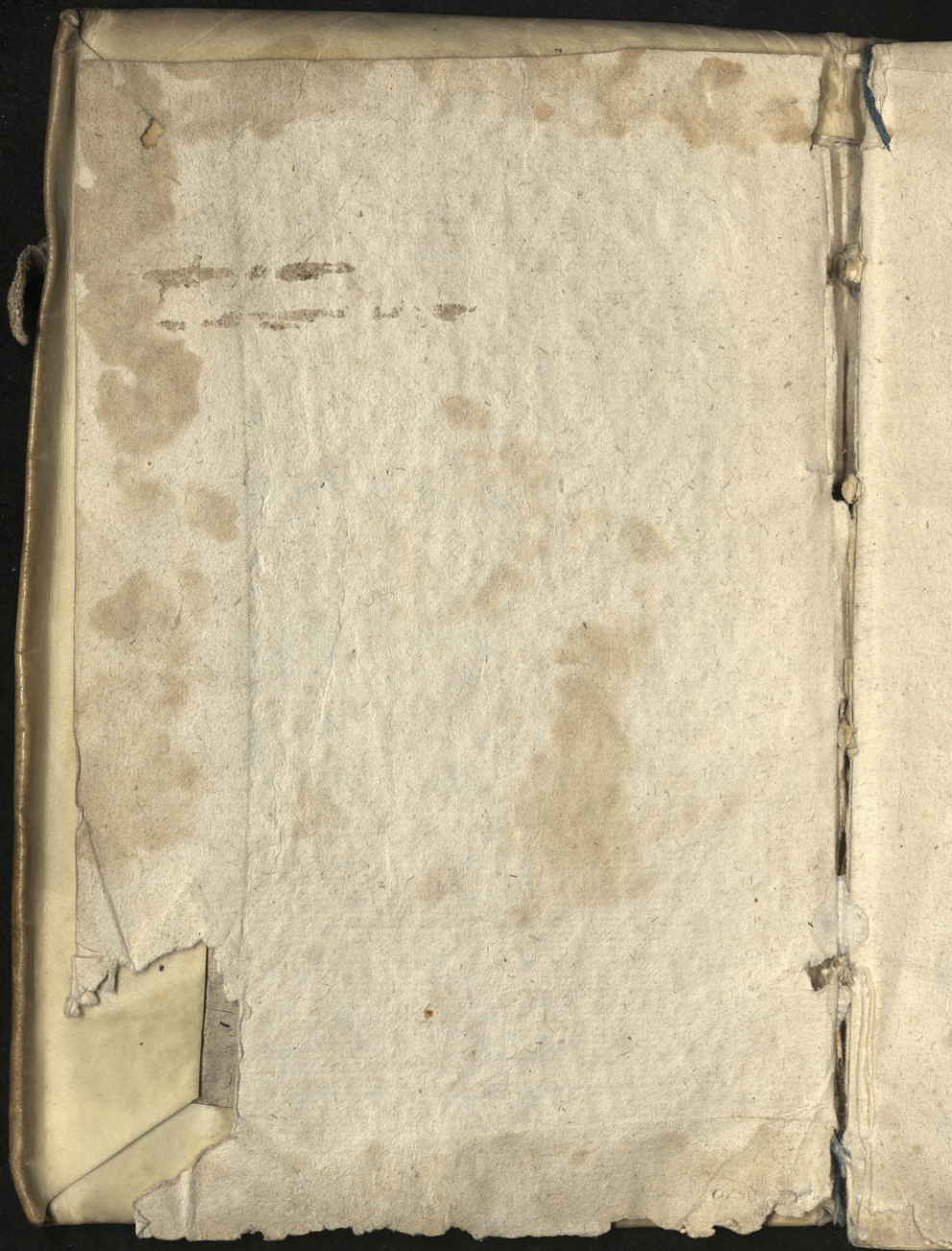

~~Ex libris~~ ~~W. H. L.~~
~~Manilla~~

Julia

Ex

IUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBRI DVO,

Qui alloquium præcipuè continent
in Publicis malis.

Tertia editio, melior & Notis auctior.

LUGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
cId. Id. LXXXVI.

Εἰς τὸ σοφωτάτε καὶ λογιωτάτε
ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΛΙΠΣΙΟΥ,
ὡρὶ δισταθείας ἥτοι καρτείας βιβλίον.

Λιψιάδης σελίδας σκολιῶν φθόνῳ ὀμματὶ πηξας.
Οὐκ ἀγαμαι λογίης, εἶπεν, ἄτερ σοφίης.
Ἀλλὰ τίδ' ἐπ' ὅλῳ γλαφυρόν τε σοφόν τε πόνημας
Καρτεαῖης κατέχον τέθικα σωροσύνης.
Κρείσσον ἐμῶν, λέξας, πέλε' ὅ τ' ἐπευχ' ὀδόντων
Λήξει ἐπ' εὐβολίης τικόμεν' ἑκαδύλω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ελλογίμων φίλῳ πρὸς ἀξέρας, ἔνεκα πάντων
Εἰσὶν παντοδαπῇ κρείσσονες ἰδυοσύνη.
Σέο πόνης φίλῳ Κυϊάκῃ, εἰμὶ ὃ λίαν
Καὶ φιλοσκαλιχερός, ἢ φιλολιψιάδης.
Ἀλλὰ σοφαῖς φρατίδεαςι σέλας σέο πόσον ἀέξον
Λήψε, ἔκ ἀσῆς, ἀλλὰ μοι ἄστρον ἔης.

B. Vulcani.

13898

863

1495

AD LECTOREM
PRO CONSTANTIA
MEA PRÆSCRIPTIO.

VOD in iteratâ hac editione,
 iterum te alloquor, Lector,
 præter votum meum accidit,
 etsi non præter opinionem.
 Iudicia enim ista prævidi an-
 tē; imò prædixi: Negant sa-
 tis piè hoc argumentum à
 me tractatum: negant locis
 aliquot satis verè. Parum piè idèd: quia Philoso-
 phum egisse tantum videor, inquiunt, nec insper-
 sisse quæ potui & debui è libris sacris. Quæ ad-
 monitio valdè mihi grata: velim & illis simplex
 meum & sine fūco responsum. Nam quodd apertam
 pietatem ante omnia requirunt, amo: hoc tan-
 tum moneo, vt oculos prius seriò intendant in fi-
 nem meum inquē scopum. Si mihi Theologum
 agere propositum, aberravi: si Philosophum, cur
 culpant? Haurimus enim è lacūnis, inquiunt, quæ
 liceat è purissimo diuinarum litterarum fonte.
 Hūcne me vocant? At ego ex animo testor & re-
 spondeo, non aliam me viam salutis nosse, quā
 hanc quæ per vnum illum & directum limitem
 ducat: ad quem tamen percurrendum, humanas
 etiam litteras laxamenti aliquid afferre censeam,
 imò adiumenti. Augustini consiliū esse scio, quæ
 à Philosophis scripta sunt colligere, & in vsum no-
 stram vindicare possessoribus illis iniustis erepta. Hoc

sequi volui: & peccavi: Peccassem, fateor, si pu-
rum hunc & mysticum religionis nostræ liquorem
corrupissem veteri aliquâ & olenti facie. At contrâ
institi: & sordentem per se, parumque mundam
doctrinam, depurgare atque illustrare aggressus
sum nouo isto Sole. Cui bono id non bonum? In
pugnâ, equitum aut statarij militis præcipuam
operam esse scimus: spernis ideo sagittarios & fun-
ditores? In domo exstruendâ architecti maximam
laudem & vsum: tollésne operas igitur & admini-
stros? Idem hîc cense. diuinâ illâ litterâ veri ro-
boris, verâ virtutis & constantiæ solidâ effectrices:
nec tamen humanam prorsus Sapientiam sperne,
eam dico quæ non se effert, sed seruit placidè &
ancillatur. Lapidés, camenta, calcem, ex veteri &
diu lapso ædificio illo Philosophiæ comportamus:
ne inuidè lucellum hoc architecto, & patiæ ma-
teriam hanc substernat saltem in fundamentis. At
enim sacra illa meliora, nec verbis iis abstinendum
fuit. Meliora fateor: sed adde etiam grauiora. La-
certos meos expendo, & artus artesque libro: cur
onus mihi imponi fatear, cui non sim ferendo?
Theologis, id est magnis altisque viris (& eximios
multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo:
mea cymba legat litus. Philosophum ego agam:
sed Christianum. Nam de verbis, quid turbant?
Non quo stilo ea scripta sint, sed quo sensu videant:
nec an vñtate, sed an verè. Si enim recti sensus:
quid refert in re tam arduâ, quo velo aut veste
(modò non indecorâ) eos texerim? Si vani: con-
uincant. Nempe hoc ipsum volumus, aiunt: &
quædam à te scripta non ex fide. De recta Ratione
erras, quam cum priscis illis exaggeras nimis & at-
collis.

tollis. Egone? verbis fortasse illorum: sensu num-
quam meo. Nam ne ipse erres, vno verbo hoc te-
stor: nullam me rectam puramque Rationem in-
tellegere, nisi à deo directam, nisi à fide illustra-
tam. Sed quæ, malum, illegitima ista captio est,
cùm genere tota sententia bona sit, querere in verbi
vnius aut alterius latebrâ calumniæ ansam? Ratio
ipsa, & suis viribus, non ducit nos ad deum, non
ad veram: sed tamen vt in aquâ aut pelui defectum
solis intraemur, idque per solis ipsius radios, obli-
quæ & quodam flexu: sic in istâ, res diuinas, sed
caue censeas aliter, quàm per deum ipsum. Iam
de fato aut fatalibus; de impiis ob bonum punitis;
siquid nimis exacui, aut ab aliis acutum arripui
(quo in genere fortean *Boëthiana illa sententia sit) Lib. II. cap. 10.
velim ab æquo lectore æquiter legi & intellegi,
quam ad rem præuiimus nunc aliquot ad oram
Notis. Mihi quidem mens vbique bona: & si alibi
humana hæc lingua aut calamus titubauit, ne aspe-
rè quæso nimis luam. Sum enim ex iis, quibus
Pietas in corde magis, quàm in ore: quique factis
exerceri eam acriter malim, quàm verbis. Nec sæ-
culum hoc satis mihi placet, (audebo dicere) quo
nullum vmquam feracius religionum fuit, sterilius
pietatis. Quæ contentiones vbique? quæ rixæ? &
cùm omnia fecerint, cùm cælum & terram subtilis
ingenij alâ peruolarint; quid aliud, quàm, cum
Aristophanæo Socrate, *ἀπολογία*? Habes, mi Le-
ctor, breuem præscriptionem nostram: quæ tamen
æquo tibi nimia, satis vel iniquo. Te cum curâ
moneo hortorquæ, ne auocent & auertant animum
à germano Philosophiæ studio noui Domitiani isti:
qui non eam solùm (facultas modò & vires sint)

sed in exilium pellant omnes bonas artes. Priscos
illos potius patres vide, Græcos Latinosque. denso
agmine à nobis omnes stant, & modestum Philo-
sophiæ studium non ferunt in Christiano solum,
sed inculcant & suadent. quorum auctoritatis scu-
to, satis me putem sine aliâ vllâ ratione contra gi-
gantes istos rectum. Nam Philosophiam cur vbe-
rius verbis laudem? Frustrâ. quia vt montium alti-
tudo procul non appâret, sed cùm accesseris: non
item huius splendor, nisi cùm pernòris. Pernosci
autem sine Christianâ veraque religione non po-
test. quam prælucentem si tollis: fateor ecce & cla-
mo, ludibrium illa, vanitas, delirium. Benè Ter-
tullianus: *Cui veritas cognita, sine deo? cui deus, sine*
Christo? In qua sententia finio, & serio conquiesco.
Velim tu mecum!

NOBI-

NOBILIBVS ET
MAGNIFICIS
CONSVLIBVS
ET
SENATV POPVLOQVE
ANTVERPIENSI
IVSTVS LIPSIVS
dedico confecroque.

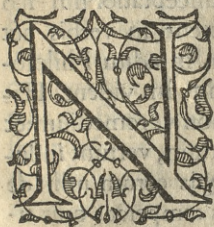

LIBROS istos, quos de
Constantia in medius pa-
tria mea turbis constanter
scripsi & perscripsi : eos
vobis dare dedicare mihi
visum, Urbis magna ma-
gni Senatores. Splendor vester me impu-
lit, prudentia, virtus. humanitas etiam illa,
quam coram sum expertus, propria vobis
in bonos & eruditos, Nec, arbitror, pro in-
grato erit munus. quod per se haur magnum,
pondus ab animo meo accipiet : quia dedi
quod, hoc quidem tempore, optimum ma-
ximumque in omni meo litterario censu.

Denique novitas etiam forsitan aliqua illud
commendauerit: quoniam, nisi fallor, inter-
clusam diu et spinis obstitam hanc Sapientiae
viam, sternere et munire aggredimur pri-
mi. quae illa profectò est, quae cum diuinis
litteris coniuncta, possit ducere ad Tranquil-
litatem et Quietem. Mihi certè animus
gratificandi vobis, iuvandi alios, non desuit.
si vires: tam equum est equos vos aduer-
sum me esse, quam ego adversus magnum
illum Deum sum: quem scio non vni omnia
dedisse. Valete.

AD LE-

AD LECTOREM,
DE CONSILIO MEO
SCRIPTIONIS ET FINE.

NIL me fugit, Lector, in
nouo hoc scribendi genere,
noua mihi iudicia parata &
censuras, siue illorum, quos
percutiet, inopinata hæc Sa-
pientiæ professio ab eo, quem
amcenioribus tantum litteris
censebant operatum; siue alio-
rum, quibus vilescet & pro leui erit, quidquid in
hoc studio aut studio ludabitur post antiquos.
Quibus utrisque ut breuiter respondeam, mea in-
terest, imò etiam tuâ. Ac primi quidem illi dua-
bus diuersissimis rebus peccare mihi videntur, In-
curiâ & Curâ. Hæc, quòd in aliena studia actio-
nesque vtrò inquirendum sibi censeant. Illâ, quòd
inquirant tamen parum intentè aut diligenter. Ut
enim ipse iis me indicem; numquam ita colles illi
fontesque Musarum totum me ceperunt, ut non
oculos idemtidem mentemque reflexerim ad seue-
riorem istam Diuam. Philosophiam dico, cuius
studia iam tum à puero ita mihi placuere, ut pec-
care iuuenili quodam ardore viderer, & fræno at-
que inhibitione fuerim coercendus. Sciunt præ-
ceptores mei, qui in Vbiis: excussos mihi velut per
vim libros eos omnes è manibus, & scripta etiam
Commentariosque ereptos, quos laboriosè confe-
ceram ex omni interpretum facce. Nec mutauim

sanè

AD LECTOREM.

sanè postea. & in omni hoc studiorum cursu, si non recto rigore & linea, tamen flexu tetendisse me scio ad illam Sapientia metam. Nec id eâ viâ, quâ hic philosophantium vulgus, qui in spinis argutarum aut laqueis quaestionum malè dediti, non aliud quàm subtili quodam disceptationum filo texunt eas & retexunt. Hærent in verbis aut captiunculis: & ætatem totam in aditu Philosophiæ versantur, adyta eius numquàm vident. Habent eam vt oblectamentum, non vt remedium: & instrumentum vitæ maximè serium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus querit? quis affectus temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin adeò ad Sapientiam spectare hæc non arbitrantur; vt aliud aut nihil agere eos censeant, qui id agunt. Itaque vitam eorum, siue iudicia, si vides: nihil vel in ipso vulgò reperiās, quod ad illam attinet, spurcius; stultius, quod ad ista. Scilicet vt vinum quod nil salubrius, quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, qua abutuntur. At mihi alia mens, qui nauim semper auertens ab illis argutarum salebris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillæ mentis portum. Cuius studij mei primum nec fallax specimen esse volui hos libros. Sed enim, inquit alteri, melius & vberius ista veteres. Quædam ex istis, fateor: abnego, quod vniuersa. Si de moribus aliquid affectibusue carptim post Senecam & diuinum illum Epictetum scribam: me quoque iudice, parum cordis habeam aut frontis. At si ea quæ ne attigerunt quidem illi, aut quisquam (fidenter enim id adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quaesui

AD LECTOREM.

quasiui. quis ante me? Rem siue ordinem videant:
mihi ea debere fatebuntur. & de verbis ipsis (fas
dicere) non ea nobis inopia, vt cuiquam supplice-
mus. Denique hoc sciant, alia plura aliis mihi
scripta; hunc librum præcipuè mihi: illa famæ; at
hæc * salutis. Quod olim altè & acutè quispiam, id
hîc verâ voce proclamo. *Satis mihi pauci lectores, sa-
tis est vnus, satis est nullus.* Id tantum peto, vt qui-
cumque hæc tangent, cognoscendi animum adfer-
rant & simul ignoscendi. Vt sicubi fortè lapsus
sim, præsertim cum locos illos altiores conatus scan-
dere de Prouidentia, Iustitia, Fato: condonent. quia
nusquam certè malitia aut pertinacia est; sed hu-
mana saltem imbecillitas & caligo. Denique ab iis
docear: faxo, vt nemo tam promptus ad monen-
dum sit, quàm ego ad mutandum. Cetera vitia
naturæ meæ non demo aut minuo: pertiniaciam &
contentionum studium seriò deprecor ab eâ & de-
testor. Salue mi Lector: quod vtiâ per hunc
librum in parte tibi sit!

* Non quia in
his solis salus
(haud ita sentio)
sed quia ad eam
mouant & condu-
cunt.

TANI

I A N I D O V Z Æ
N O R D O V I C I S

I V S T V M L I P S I V M S V V M

Melos ex iambis meris, potiore Lipſiani argu-
menti partem; ſummamque totius operis car-
ptim & quaſi ſaltuatim complectens.

NO V V M cui iſtud imputabimus Melos?
Cui hoc Poëma muſteum?

Tibine L I P S I ? Ita hercle verò ſerò :

Tibi (inquo) tibi, ô decus

Meum, omniumque MENTEM habere queis BONAM,

Et eſſe *CORCVLIS datum eſt.

Siniſtra riè queis mamilla ſuſſilit,

DEI ferens I M A G I N E M.

Cape iſtud ergò Iambicum Melos tibi,

Cape hoc Poëma muſteum :

Poëma ductu & alite vnus tuo

Satùmque & editum ſimul:

Silentij eſſe quando longius reum

Pudet pigetque me tibi.

Neque vnquam id æquus ille Iuppiter ſinat,

Vt his amoris ignibus

Ita anteuortat vlla ſegnitas mihi,

Fidem ore L I P S I O vt datam

Reapſe fruſtrè. abſit à Fide mea

Modi iſtiusce vanitas.

Abeſto, verba tertiata cui placent,

Referta falſimoniis.

Nec hocce SVADA L I P S I A N A nos docet;

Pares cui haud Leporibus

*Hoc cognomento
honestatos Ro-
ma, qui ceteros
mortales sapien-
tia præſtarent,
teſtu Plin. lib.
VII. cap. XXXI.

IVSTI LIPSI
DE CONSTANTIA
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*Prefatio & introductio. querela item
aliqua de Belgarum turbis.*

NTE annos aliquot cum
Viennam Austriae iter habe-
rem, fugiens patriae meae tur-
bas: deflexi, non sine deo du-
ce, ad Eburonum urbem.
quæ nec longè à via; & in qua amici, quos
salutare more suadebar & amore. Inter
eos Carolus Langius, vir (sine fraude aut
ambitione dicam) optimus doctissimusque
Belgarum. Qui cum me hospitio excepisset;
non omni solum comitate & beniuolentia
id temperauit, sed eo genere sermonum qui
vtilis imò salutare mihi in omne æuum.
Ille enim fuit ille vir, qui oculos mihi aperiret
detersâ vulgarium aliquot opinionum
nube: ille, qui viam ostenderet, quâ sine am-
bage peruenirem, vt cum Lucretio loquar,
ad illa

** Leodiensia intel-
lego.*

*C. Langij vera
laus,*

*Humanitas
eius.*

Sapientia.

Edita doctrinâ sapientum templa serena.

A

Nam

Mala ciuiliū
bellorum.

* Terram terrā
commutare,
Adagium fre-
guens Græcis.

Nam cū post meridiem feruido sole (præ-
ceps enim iam mensis Iunius erat) domi
eius in atrio inambularem: quæsiuit, vt
fit, blandius de itinere meo & eius causis.
Cui cū ego de turbis Belgarum, de inso-
lentiâ Præfectorum & militum, liberè & ve-
rè multa dixissem: addidi postremò, prætexi
à me aliam, sed hanc intimam esse discessus
mei causam. Quis enim Langi, inquam,
tam firmo & tam ferreo pectore, qui diutius
ferendis iis malis fit? Iactamur iam tot an-
nos, vt vides, bellorum ciuiliū æstu: &, vt
in vndoso mari, non vno vento agitamur tur-
barum seditionumque. Otium mihi cordi
& quies? tubæ interpellant & strepitus ar-
morum. Horti & rura? miles & sicarius
compellit in urbem. Itaque certum mihi
Langi, relictâ hâc infestâ & infaustâ Belgicâ
(ignoscat mihi Genius patriæ) * γῆν ἀεὶ γῆς,
vt ille ait; & quouis terrarum fugere --ubi
nec Pelopidarum facta neque nomen audiam.
Langius admirans & velut excitatus, Itane
tu Lipsi, inquit, abeas à nobis? A vobis, in-
quam, aut certè ab hac vitâ. Quod enim
malorum istorum effugium, nisi in fugâ?
Nam vt videam ista cottidiè & feram, non
possum Langi: nec chalybs aliquis mihi cir-
ca pectus. Suspirauit ad hunc sermonem
Langius,

Langius, &, Infirme adolescens, inquit, quæ hæc mollities est? aut quæ tua mens salutem quærentis in fuga? Turbat & æstuat patria tua, fateor: sed quæ non hodie pars Europæ? Vt verè illud Aristophanæum possis augurari:

—*τὰ δ' ὑπέρτερα νέρτερα θήσει

Ζεύς ὑπερμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed Adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, ut quies nobis in turbis sit & pax inter media arma. Ego satis iuueniliter, Imò deferenda illa Langi, inquam: Certè enim audita mala leuius ad animum accidet, quàm visa: & simul ponemur ipsi extra tela, quod dicitur, & puluerem huius agonis. Homerum non audis callidè monentem,

*Εκ βελίων μητέρας ἐλκει ἑλκος ἀρηΐ)?

Turbæ per Europam: quæ euerfionem mirantur aut conuerfionem.
* id est: *supera infera reddet lupiter altitonans.*

Commune barbarum remedium, in fugâ.

* Extra tela, nequis vulneri vulnus addat.

CAPVT II.

Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si fortè in leui quodam & primo Adfectuum motu.

LANGIVS moto leuiter capite, Audio, inquit: mallet tu Sapientiæ vocem & Rationis. Nam hæc, Lipsi, quæ te inuoluunt,

* Ratione, non
laqueo.

Originem tur-
barum in no-
bis esse.

Ideo nō excuti-
eas motu:

Indicari tāiūm

* Seneca.

nebulæ & nubeculæ sunt à fumo Opinio-
num. Itaque, vt cum Diogene dicam, * λόσφ
tibi hîc opus non βρόχω: radio inquam illo,
qui caliginem tui capitis illustret. Patriam
ecce desertum is: sed dic seriò, illam cum fu-
gies, te quoque effugies? Vide ne contrà sit:
& tecum atque in pectore isto circumferas
fontem fomitemque tui mali. Vt ij qui fe-
briunt, iactant se inquietè & versant, & le-
ctum subinde mutant vanâ spe leuamenti:
in eâdem causâ nos, qui terram è terrâ fru-
strâ mutamus, ægri scilicet mentis. Aperire
enim hoc est morbum, non tollere: fateri in-
ternum hunc calorem, & non mederi. Ele-
ganter * Romanus sapiens: *Proprium est*
ægri nihil diu pati, & mutationibus vt reme-
diis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur
vagæ, & littora pererrantur, & modò mari
se modò terra experitur præsentibus semper
infesta lenitas. Itaque fugitis semper tur-
bas non vitatis. Vt cerua illa apud Virgilium,

Quam procul incantâ nemora inter Cres-
sa fixit

Pastor agens telis:

— illa fuga siluas saltusq; peragrat

Dictæos.

frustrâ: quia vt idem poëta addit — *heret*
lateri letalis arundo: ita vos, qui telo hoc ad-
fectuum

fectuum penitus percussi, non id excutitis, sed migratione transfertis. Qui crus sibi aut brachium fregit, nō currum aut equum poscit, vt opinor, sed chirurgum: tua quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu sanare te postules & discursu? Animus enim ^{Morbū enim cum animi esse.} certè est qui ægrotat: & omnis hæc exterior imbecillitas, desperatio, languor, orta ab vno fonte, quodd iacet ille & languet. Sceptrum abiecit princeps diuinaque pars: & eò vilitatis lapsa est, vt sponte seruiat suis seruis. Dic, locus hîc quid faciet aut motus? Nisi fortè ^{Quem locus nullus suū vi sanat.} regio aliqua est, quæ metus temperet, quæ spes refrænet, quæ malam hanc saniem educat, quam altè imbibimus vitiourum. Atqui nulla ea est, nec in insulis ipsis beatorum, aut si est: ostende, & omnes illuc agmine facti imus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis, habet eam vim: & recreat attollitque iacentem animum cottidiana illa conspecta nouitas morum, hominū, locorum. Lipsi erras. Nam vt quod res est seriò dicam, peregrinationem nō vsque eò deprimō, vt nihil ei in hominem & in adfectus dem iuris. Imò habeat. sed hætenus, vt leuia tædia quædam ^{Esti fastidia quædam mitigat aut tollit.} animorum & velut nausæas tollat: non tollat morbos, qui altiùs penetrarunt, quàm vt externa vlla medicina huc pertingat. Cantus,

^{Stoici hæc ita distinguunt, ut} vinum, somnus, ^{primos cõrra aut} * commotiunculas illas pri-
^{mas non rarò sanarunt} mas non rarò sanarunt iræ, doloris, amoris:
^{at nunquàm ægritudinem, quæ radices egit} at nunquàm ægritudinem, quæ radices egit
^{& fixit pedem. Idem hîc est: & peregrinatio} & fixit pedem. Idem hîc est: & peregrinatio
^{fortasse leues quosdam languores sanabit, nõ} fortasse leues quosdam languores sanabit, nõ

sanabit veros. Hærent enim primi illi motus orti à corpore quodammodo adhuc in corpore, aut certè in summâ, vt sic dicam, animorum cute: ideoq; non mirum si quamvis leui spongiâ abstergeantur. non ita inuenterati illi adfectus, quibus sedes imò regnum in ipsâ animi mente. Cùm diu multumque erraueris, cùm terram omnem & mare circumlatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nulla terra. Sequentur te: & post peditem equitemque sedebit, vt cum poëta loquar, atra cura. Socrates interroganti cuidam, quid ita peregrinatio sibi non profuisset? scitè respondit, Non enim te deseruisti: simile hîc dixerim. & quocunque fugies, corruptum corruptoremque animum tecum habebis, comitem non bonum. Atque vtinam comitem! sed vereor vt ducem: quia non sequentur te adfectus tui, sed trahent.

At veri & veteres adfectus externis illis non leuiuntur.

CAPVT

CAPVT III.

At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis ægrotet: eiq; remedium à Sapientiâ & Constantiâ petendum.

NON auocat igitur, inquis, etiam à veris malis peregrinatio? non campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extra doloris tui sensum? Auocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in bonum. Vt picturâ quamuis egregiâ oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas nouitate nos capit, sed ad breue tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec soluit peregrinatio doloris hanc cathenam, sed laxat. Quid autem istud me iuiat, si lucē paullisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profectò est. insidiantur animo externæ hæ omnes voluptates, & specie iuuandi magis lædunt. Vt medicamenta minus valida non extrahunt humorem noxium, sed mouent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illum cupidinum & adauget. Non diu enim à se aberrat animus: sed vel inuitus domum mox compellitur & in vetus con-
tubernium malorum. Illa ipsa opida cō-

Obiectioni ob-
cursum.

Et videri ali-
quod in muta-
tione solatiū,
non autē esse.

Aggrauari e-
nim per eam
mala.

specta & montes, reducent te cogitatione in
tuam patriam: & inter media gaudia videbis
aliquid siue audies, quod sensum refricet tui
doloris. Aut si paulisper quiesces: brevis il-
le velut somnus erit, & mox expectecto tibi
eadem aut maior febris. Crescunt enim in-
terpellatae quaedam cupidines, & vires ca-
piunt ex interuallo. Mitte igitur, Lipsi, va-
na hæc, imò noxia: nec remedia, sed venena:

Verum autem
remedium in
animo mutat
ione.

vera illa potius admitte & seuera. Solem
solumque mutas? imò animum, quem ma-
le Adfectibus mancipasti, subtractum legiti-
mæ dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc
desperatio est, ab illo vitiato hic languor.
Illum mutes oportet, non locum: & effice-
re non vt alibi sis, sed vt alius. Tu fertilem
illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam
fortemque Viennam, & regem fluuiorum
Danubium, & tot mira & noua quæ suspen-
sa aure bibant audientes: sed quanto melius,
si idem hic tibi ad Sapientiam impetus &
eupido? si penetres in feraces illius campos?
si fontes humanarum perturbationum in-
quiras? si valla & arces exstruas, quibus ar-
ceas & defendas cupidinum insultus? Hæc
enim vera morbi tui remedia: cetera omnia,
panni & fomenta. Nihil te abitio ista iuua-
bit: nihil

Quam ad in-
terna transfe-
ri melius: &
grauia potius,
quam iuuuia
quæri.

euasisse

—*euaſiſſe tot vrbes*

Argolicas, mediosq; fugam tenuiſſe per
hoſtes:

Turbas alio-
quin vbique
comites eſſo.

hoſtem reperiſ apud te, & in iſto (pectus
mihi concutiebat) penetrali. Quid refert
ad quàm pacata loca veneris? bellum trahiſ
tecum. ad quàm quieta? turbæ circum te,
imò in te ſunt. Pugnat enim pugnabitq;e
ſecum ſemper diſcors hic animus, appeten-
do, fugiendo, ſperando, deſperando. Atque
ut ij qui per timorem terga vertunt, magis
exponunt ſe periculo intactos & auerſos: ſic
errones & tirones iſti, quibus cum adſecti-
bus nunquàm pugna fuit, ſed tantùm fuga.
At tu, adoleſcens, ſi me audies, ſtabis: &
gradum firmabiſ contra hunc doloris ho-
ſtem. CONSTANTIA enim tibi ante
omnia opus: & victor aliquiſ pugnando eua-
ſit, nemo fugiendo.

Reſiſtendum
igitur, & pu-
gnandum cum
doloꝛe Con-
ſtantiz armis.

CAPVT IIII.

*Definitiones Conſtantie, Patientie, Recte
rationis, Opinionis. Item Perniciacia quid
à Conſtantiâ differat & abeat: & à Pa-
tientia, Abiectionis.*

SERMONIBVS iis Langij erectior ali-
quâ parte ego, Alta & præclara hæc tua

A 5

monita,

monita, inquam: & iam stare conor & ad-
furgere, sed, vt ij ferè qui in somnis laborant,
vano nifu. Reuoluor enim Langi, nequid
mentiar, idemtidem ad meam terram: &
hærent fixæ animo publicæ priuatæque cu-
ræ. Tu, si potes, pelle malas aues quæ me
lancinant: & vincla sollicitudinum deme, qui-
bus in hoc Caucaſo lentè ligor. Langius
vultu alacri, Ego verò demiam, inquit: &
nouus Hercules ſoluâ hunc Prometheus.

Ad explicatio-
nem Conſtan-
tiæ deſcenſum.

Quid proptiè
ea ſit.

Attende tantum & intende. Ad Conſtan-
tiam te vocauī, Lipſi, & in eâ ſpem & præſi-
dium poſui tuæ ſalutis. Ea igitur ante omnia
nobis cognoscenda eſt. CONSTANTIAM
hîc appello, RECTVM ET IM MOTVM
ANIMI ROBVR NON ELATI EX-
TERNIS AVT FORTVITIS, NON
DEPRESSI. Robur dixi; & intellego fir-
mitudinem inſitam animo, non ab Opinio-
ne, ſed à iudicio & recta Ratione. Exclu-
ſam enim ante omnia volo peruicaciam (ſiue
ea * melius Pertinacia dicitur:) quæ & ipſa
obſtinati animi robur eſt, ſed à ſuperbiæ
aut gloriæ vento. Et robur duntaxat in vnâ
parte. Deprimi enim haud facilè tumidi
iſti & peruicaces poſſunt, facillimè attolli:
non aliter quàm culleus, qui vento inflatus
agrè mergitur, ſupereminet autem & exſiliit
ſuâ

* Nam Attius
apud Nonium
illam in virtute
ponit, hanc in
vicio. Seneca ra-
mè & alij aliter.

suâ sponte. Talis enim istorum ventosa hæc
 durities est: cui origo à Superbiâ, & nimio
 pretio sui. igitur ab Opinione. At Constan-
 tiæ vera mater, Patientia & demissio animi
 est. quam definitio RERVM QVÆCVM-
 QUE HOMINI ALIVNDE ACCI-
 DVNT AVT INCIDVNT VOLVN-
 TARIAM ET SINE QVERELA
 PERPESSIONEM. Quæ rectâ ratione
 suscepta, vna illa radix est, quâ altitudo pul-
 cherrimi huius roboris nixa. Caue enim &
 hîc Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ lo-
 co Abiectionem sæpe & torporem quem-
 dam animi marcentis suggerit: verè vitium,
 & cui origo à Vilitate sui. Virtus autem me-
 diâ viâ ingreditur. & cautè cauet nequid in
 actionibus suis defiat aut excedat. Dirigit
 enim se ad vnius Rationis trutinam: & illam
 habet examinis sui velut normam & obruf-
 sam. Est autem recta Ratio non aliud, quàm
 DE REBVS HVMANIS DIVINIS-
 QUE (quatenus tamen ex ad nos spectant)
 VERVM IVDICIVM AC SENSVS.
 Opinio huic contraria, DE IISDEM
 FVTILE IVDICIVM AC FALLAX.

Constantiæ
 origo à pa-
 tientia.
 Ea quoque de-
 finita.

Discreta à
 Torpore.

Constantia
 medium inter
 Elationem &
 Abiectionem
 tenet: idque
 Ratione duce.

Ratio igitur
 quid sit?

Quid item
 Opinio?

CAPVT

CAPVT V.

Ratio & Opinio vnde originem habeant, vtriusque vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Leuitatem.

De vtrâque
accuratius &
vberius dictû.

Homo duplex.

Anima in eo
sublimis & ig-
nea: Corpus,
humile & ab
humo.

Pugna inter
eas partes.

SED quoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis sentio & Rationis) non robur solum aut infirmitas animi oritur, sed omnes in hac vitâ laudes aut culpæ: pro bono vtiliq; facturus mihi videor, si de vtriusque origine & naturâ vberius paullo dicam. Vt enim lana priusquàm vltimum illum & optimum colorem combibat, succis quibusdam aliis præparanda & imbuenda est: sic prædictionibus istis tuus Lipsi animus, priusquàm eum hac Constantiæ purpurâ seridè tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes, Anima & Corpus. illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta ista inter se, sed concordia quâdam discordi: nec facile inter eas conuenit, vtique cùm de imperio agitur aut seruitute. Regere enim vtraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se supra ignem suum conatur, & cænum hoc supra cælum. Hinc in homine dissidia, turba, & velut adsidua quâdam velitantium inter se partium

partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro animâ, & in animâ: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cælo, imò à deo est: & magnificè eam Seneca celebravit, * *Partem in homine diuini spiritus mersam.* Est enim hæc eximia illa intellegendi iudicandi que vis: quæ, vt anima perfectio hominis, sic ipsa animæ est. Græci eam Νῆξ dixere, Latini Mentem, aut etiam iunctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta ratio est: sed quod in eâ vniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni facie & lentore: quodque, vt verbo dicam, sidereum in eâ & cæleste. Nam ipsa anima, quamquam labe corporis & contage sensuum grauiter corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui altè retinet, & clarè in eâ scintillantes reliquæ primi illius puri que ignis. Hinc isti etiam in malis proiectis que hominibus conscientia stimuli: hinc flagella interna & morsus: hinc approbatio melioris vitæ extorta inuitis. Premi scilicet sanior illa sanctior que pars potest, non potest opprimi: & regi vrens illa flamma, non extingui. Emicant enim semper subsiliunt que illi igniculi, qui in his tenebris illustant, in his sordibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad

Constan-

Animam Ratio propugnat: Opinio, corpus.

* Qued rigidè haud verum: sed tamen imago quædam reliqua dei.

Quid recta Ratio.

Quæ aliquo modo semper in homine viuit.

Restitutio cō-
stans, & ad
Constantiam
limes.

Laus eius, &
dignitas.

Opinionis ori-
go à terrâ &
corpore.

Quomodo ex
his nascatur?

Constantiam ducunt & Virtutem. Atque
vt heliotropium & flores quidam ingenio
suo semper ad solem: sic Ratio ad deum ob-
uerfa & originem sui. Firma in bono & im-
mota: vnum idemq; sentiens: vnum idemq;
appetens aut fugiens: recti consilij, recti iudi-
cij fons & scaturigo. Cui parère, imperare
est: & subiici, præesse rebus omnibus huma-
nis. Domuit enim cupidines & exultantes
animi motus, quisquis hanc audit: & in om-
nibus vitæ labyrinthis tutus ab errore, qui
hanc sequitur vt Theseium filium. Deus ipse
per hanc sui imaginē ad nos venit, imò quod
propius est, in nos: & rectè ille quicumque
dixit, *Bona mens sine deo nulla est*. At sequēs
illa & non sana pars (Opinionem dico) origi-
nem suam Corpori, id est terræ debet: eoq;
nil nisi eam sapit. Corpus enim etsi per se
immobile & exensum, tamen vitam mo-
tumque ab animâ sumit: & vicissim animæ
imagines rerum subiicit, per sensuum fene-
stras. Ita velut communio quædam & socie-
tas coita inter animam & corpus: sed com-
munio, si exitum attendis, animæ non bona.
Abducitur enim paullatim per eam è suo fa-
stigio: addicitur misceturque sensibus: & ex
impuro hoc cœtu Opinio in nobis nascitur,
quæ non aliud quàm Rationis vana imago &
ymbra.

ſombra. Cuius vera ſedes, Senſus: origo,
 Terra. ideoq; abiecta & vilis, nō erigitur, non
 attollitur, nec altum aliquid aut æthereum
 ſpectat. Vana eadē, incerta, fallax, malè con-
 ſulens, malè iudicans, Conſtantiā imprimis
 animum ſpoliat & Veritate. Hoc cupit ho-
 die, cras ſpernit: hoc probat, hoc damnat:
 nihil iudicio, ſed corpori ſenſibusque gratifi-
 cans omnia & indulgens. Atque vt oculus
 qui per nebulam aut aquam inſpicit, res me-
 titur falſo modo: ſic animus, qui per Opinio-
 nis nubem. Hæc homini, ſi conſideras, ma-
 lorum mater: hæc auctor in nobis conſuſæ &
 perturbatæ vitæ. Quòd curæ nos exerceant,
 ab hac eſt: quòd adfectus diſtrahant, ab hac:
 quòd vitia nobis imperent, ab iſtâ. Itaque
 vt ij qui Tyrannidem ſublatam è ciuitate vo-
 lunt, tollunt ante omnia euertuntque arcem:
 ſic nobis ſi ſeriò ad Bonam mentem pergi-
 mus, deiiciendum caſtellū hoc Opinionum.
 Fluctuabimur enim cum iis ſemper: ſuſpen-
 ſi, queruli, turbidi, non deo non hominibus
 ſatis æqui. Vt nauis vacua & inanis circum-
 agitur in mari omni vento: ſic in nobis vaga
 illa mens, quam pondus & tanquam ſaburra
 Rationis non ſtabiliuit.

Opinio inſir-
 ma, & ad in-
 conſtantiam
 limens.

Eius vituperiū.

CAPVT VI.

Constantia laus, & seria ad eam adhortatio.

Ad Constan-
tiam monitio.

Eius vis &
fructus.

Contra dolo-
rem praesertim
& turbas.

OPINIONIS igitur comes, Lipsi, Le-
uitas est, vt vides: propriumque eius,
mutare semper & pænitere. at Rationis,
Constantia: ad quam induendam animo, se-
riò te hortor. Quid abis ad vana aut exter-
na? hæc est sola illa Helena, quæ verum illud
legitimumque Nepenthes propinet, in quo
obliuio curarum & dolorum. Quod si se-
mel demisisti & imbibisti; altus contra om-
nem casum & erectus, vno tenore æquabi-
lis, nec vt in lance propendēs aut dependens,
magnum illud Deoque proximum tibi vin-
dicabis, Non moueri. Vidistin' in scitis &
scutis quorundam hodie regum sublime &
inuidendum illud, *Nec spe nec metu?* in te
conueniet: qui verè rex, verè liber, soli deo
subiiciere, immunis à iugo Adfectuum &
Fortunæ. Vt fluuij quidam per media ma-
ria transire dicuntur, & seruare suam vndam:
sic tu per tumultus circumfusos, vt falsedi-
nem nullam trahas ex hoc pelago merorum.
Iacebis? Constantia te attollet. Vacillabis?
sustinebit. Ad lacum properabis vel ad la-
queum? solabitur & reducet à limine mor-
tis. Tu cripe tantum & erige te, & nauim
flecto

fleete ad hunc portum: vbi securitas, vbi pax
 habitat: in quo perfugium asylumque à tur-
 bis & à curis. Quem si bonâ fide semel te-
 nueris: non turbet solùm patria tua sed ruat,
 stabis ipse inconcussus. Nimbi circum te ca-
 dant & fulmina & tempestas: clamabis verâ
 magnaqué voce,

— *mediis tranquillis in undis.*

CAPVT VII

*Quid sit & quotuplex quod Constantiam
 turbet. Bona & Mala externa esse.
 Mala autem duplicia, Publica & Prina-
 ta. ex iis graua & periculosa maximè
 videri Publica.*

HÆC cùm dixisset Langius voce & vul-
 tu acrior quàm solebat, me quoque
 scintilla corripuit boni ignis. &, Mi pater,
 inquam, (verè non blandè sic te appellem)
 duc me quò voles & doce, corrige & dirige.
 habes ægrum paratum ad omnem medici-
 nam, siue tu ferrum cogitas siue ignem.
 Imò vtrumque pariter, ait Langius. quia &
 alibi stipulæ exurendæ inanum opinionum
 sunt, & alibi stirpes adfectuum excidendæ
 ab radice. Sed ambulamusne etiam? an po-
 tior commodiorque nunc sessio? Sessio, in-

B

quam

quam ego. æstulare enim iam incipio non ab vna causa. Cumque sellas Langius ferri & poni in eodem arrio iussisset, & iuxta eum assedissem: ille paululum ad me obuersus, iterum sic coepit. Ieci hactenus velut fundamenta Lipsi, quibus commodè & tutò inædificaretur futurus sermo: nunc, si placet, accedam propius & causas doloris tui inquiram, & manu, quod aiunt, tangam tuum vlcus. Duo sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppugnant, Falsa bona, Falsa mala. Vtraque sic appello, QVÆ NON IN NOBIS SED CIRCA NOS, QVÆQVE INTERIOREM HVNC HOMINEM, ID EST ANIMVM, PROPRIE NON IUVANT AVT LÆDVNT. Itaque Bona aut Mala ea, re & ratione non dicam: fatebor opinione esse, & communi quodam vulgi sensu. In priori classe numerant, Opes, Honores, Potentiam, Sanitatem, Longævitatē. in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes: & ut verbo vno complectar, quidquid aliud fortuitum aut externum. Ab duplici isto stirpe quattuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium: Metus, & Dolor. E quibus, priores duo Bonum aliquod

Hofes Constantiæ duo.

Falsa bona.

Falsa mala.

Adfectus precipui, quattuor oppositi inter se: ad quos reliqui referuntur.

quod opinabile respiciunt, ex quæ eò nati:
 posteriores, malum. Lædunt omnes tur-
 bant quæ animum, & nisi prouides, deiciunt
 de suo statu: sed nõ vno tamen modo. Nam Quomodo ij
Constantiam
turbent?
 cum quies eius & Constantia tanquam in
 æquabili quadam trutina sit: depellunt eum
 ab hoc libramento, illi attollendo, hi depri-
 mendo. Sed falsa Bona & elationem nunc Falsa bona,
Cupidine &
Gaudio: Mala,
Metu & Do-
lore.
 omitto (non enim istuus morbus) ad falsa
 Mala venio, quorum agmen iterum duplex.
 Sunt enim Publica, sunt Priuata. Publica
 designo & definio, **QVORVM SENSVS** Sed Mala, du-
plicia: Publi-
ca, &
Priuata.
VNO EODEMQUE TEMPORE AD
PLVRES PERTINET. Priuata, **QVO-**
RVM AD SINGVLOS. Inter illa cen-
 seo, Bellum, Pestem, Famem, Tyrannidem,
 Cædem: & quæ alia foras & in commune
 spectant. Inter ista, Dolorem, Inopiam, In-
 famiam, Mortem: & siquid velut domo
 clausum, in vno singulo quæ homine consi-
 deramus. Causa mihi ita distinguendi non
 vana. quia reuera aliter is luget & alio quo-
 dam sensu, qui cladem patriæ, qui exsilium
 exitium quæ multorum: quam qui vnus
 suum. Addé quod ex vtrisque alij atque alij
 morbi. sed nisi fallor, grauior ex primis:
 certè pertinacior. Publicis enim malis ob-
 noxij plerique nostrum: siue quia impetu &

Firmata ea di-
stinctio, & ap-
tata rei.

Dolor ex ma-
lis publicis
grauissimus, &
creberrimus.
Quia cum im-
petu venit,

Quia honesti
specie irrepit
& imponit.

turbâ ingruunt, ac confertâ velut acie ob-
ruunt resistentem: siue magis, quod ambi-
tione quâdam blandiuntur, & ægritudinem
ex iis innasce animis non agnoscimus sæpe,
non sentimus. Ecce priuato dolori quisquis
succubuit, fateatur vitium & imbecillitatem
necessum est, etiam si non emendet (quæ
enim defensio?) at qui huic adeo de labe aut
lapsu sæpe non fatetur, vt sit qui iactet etiam
& censeat pro laude. Pietas enim & Mife-
ratio dicitur: & quantulum abest, vt inter
virtutes imò numina consecretur publica
hæc Febris? Poëtæ & oratores passim dilau-
dant & inculcant feruidum amorem patriæ:
nec prorsus exculco ego, sed temperandum
eum moderandumque esse censeo & scisco.
Reuera enim vitium est, intemperies est, &
animi à gradu deiectio ac lapsus. Sed & gra-
uis morbus parte aliâ. quia non vnus in eo
dolor, sed confusè Tuus & Alienus. Atque
Alienus item duplex, causâ Hominum,
causâ Patriæ. Vt id quod subtilius dici &
diuidi à me videtur, capias sub exemplo. ec-
ce Belgica tua nunc premitur non vnâ clade,
& circumplexa eam vndique ciuili huius
belli flamma. vides passim agros vastari, diri-
pi: opida incendi, euerti: homines capi, cæ-
di: matronas pollui, virgines imminui: &
quæ

Idq. exemplis
ostensum.

quæ alia comitariamant bello. Nónne híc tibi dolor? dolor. sed varius & diuisus, si inspicias: quia simul & te luges, & ciues, & patriâ ipsam. In te, damna: in ciuibus, varium casum & occasum: in patriâ, conuersionem euersionemque status. Alibi habes quod clames, *Me miserum!* alibi,

—— tot ciues mei

Mandatam hostili pestem oppetiisti manu. alibi denique, *O pater, ô patria!* Vt qui his non moueatur, & in quem cuneus ac cumulus nihil possit ingruentium tot malorum: aut valdè siccum & sapientē cum esse oporteat, aut valdè durum.

CAPVT VIII.

Mala publica oppugnata. sed ante omnia tres adfectus coërciti. ex q̃ iis hoc Capite ambitiosa quedam Simulatio: quâ hominēs Mala propria, vt Publica lugent.

QVID est Lipsi? fatin' vt præuaricari Constantiæ meæ videor, & caussam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animosi & fidentes Imperatores: cliui in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus strenuè nunc conflagam. sed velitatione qua-

Tres Adfectus,
qui fautores
Dolori publico

Contra Simu-
lationē, primò

Quam malā
ambitione sa-
pe induunt.

Privata enim
pleriq. lugent,
non publica.

dam prius, deinde aperto Marte & velut collatis signis. Inter velitandum autem, tres mihi Adfectus primo pedato (vt cum anti- quis loquar) proterendi sunt, Constantiæ nostræ valdè aduersi: Simulatio, Pietas, Miseratio. Atque ille quidem prius. Negas te ferre mala publica. ea dolori tibi esse, imò morti. Satin' seriò adfirmas? an fraus hîc aliqua & fucus? Ego commotior, Imò seriò tu hoc rogas? inquam. an rides & irritas? Ego seriò, inquit. non enim pauci ex hoc valetu- dinario vestro imponunt medicis, & dolo- rem publicum simulant qui reuera est pri- uatus. Quæro igitur, satîsne acceptum ha- beas, curam istam

*Qua te nunc coquit & versat sub pectore
fixa,*

patriæ ipsius causâ susceptam esse, an tuâ? Etiâmnè ambigis? inquam ego. patriæ vnius causâ mihi hic luctus Langi, patriæ. Ille capite abnuens, Adolefcens vide etiam atq; etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certè in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & vt sic dixerim, magis in frontem incurrens. sed si propius examinas, reperies plerumque discidium aliquod linguæ & cordis. Ambitiosa

tiosa illa verba sunt, *Mouet me clades patriæ*, non vera: in labris nata, non in fibris. Quod de Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis fabulam actitaret in quâ dolor representandus, cum filij sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuque complexisse: idem hîc dixerim de plerisque vestrum. Comœdiam ô boni luditis, & velati personâ patriæ, priuata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus vniuersus exercet histrioniam*, ait Arbiter: certè hîc. Bellum hoc ciuile nos cruciat, inquit, & fusus innocentum cruor, & interitio libertatis & legum. Itane? dolorem sanè vestrum video: quæro & cunctor de causâ. Quian', publica malè habent: histrio pone personam, imò quia tua. Vidimus agrestes sæpè trepidare & concurrere & vota facere, cum calamitas subita ingruit aut tempestas: sed tu, cum defæuuit, eosdem seuoca & examina, reperies vnumquemque timuisse dumtaxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac vrbe clamet: claudi pænè dicam & cæci concurrerent ad restringendum. quid censēs? vtrum amore patriæ? imò pete ab ipsis: quia damnum illud ad singulos pertinet, aut certè eius metus. Simile hîc est: & mouent vulgò

Itaque causa
intima quærē
da doloris.

turbantque homines mala publica, non quia plurium id damnum, sed quia inter plures eos ipsi.

CAPVT IX.

Simulatio ea clarius reiecta, & ab exemplis. obiter de vera Patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extra ea.

Dolemus lugemusque publica non ut publica.

Sed quia aut damnum iis priuatum adfunctum, aut eius metus.

ITAQUE coram te iudice hæc causa agatur, & in tuo tribunali: sed, quod olim, leuato velo. Nempe bellum hoc times? times. cur? quia pestis & perniciēs coniuncta bello. Pestis illa ad quos? nunc ad alios quidem, sed pertingere etiam ad te potest. En caput tui doloris (si verum fateri sine eculeo vllō vis) en fontem! Vt enim cum fulmen in vnum aliquem cecidit, etiam ij qui in proximo stabant, tremuerunt: sic in magnis istis communibusque cladibus damnum ad paucos peruenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis vnā hunc dolorem. Ecce bellum si apud Æthiopas aut Indos geratur, nihil moueare (extra discrimen enim tu sis) si apud Belgas; plores, clames, frontem percutias & femur. Atqui mala publica propter ipsa si luges, quid interest? Non enim illa patria

patria mihi, inquires. Stulte. an non & illi homines eâdem stirpe tecum & satum? sub eodem cæli fornice? in eâdem terræ pilâ? Exiguum hoc quod hi montes coërcent, hi fluuij cingunt, patriam esse censes? Erras. vniuersus orbis est, quacumque homines sunt cælesti illo semine oriundi. Egregiè olim Socrates interroganti, cuiatem se ferret? Mundanum, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se istis ab opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc Vniuersum complectitur, ut suum. Vidimus stultos & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui filii nodo. atque illi stabant quasi ferro aut verâ cōpede deuincti. similis nostra hæc amentia, qui futili opinionis vincolo astringimur ad certam terræ partem. Sed ut firmiora hæc omittam, (vereor enim ut possis concoquere:) addo amplius. si quis deus sponsor tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamque saluam, te ipsum in monte aliquo cōstituat velatum Homericâ nube: etiâne dolebis? de te quidem hoc non ausim dicere, sed erit non nemo qui gaudebit etiam, & oculos suos auidè pascet in confusâ illâ morientium strage. Quid abnuis, aut miraris? Ita insita nescio-

Occursum ob-
iectioni de pa-
triat

Quæ latius
patet, quàm
ceteri vulgus: &

Opinio sola est
quæ eam artat.

Sed ostensum,
ne angustæ
quidem i lius
patriæ causâ
nos dolere.

Malitia nostra
in alienis malis
id euincit.

quæ malitia humani ingenij fert, *Latans*, vt poëta vetus loquitur, *malo alieno*. Atque vt poma quædam gustu suauiter acerba sunt: sic alienæ curæ, securis nobis. Pone mihi aliquem in Oceani illo littore, qui naufragium spectet. adficietur sanè, sed non iniucundo quodam animi morsu. quia aliena pericula videt, sine suo. at repone eundem in iactatâ illâ nauî: dolebit scilicet alium dolorē. idem cum omnia fecimus diximus, hîc est: & nostra mala verè atque ex animo lugemus, publica dicis morisque causâ. Quamobrem aulæum hoc scænicum tandem remoue Lipsi, & siparium complica: & misâ omni simulatione, ostende te nobis vero doloris tui vultu.

° Egregiè Pindarus: τὸ γὰρ οἰκτιρὸν πικρὸν Πόντος ὀρεῖται. ἔσθ' οὖτος δ' ἀνθρώπων ἔργον δ' ἴσα πικρὸν ὅτι ἀμείψαι δὲ οὐ δύναται.

CAPVT X.

Querela mea de increpatione Langij tam liberâ. sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.

ACRIS mihi visa prima hæc velitatio. quam interpellâs, Quæ ista sermonum libertas, imò acerbitas est? inquam. sic vellucas, sic pungis? Iure cum Euripide te compellem,

μὴ νοσῆντί

— * μὴ νοσῇ τίς μὴ νόσον

θεοδῆς· ἄλλῃς γὰρ συμφορᾷ βαρύνομαι.

Langius arridens, Ergone tu crustulum, inquit, à me aut mulsū expectas? atqui ferum paullò antè poscebas & ignem. Et rectè. Philosophum enim audis, Lipsi, non tibicinem. cui docere propositum, non ducere: prodesse, non placere. Vt pudeas & ut rubeas malo, quàm vt rideas: vt pæniteas, quàm vt exsultes. * Ἱατρῆον, ὡς ἄνδρες, τὸ τῆ φιλοσόφου σχολῆον, clamabat olim Rufus: quò sanitatis causâ concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur: sed penetrat, pungit, radit, & acri quodam sermonum sale sordes absterget animorum. Itaque ne in posterum quidem, Lipsi, rosas cogita, sesamum, aut papauer: sed spinas, ficas, absinthium & acetum. Ego iterum, Sed enim Langi, si fas dicere, agis mecum malè & malignè: nec, vt bonus pugil, legitimo nexu deiciis me, sed per argutias supplantas. Simulatè, ais, lugemus patriâ, nec propter ipsam. Ergone? fallum. Nam vt hoc tibi dem (agam enim ingenuè) respectum in eo aliquem mei esse; at non solius. Lugeo enim, Langi, patriam imprîmis, lugeo: lugeboque, etiamsi nullum mihi in eius discrimine discrimen. Iure bono. illa siquidem est, quæ me excipit, fo-

* *ergo ne agnoscā
dinem Addo.
satis superq. claudis
premor.*

*Sapientis actis
oratio, ad san-
nitatem com-
parata non ad
suauitatem.*

* *Officina medici,
ô viri, philosophi
schola est. Est
autem Muso-
nij Rufi, apud
Artianum.*

*Per occasione
transiit ad
secundum ad-
fectum.*

Patriæ parti-
cularis laus; &

A naturâ cum
eâ vinculum.

Etiâ in aliis
animalibus.

pit, fouit, aluit: communi gentium sensu, sanctissima & antiquissima parens. At enim orbem vniuersum patriam mihi das. Quis renuît? sed tu quoque fatêre, præter hanc grandem & communem, aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriam: cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullam esse lacien- di & attrahendi in natali illo solo, quod pri- mum corpore isto pressimus, pedibus institi- mus: cuius aërem hausimus: in quo infantia nostra vagiit, pueritia lusit, iuuentus exerci- ta & educata est. Vbi familiare oculis cælum, flumina, agri: vbi longâ serie cognati, amici, sodales: & tot gaudij illecebræ, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec Opinionis hîc, vt videri vis, filum tenue, sed firmi compe- des Naturæ. Ad animalia abi. feræ ecce cu- bilia sua amant & agnoscunt; aues, nidos. Pisces ipsi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certa eius parte. Nam homines quid dicam? qui culti siue Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ; vt quisquis vir est, nihil ambigat mori pro eâ, & in eâ. Ita- que, Langi, nouam hanc & rigidam tuam sapientiam nec sequor adhuc nec adsequor: Euripidem magis, verè adfirmantem:

ἀναγκάσας

— ἀναγκαῖός ἐστι
Πατρίδος ἐπεὶ αὐτὰντας.

* imperat Ne-
cessitas Amare
patriam cunctis.

CAPVT XI.

*Refutatus secundus Adfectus nimij amoris
in patriam. quem Pietatem falsò vo-
cant. idq. ostensum. Item unde origo
illi Adfectui. & quid Patria propriè
ac verè.*

AD hunc sermonem renidens Langius,
Adolescens, inquit, mira tua pietas: &
iam periclitatur, opinor, de cognomine suo
M. Antonij frater. Sed tamen hoc commo-
dè, quòd vltro offert se hic Adfectus & pro-
currit ante signa: quem iam antè aggredi
mihi decretum, & sternere leui hastâ. De-
traho autem illi ante omnia velut spoliū
pulcherrimæ vestis, quâ malè se exornat.
Amor enim hic in patriam, Pietas vulgò dici-
tur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Vn-
de enim Pietas? quam eximiâ virtutum esse
scio: nec propriè aliud, quàm LEGITIMVM
DEBITVMQVE HONOREM ET AMO-
REM IN DEVM AC PARENTES.

Quâ fronte autem Patria * mediam his se in-
ferit? Quia, inquiunt, etiam illa sanctissima
& antiquissima parens. O inepti: nec iam in

Rationes em
repulsæ.

Adfectu eum
malè Pietatis
nomine velati.

* Nam faciunt
tres gradus Pie-
tatis: in deum,
patriam, paren-
tes.

Rationem

Nec Patriam
parentis nomi-
ne dignādam.

Rationem iniurij, sed in Naturam ipsam!
Illāne parens: cur, aut quomodo? Nihil enim
hīc video: & tu si acutior Lipsi, tenebras
meas illustra. Quiāne excepit: id enim visus
antē dicere. atqui etiam hospes aliquis sēpē
aut caupo. Fovit? haud paullō mollius olim
gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc ar-
bores, hoc segetes cottidiē: & inter magna
corpora quibusque nihil imputet terra, Cæ-
lum, Aër, Aqua. Denique transfer te, &
hoc idem faciet quævis alia tellus. Madida
hæc & natantia verba sunt: quibus nihil ex-
presseris, præter plebeium & inutilē quem-
dam Opinionis succum. Parentes quidem ij
soli, qui genuerunt, formarunt, gestarunt:
quorum nos semen de semine, sanguis de
sanguine, caro de carne. Quorum siquid in
patriam vel comparatione conveniet: nil re-
cuso, quin Pietatem hanc oppugnem irritato
telo. At enim viri docti, viri magni, sic effati
passim. Fateor. sed ad famam, nō ad verum.
quod si sequeris, sacrum illud & augustum
nomen deo remittes, &, si placet, parenti-
bus: hunc quidem adfectū, etiam cum emen-
datus est, contentum esse iubebis honesto ti-
tulo Caritatis. Sed de nomine tantū est: rem
potius videamus. quam equidem non totam
tollo, sed tempero, & velut scalpello circum-

cido

In deum &
parentes, Pie-
tas: in patriā,
Caritas.

Quæ tempe-
randa est.

cado rectæ Rationis. Vt enim vitis, nisi am-
 putes, latissimè se spargit: sic isti Adfectus,
 quibus aura aliqua velificatur popularitatis.
 Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita homi-
 nem exui aut ciuem) inclinationem aliquam
 & amorem cuique nostrum in minore hanc
 patriam esse: sed cuius causæ, vt video, pa-
 rùm liquidò tibi cognitæ aut origo. A natu-
 rà enim esse vis: reuera autè est à more quo-
 dam & instituto. Postquàm enim homines
 ex rudi illâ & soliuagâ vitâ ab agris in opida
 compulsi sunt, & domos & mœnia situere
 cœperunt, & cœtus facere, & populariter
 vim inferre vel arcere: ecce communio quæ-
 dam necessariò inter eos exorta, & societas
 variarum rerum. Terram & fines quosdam
 coniunctim habuerunt: templa in promi-
 cuo, fora, araria, tribunalia: & quod præci-
 puum vinculum, cerimonias, iura, leges. Quas
 tamen ipsas res ita amare & curare auaritia
 nostra occœpit (nec errauit prorsus) vt suas.
 Verè enim singulis ciuibus in ea ius: nec dif-
 ferunt à priuatis possessionibus, nisi quod
 non vnius. At consortio ista velut formam,
 & faciem quandâ expressit noui status. quam
 Remp. & eamdè propriè Patriâ appellamus.
 In qua cùm intellexeret homines quantum
 momenti esset ad salutem singulorum: lata
 etiam

Vnde ea Carit-
 tas nata?

A more non à
 natura.

Imò ideo a-
 mamus pa-
 triam, quia
 quiddam in eâ
 nostrum.

Et origo illi, ab
 amore priuato

Quem produ-
 xit & auxit
 consuetudo,
 siue lex.

*Idque societa-
tis humanæ
causâ.*

*Argumenta
clara, cur non
à naturâ.*

*Primò, quia
non æquiter
tangit omnes.*

*Secundò, quia
facilis minui,
imò tolli.*

etiam leges de eâ iuuandâ & propugnandâ:
aut certè traditus à maioribus mos, qui in-
star legum. Hinc factum, vt commodis eius
gaudeamus, doleamus incommodis: quia
reipsa priuatæ nostræ opes saluæ, illâ saluâ; &
mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam siue
amor. quem boni publici causâ (illuc au-
tem occulta quædam dei Prouidentia nos
trahit) auxêre maiores, factis dictisque om-
nibus maiestatem patriæ adstruentes. Ab
instituto hic adfectus igitur, me quidem iu-
dice. quod si à naturâ, vt tu pertendebas:
quid ita nō pariter in omnes & eâdem men-
surâ diffusus? cur nobiles diuitesque patriam
magis amant, curant: minus plebeij aut in-
opes, quos plerumque curarum suarum vi-
deas, publicâ omisâ? Quod tamen aliter
euenire certum est, in omni adfectu qui à
violento iussu naturæ. Denique quid causæ
adferes, quòd tam levis causâ sæpe eum mi-
nuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor,
quosdam ambitio patria elicit: & hodie
quàm multos Lucius ille deus? Quot Itali
relictâ reginâ regionum Italiâ, in Galliam,
Germaniam, imò Sarmatiam sedes transtu-
lerunt & fixerunt, quæstus tantum causâ?
Hispanorum quot millia quotannis in sepo-
sitas & sub alio sole terras auaritia aut ambi-
tio tra-

tio trahit? Magno hercules & valido argu-
 mento, externum & opinabile totum hoc
 vinculum esse, quod vna aliqua cupiditas
 tam temerè soluit aut rumpit. At erras
 etiam largiter, Lipsi, in circumscribendâ pa-
 triâ ipsâ. Adstringis enim eam ad natale illud
 solum, quod institimus, quod pressimus;
 & quæ alia mihi tinnis inani sonitu ver-
 borum. Petere enim illinc frustra vis infitas
 amoris huius causas. Nam si genitilis so-
 lius soli id nomen: patria mihi quidem Bru-
 xella tantum erit, tibi Iffcanum, alteri cui-
 piam tugurium aut magar. imò multis nec
 tugurium quidem, sed silua & nudus ager.
 Amor ergo meus & cura intra istos angustos
 limites conclusa? villam illam tantum aut
 domum, vt patriam, amplectar & defen-
 dam? Vides ineptias. & quam beati, te defi-
 niente, filuani illi aut agrestes, quorum na-
 talis terra florens semper & pænè extra om-
 ne cladis aut interitus discrimen. Sed non
 illud profectò Patria est, non: sed VNVS ALI-
 QVIS STATVS, VT DIXI, ET COMMVNIS
 VELVT NAVIS, SVB VNO REGE AVT SVB
 VNA LEGE. Quam si iure amari à ciuibus
 vis; fatebor. defendi: agnoscam. mortem
 pro ea suscipi: permittam. non illud, vt
 etiam doleat quis, iaceat, lamentetur.

Reiecta opinio
 de particulari
 patriâ.

Non esse eam,
 loci natalem.

Quid verò &
 propriè ea sit?

Eaque civili-
 ter sanè defen-
 denda.

At non mulier
licetriter con-
ploranda.

Sapientura
decretum de
vera patria.

Dulce & decorum est pro patria mori,
magno adfensu cauere dixit poeta Venusinus: sed mori dixit, non flere. Ita enim esse boni ciues debemus, ut etiam boni viri sumus. quos exuimus, cum in luctum & lamenta transimus puerorum aut mulierum. Postremo, Lipsi, altum illud & arcanum tibi instillo: si hominem totum aspicias, vanas falsasque esse has omnes patrias. & corpori quidem fortasse aliquam hic posse tribui, nullam animo. qui est supero illo domicilio delapsus, velut carcerem & custodiam habet omnem hanc terram. At cælum vera illi germanaque patria est. ad quam adspiremus, ut cum Anaxagorâ ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, Nihil tibi curæ patria est? Mihi verò illa patria. & dignum mentemque in æthera intendamus.

CAPVT XII.

Tertius Adfectus temperatus, qui Misericordia. eam in vitio esse. discriminata, lucis causâ, à Misericordiâ. quomodo, & quatenus eâ utendum.

NVBEM aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius. & ad illum, iuuas largiter mi senex quâ monendo, quâ docendo. & iam Adfectum illum

lum qui erga solum aut statum est, videor temperare posse: nondum illum, qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter ciues & populares meos: qui iactantur in hoc calamitatum pelago, aut pereunt, variâ & miserâ sorte? Langius excipiens, At istic Lipsi, inquit, non dolor propriè, sed Misericordia est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis conuenit, quàm firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si deiicit contrahitque eum non suus solum luctus, sed alienus. Interrumpi hic ego, & Quæ istæ Stoicorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas? at virtus ea apud bonos est, certè apud nos qui verà religione imbuti & pietate. Langius adfirmatè, Ego verò veto, inquit: & ægritudinem hanc si ab animis tollo, ægrè non feret quisquam bonus. Verè enim ægritudo: nec longè à miseria est, quisquis miseratur. Vt imbecilli malique oculi nota est, lippire ad conspectum lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definitur ea rectè, VITIVM PV-SILLI MINVTIQUE ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quemquam

Ad misericordiam
transitum.

Quæ aliena
sapienti.

Nec Christiano
quidem
propius con-
uenit: sanè
intellectu.

Quid ea sit?

Misericor-
diam tamen
non excludi.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

Effectus viti-
usque.

Quid item ca-
sit?

Discrimen in-
ter utramque.

nolimus aut inclinari? Imò flecti non displicet. sed ad iuuandum, non ad dolendum. Misericordiam tibi permitto, non miserationem. Distinguere enim ea nunc placet, & recedere paullisper à nostra porticu, docendi causà. Misericordiam appello, INCLINATIONEM ANIMI, AD ALIENAM INOPIAM AVT LVCTVM SVBLEVANDVM. Hæc virtus illa, Lipsi, quam velut per nebulam vides, & pro qua Miseratio tibi subrepat & imponit. At enim humanum est adfieri, & miserari. Esto. sed non rectum. An tu virtutem vllam in mollitie & abiectiōe animi esse censes? vt ne ingemiscas? vt suspires? vt verba fracta & tertiata cum lugente misceas? Erras. alioqui dare tibi auaras aliquot anus & deparcos Euclyones possum; è quorum oculis mille lachrymas citiùs expresse-
ris, quàm vnum è bulgâ nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adfabitur, sed non lugubri aut deiecto. solabitur fortiter, iuuabit liberaliter: & faciet benignius, quàm dicet: & manum potius egeno aut lapso porriget, quàm

quàm verba. Atque hæc omnia cautè & circumspectè præstabit. ne, vt in malâ contagione, alienus morbus in illum transeat: neue, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriat. Quid hic rigidum, sodes, aut durum? & talis omnis Sapientia est: quæ procul intuentibus seuera & tetrica appâret; cùm propius successeris, lenis, clemens reperitur, & quâ non mitior aut amicior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus. quos si in parte tibi deterfi, magnum mihi id ad reliquam pugnam momentum.

Multa Stoico-
rum *me p-
dece, non d-
dece.*

CAPVT XIII.

Remotis obstaculis, ventum serîo ad eleuanda aut tollenda ipsa Publica mala. quatuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primò hîc de Providentia dictum. eaque probata inesse & præessere rebus humanis.

VENIO enim tandem à velitatione ad veram seriamque pugnam; & omissis leuibus istis telis & luforiis, ad decretoria arma. Milites copiasque meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmen. Primo pugnabo, A deo imitti & circummitti hæc Publica mala: secundo,

Verum pro
Constantiâ
nunc certamen.

Diuisio & or-
do quatuor
rationû, quar
principes.

cundo, Necessaria ea esse & à Fato: tertio, Vtilia nobis: postremo, Nec grauiā, nec noua. Quæ copię si locis suis apte pugnāt & repugnant: etiā mne resistere mihi vltiā aut os obuertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cum hoc omine, signa canant.

Stultissimum
inter Adfectus,
dolorē
publicū esse

Cū omnes igitur Adfectus, Lipsi, qui vitam humanam variē incurrunt & turbant, à dementi mente sint: tum, meo animo, dolor præsertim, qui de rep. sumptus. Nam cū ceteri finem aliquem habeant & tanquā scopum (vt amator, potiri, iratus, vlcisci, avarus, acquirere; itemque in ceteris:) soli huic nihil propositum reperies præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, vt ais, corruentem. sed quā fini, cedo? aut quid speras in eo aut spectas? Vtrumne vt rem lapsam corrigas? labentem firmes? an vt dolendo imminentem patriæ pestem perniciemque depellas? Nihil horum, tantū vt tritum illud possis dicere, Doleo; & cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est: quam reprehendere & infectam reddere ne diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantū: imò impius, si rem

Quia sine nullo
aut spe susceptus,

Eundem im-
pium: quia in
deum pugnat.

rem pendes aquâ iudicii lance. Quod enim te nō fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbis, quæ siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquem Fortunamue dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario aut cæco impetu ferri misceri quæ res humanas? scio, non censes: nec quisquam à te alius, qui aliquid non dicam sapientiæ habeat, sed fanitatis. Naturæ enim, naturæ ista vox est: & quocumque oculos animum quæ conuertas, mortalia, immortalia; sublimia & terrena; animata & inanima, clamant clarè & loquuntur, quiddam super nos esse, quod hæc tam mira tam magna tam multa creauit, fecerit: & creata, facta, etiam nunc dirigat & conseruet. Id autem est Deus. cuius summæ & perfectissimæ naturæ nihil magis conuenit, quàm vt curam tutelam quæ operis sui gerere & velit, & possit. Quidni autem velit? optimus est. quidni possit? maximus est. adeo quæ vires nullæ supra ipsum, vt nullæ nisi ab ipso. Nec distringit eum aut distinet magnitudo hæc rerum aut varietas. Spargit enim æterna illa lux quoquouersum

Fortuna ex-
pulsa è rebus
humanis.

Providentia
stabilita.

Cuius immensa
capacitas, ce-
leritas, immen-
sa vires.

suos radios: & vno eodemque, vt ita dicam, ictu siue ictu, sinus omnes & abyssos penetrat cæli, terræ, maris. nec præest solum diuinitas hæc rebus omnibus, sed interest, imò inest. Quid miramur? Sol ille quantam mundi partem simul lustrat & illustrat? nostra mens quantam congeriem rerum vna cogitatione complectitur & sensu? & ô fatui, non censemus plura inspicere & concipere ab eo posse, qui hunc ipsum Solem, hanc ipsam Mentem creauit & fecit? Egregiè vel diuinè potius, is qui non multa de rebus diuinis, * Aristoteles: ὅπερ ἐν νηὶ μὲν κυβερνήτης, ἐν ἄρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατῷ δὲ ὦ δὲ ἡγεμὼν, τὸ θεὸς ἐν κόσμῳ. Πλὴν καὶ ὅσον τοῖς μὲν καματηρὸν τὸ ἄρχειν, πολυκνητὸν δὲ καὶ πολυμέλειμον τὸ δὲ ἀλῦπαι, ἀπρόν τε, πάσης καχεῖσθαι σωματικῆς ἀδυνατίας. id est: *Quod in navi gubernator, in curra auriga, in choro prætor, in urbe Lex, in exercitu Imperator: id in orbe est Deus. Hoc tantum discrimine, quod illis quidem laboriosum suum regimen, anxium, & exercitum est: Deo autem sine dolore aut labore, se iunctumque ab omni corporis nisu. Est igitur in deo, Lipsi, fuit, erit, PERVIGIL ILLA ET PERPESSIVA (sed cura tamen secuta) QUA RES OMNES INSPICIT,*

* Libello
κόσμου. quem
Scobæus citat,
vt Epistolam ad
Alexandrum.

Descriptio
Prouidentia.

CIT
GN
IGN
AC
Prou
nem
rere,
Natu

Nu
a
ia
D
q
Q
nuar

feriò
cus v
illa e
cotti
cit, f
cissu
raris
bis c

CIT, ADIT, COGNOSCIT: ET COGNITAS IMMOTA QVADAM ET IGNOTA NOBIS SERIE DIRIGIT AC GVBERNAT. Id autem est, quod Prouidentiam hîc voco. de qua queri non nemo per imbecillitatem possit, nemo quærere, nisi qui obsurduit & obbruit contra Naturæ vocem omnem & sensum.

CAPVT XIII.

*Nihil hîc geri, nisi Prouidentia eius nutu.
ab eâ clades in populos aut vrbes immitti.
ideò parùm piè super iis queri nos aut flere.
Denique adhortatio ad parendum deo. cum
quo temerè & frustrà pugnatur.*

QVOD si benè imbibisti, si gubernato- Argumentum
rem illam vim inferere se atque infi- à prouidentia
nuare, & vt cum poëta loquar, in rem prae-
sentem.

— ire per omnes

Terrâsque tractûsque maris,
feriò & ex animo credis: non video, quis locus
vltà esse possit dolori tuo aut querelæ.
illa enim ipsa prouida mens, quæ cælum hoc
cottidiè voluit reuoluit, solem ducit redu- Ab eâ enim
cit, fruges promit recondit: casus istos & vi- clades & mala
cissitudines omnes rerum peperit, quas mi- immitti.
raris aut indignaris. grata tu tantum & no-
bis commoda submitti cælitus putas: imò

*omnium rerum
dispensatores &
administri in
caelo.

tristitia etiam & incommoda: nec quidquam
omnino in hac grandi machinâ geritur, tur-
batur, miscetur, (peccatum excipio) cuius
non causâ & origo à primâ illâ causâ. Πάν-
των enim ταῖς αἰτίαις ἐργῶν ἐν ἐξουσίᾳ ait rectè Pin-
darus: & aurea quædam veluti cathena de-
missa supernè est (vt per fabulam Home-
rus velat) ad quam omnia hæc inferna alli-
gata. Quod ibi labes terræ opida aliquot ab-
sorpsit, à Prouidentia est. quod alibi pestis
multa millia hominum demessuit, ab istâ.
quod cædes, bellū, tyrannis apud Belgas, ab
eādē istâ. Diuinitus Lipsi, diuinitus immis-
sæ omnes istæ clades: ideoq. benè & sapienter
Euripidi * ξυμφορὰς θεήλατοι dictæ. Fluxus, in-
quâ, omnis & refluxus hic rerum humana-
rū, ab illâ Lunâ dependet: ortus regnorum
& occasus, ab illo Sole. Itaque tu nunc cūm
frena dolori tuo laxas, & indignaris patriam
tuam conuerti aut euerti: ne illud quidem
cogitas quis, & in quem indignère? Quis?
homo, vmbra, puluis. in quem? formido di-
cere, in deum. Vetusas gigantes quosdam
fabulata est, qui diuos deturbare aggressi de
suâ arce. mittamus fabulas: vos queruli, ij
estis. Si enim hæc omnia non permessa so-
lūm à deo, sed immis-
sa: vos qui fremitis, qui
repugnatis, quid aliud quàm sceptrum illi
(quod

* clades à deo
immissæ.

Indignum ve-
rò vt in eam
homo insur-
gat.

(quo
gnan
ra, el
rum
ma i
lus in
stet.
non
& in
recu
tame
& ca
que
belle
pem
rupe
illam
rupe
hen
obse
do ha
to at
seam
Deo.
collig
oculi
& in
sequ

(quod in vobis est) eripitis & arbitrium regnandi? Cæca mortalitas! Sol, Luna, sidera, elementa, & omnia hæc sæcla animantium parent non inuita & obaudiunt supremæ illi legi: nobilissimum rerum homo, solus in conditorem suum calces iacit & resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerere non quò voluntas impelleret, sed quò illi: & in hoc vitæ Oceano spiritum illum sequi recusarum temperatorem Vniuersi? Et recusarum tamen frustra. quia aut sequere, aut trahere: & cælestia illa decreta vim suam ordinemque seruabunt, siue in volentem siue in rebellem. Rideamus, si is qui cimbam ad rupem adligauit & funem idemtidem trahat, rupem ad se accedere censeat cum ipse ad illam: & non maior nostra stultitia est, qui ad rupem illam æternæ Prouidentia nexi, trahendo & reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc vana: & si sapimus, sequamur ab alto attrahentem illam vim, & æquum censeamus vt homini placeat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audito viæ signo, vasa colligit; audito pugnae, deponit; animo, oculis, auribus, paratus ad omne imperium & intentus. idem nobis sit, & in hac militiâ sequamur alacres & pleno gradu quocumque vocantem

Cetera enim omnia creata parent.

Sed & stultum. quia in-surgit sine effectû.

Omnia enim diuina illa mens volentia, nolentia moderatur & trahit.

Idem sponte parendum.

Aut meliora
verba Seneca.

vocantem Imperatorem. *Ad hoc sacramen-
tum adacti sumus, ait Seneca, ferre mortalia:
nec perturbari his, quæ vitare nostræ pote-
statis non est. In regno nati sumus: deo pa-
rere, libertas est.*

CAPVT. XV.

*Ad secundum pro Constantiâ argumen-
tum transitum, quod à Necessitate. Vis
eius & impetus. Dupliciter ea Necessi-
tas considerata: & primò in Rebus ipsis.*

Hoc firmum, Lipsi, & Vulcanium pla-
nè scutum contra omnia externa: hæc
aurea illa arma, quibus tectos, Plato pugna-
re nos iussit in casum & Fortunam. Deo
subiici, Deum cogitare: & in omni euentu,
mentem hanc flectere ad magnam illam
Mundi mentem. Prouidentiam dico. Cuius
pias & felices copias quoniam satis expli-
cui: producam & inducam agmen alterum,
quod sub Necessitatis vexillo. Agmen for-
te, durum, ferreum: & quam non vanè le-
gionem dixerim Fulminatricem. Rigida
enim & infracta ista vis, quæ omnia domat,
superat: & cui mirabor, Lipsi, si resistes.
Thales interrogatus olim, *τί ἰσχυρότατον*, re-
ctè respondit, *Ανάγκη πάντων ὃ κατεῖν*. &
sermo de eadem vetus etiam parum cautus,

* Alii ad Le-
gionis veteris co-
gnomen, *Πα-
ρθένη*.

A Necessitate
argumentum
alterum. Cu-
ius vis eodem
auter ostensa.

* Quid fortissi-
mum? Necessi-
tas, omnia enim
vincit.

* τὴν

ἡ ἀνάγκη ἐστὶ τὰς θεὰς ἐπιβουλή. Hanc Proui-
 dentia nunc adtexo: quia cognata illi, vel, vt
 verius dicam, ex eâ nata. A deo enim eiuf-
 que decretis Necessitas. nec aliud hæc Ἀνά-
 γκη, vt Græcus philosophus definiuit, quàm
 κρίσις βεβαία καὶ ἀμετάθετος δύναμις τῶν πραγ-
 μάτων. FIRMATA sanctio & immutabilis Pro-
 uidentia potestas. Eam Malis publicis inter-
 uenire, dupliciter euincam, A rebus, & à
 Fato: A rebus ipsis: quoniam ingenium hoc
 omnibus creatis, vt insitâ quadam vi ad mu-
 tationem ferantur & casum. Vt ferro consu-
 mens quadam rubigo per naturam adgnata
 est: ligno, exedens caries aut teredo: sic ani-
 malibus, opidis, regnis, internæ & suæ causæ
 pereundi. Supera, infera respice: gran-
 dia, parua: manu facta, aut mente: ab omni
 æuo corruunt, & corruent in omne æuum.
 Atque vt flumina ad mare feruntur, perpeti
 & prono cursu: sic res omnes humanæ, per
 hunc (vt sic dicam) cladium canalem labun-
 tur ad suam metam. Meta ea, mors & inter-
 itus. quibus Pestis, Bella, Cædes, administri
 & instrumenta. Ita si mors iis necessaria: ne-
 cessariæ hoc respectu & clades. Quod vt
 clarius videas sub exemplis, non diffugiam
 mente & animo paullisper tecum peregre-
 nari per magnum hoc vniuersum.

* id est, ne deo:
 quidem cogere
 posse Necessitatē.
 Plato v. De
 Legib. & vii.
 usurpat.
 Quid sit Ne-
 cessitas?
 Quotuplex in
 nostrâ hac re?
 Insita rebus &
 innata primo.

Quia ad mu-
 tationem om-
 nia & interi-
 tum creata.

CAPVT XVI.

*Exempla necessariae mutationis aut mortis
in toto Orbe. Cælum & elementa conuer-
ti, aliquando interitura. Idem in opidis
spectari, in prouinciis, & regnis. Deni-
que gyrare hîc omnia, nec quidquam stabi-
le aut firmum.*

Exemplis su-
peris inferitq.
ut ostensum.

AETERNA lex à principio dicta omni
huic Mundo, nasci, denasci, oriri, ab-
oriri: nec quidquam stabile aut fir-
mum arbiter ille rerum esse voluit, præter
ipsum. — *μόνος & γινεῖ*

* --vni deo
Namquam sene-
ctus, atra nec
mors imminet:
Sed alia miscet
domitor ætas
omnia. Sunt
Sophoclis ver-
sus.
A cælo & æ-
re, initio fa-
cto.

Θεοὶ γινεῖται, & δὲ μὴν σταθεῖν ποτε.
Τὰ δ' ἄλλα οὐ χεῖ τῶν δ' ὁ παγκρατὴς χρόνος.
exclamat Tragicus vates. Omnia ista quæ
suspicias, quæ miraris, vicibus suis aut per-
eunt, aut certè mutantur. Solem illum vi-
des? deficit. Lunam? laborat & tabescit.
Sidera? labuntur & cadunt. Et vt velet aut
excuset hæc ingenium humanum: euenêre
tamen in cælesti illo corpore & euenient,
quæ Mathematicis legem omnem frangant
& mentem. Cometas omitto, variâ formâ,
vario situ, & motu: quos omnes ab aëre &
in illo esse, haud facillè imponat mihi Ly-
cæum: sed ecce nuper negotium Astrolo-
gis fecêre noui quidam motus deprehensi,
& nouæ

& nouæ stellæ. * Sidus exortum hoc ipso
 anno: cuius incrementa & decrementa clare
 obseruata. vidimusque (difficiliter credi-
 tum) in cælo ipso nasci aliquid posse, & mori.
 Quin Varro ecce apud Augustinum clamat
 & adserit, *stellam Veneris quam Plautus Ve-*
esperuginem, Homerus Earegy appellat, colo-
rem mutasse, magnitudinem, figuram, cur-
sum. Proximum cælo aërem inspicere. muta-
 tur cottidiè: & in ventos abit, nubes, & im-
 bres. Transi ad aquas. flumina illa quæ per-
 enn timer dicimus & fontes, aliàs periisse videbis;
 aliàs alueum mutasse & cursum. Ipse ille
 Oceanus, magna & arcana Naturæ pars, mo-
 dò tēpestatibus attollitur aut deiicitur: & vt
 ex non sint, suos habet aquarum accessus &
 recessus. atq. vt interire eum totū posse cen-
 seas, crescit minuiturque cottidiè per partes.
 Iam si Terram intuēris, quam vnam immo-
 bilem voluerunt, & * vi sua stare: ecce illic la-
 bat, & tremore atq. occulto spiritū concuti-
 tur: alibi aquā corrūpitur, aut igne. Pugnant
 enim & hæc inter se: neu bella inter homi-
 nes tantū esse indignēre, sunt inter ele-
 menta ipsa. Diluuius maris subita inunda-
 tioque, quot terras imminuit, aut absorpsit:
 Olim magnam illam Atlantidem insulam
 (nec enim meo animo fabula est) postcā
 Helicen.

* Anno lxxij.
 quid supra om-
 nem elementa-
 rem regionem
 fuisse peritissimā
 Mathematico-
 rum consensio-
 bant.

Ab aquis &
 mati.

A terrā.

* Ideo *Veslana*
 appellatam.

Hoc sine pu-
 gna & aduer-
 sitas inter ele-
 menta.

* In Zelandia
partibus.

Si elementa
pereunt, quan-
to magis quæ
ex ipsis?

Verbum ma-
gnarum exitia
aut excidia.

Helicen, Buren: & nead vetera aut remota
eamus, apud nos Belgas, patrum ævo, * duas
insulas cum opidis virisque. Quin iam nunc
cùm maximè cæculus ille Diuus nouos sibi
finus aperit, lambens cottidiè & abrodens
infidum marginem, Frisiorum, Canunefat-
tum, Cauchorum. Nec terra ipsa mulie-
bri ignauia cessat: sed interdum se vindicat,
& in medio mari insulas sibi facit: mirante
& indignante cano illo patre. Quòd si ad
interitum mutationemque magna illa cor-
pora, & nostro sensu æterna, destinata sunt:
quid censes opida, respublicas, regna? quæ
tam mortalia esse necessum est, quàm eos
qui fecerunt. Vt hominibus singulis adole-
scentia sua, robur, senectæ, mors: sic istis.
Incipiunt, crescunt, stant, florent: & omnia
idedò, vt cadant. Vnus sub Tiberio terræ-
motus duodecim celebres Asiæ vrbes euer-
tit. totidem Campaniæ opida alius, sub Con-
stantino. & vnum aliquod Attilæ bellum,
plus centenas. Veteres Ægypti Thebas vix
fama retinet: centum Cretæ vrbes vix fides.
& vt ad certiora veniam, cadauera Cartha-
ginis, Numantiæ, Corinthi, prisci viderunt
& mirati sunt: nos Athenarum, Spartæ, &
tot illustrium vrbum ignobiles ruinas. Illa
* Retraam sentio. ipsa rerum gentiumque ðomina & falsò
Æterna

Æterna vrbs, vbi est? obruta, diruta; incen-
 sa, inundata; periit non vno leto, & ambi-
 tiosè hodie quæritur, nec inuenitur in suo
 solo. Byzantium illud vides, quod sibi placet
 duplicis imperij sede? Venetias istas, quæ ^{ Romani, & Turci.}
 superbiunt mille annorum firmitate? veniet
 illis sua dies: & tu nostra Antuerpia, ocelle
 vrbium, aliquando non eris. Diruit videli-
 cet construitque, & (si fas dicere) ludit in
 rebus humanis magnus ille architectus: &
 velut plastes, varias sibi formas & imagines
 fingit ac diffingit ex hac argilla. Opida ad-
 huc loquor & vrbes: sed regna etiam & pro-
 uinciæ trahuntur in hanc labem. Olim
 Oriens floruit. & * Assyria, Ægyptus, Iudæa <sup>* De Assyria his-
 torici: de Iudæa,
 sacra litteræ. At
 de Ægyptiorum
 olim potentia,
 præter alios Taci-
 tus, qui non mi-
 nus magnificam
 eam facit, quàm
 vim Parthorum
 aut imperium
 Romanum. Lib.
 11. Annal.</sup>
 valuere armis ingeniique: fors ea in Euro-
 pam transit. quæ tamen ipsa, vt corpora in-
 stante morbo, vibrari mihi nunc videtur, &
 præsentiscere magnum suum casum. Quod
 amplius & numquam satis miremur, hîc à
 quinque annorum millibus & quingentis
 habitatus orbis senescit: & vt Anaxarchi ex-
 plosæ olim fabulæ iterum applaudamus,
 surgunt alibi succrescuntque noui homines
 & nouus Orbis. O mira & nunquam com-
 prehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in
 hunc nascendi pereundi que fatalem gyrum:
 & longæuum aliquid in hac machinâ est,

D

nihil

nihil æternum. Attolle & circumfer me-
cum oculos (non enim me piget premere
hunc locum) & vide rerum humanarum
alternas vices, &, vt in Oceano, æstus. Tu
surge, tu cade. tu impera; tu serui. tu occul-
tare, tu emerge. & eat hic rerum in se re-
meantium orbis, quamdiu erit ipse Orbis.
Germani feri olim fuistis? nunc mitescite
ante plerosque populos Europæ. Britanni
inculti & inopes? deliciis ac diuitiis Ægy-
ptios prouocate & Sybaritas. Græcia olim
floruit? nunc iaceat. Italia sceptrum tenuit?
nunc seruiat. Vos Gothi, vos Vandali, vos
fex Barbarorum prodite è latebris, & genti-
bus imperate per vices. Adeste etiam pelliti
vos* Scythæ, & potenti manu paullisper ha-
benas temperate Asiæ atque Europæ. Sed
isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinqui-
te illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an
Solem nescio quem noui imperij surgen-
tem video ab Occidente?

* Ob Turcas dico,
qui ex illis.

CAPVT

CAPVT XVII.

*Ventum ad Neceſſitatem qua' è Fato. Fa-
tum ipſum primo adſertum. Vulgi in eo
& ſapientum vniuerſum quendam con-
ſenſum fuiſſe, ſed in partibus diſſenſum.
Quotuplex priſcis Fatum.*

DIXERAT Langius: & lacrymas mihi
pænè exprefferat hic sermo. ita visus
mihi in clara luce cernere ludibria rerum
humanarum. Et exclamans, Heu, quid aut
ipsi sumus, inquam, aut omnia hæc in quæ
sudamus? **τί δ' ἐπε; τί δ' ἔτι; πῶς ὅναρ ἀν-
θρώπου,* vt verè nimis olim Lyricus vates.
Langius ad me, At tu adolescens, inquit,
non adspice solum ista, sed despice: & Con-
stantiam animo imprime, ex hac inconstan-
ti & desultoriâ leuitate omnium rerum. In-
constantem dico, à mente & sensu nostro.
quia Deum providentiamque si adspicis, ra-
to omnia & immobili ordine decurrunt.
Iam enim omiſſis gladiis, ad machinas ve-
nio: nec telis dolorem tuum oppugnabo, sed
tormentis. Fati arietem intorquebo, fir-
mum, validum: & quem nulla vnquam hu-
mana vis elidet, aut acumen eludet. Qui
locus etsi lubricus ad lapsum: tamen ingre-
diar, sed cautè, lentè, & quod Græci dicunt,

* Quid est esse
aliquem? quid est
esse nullum? um-
bra somnium, ho-
mo.

Deflexum ad
alteram Neces-
sitate, respē-
ctu Fati.

De quâ, ob sp̃i-
nosa ingenia,
dissertio an-
ceps,

ἡσυχώσῃ. Ac principio Fatum aliquod in rebus esse, non tu Lipsi, vt opinor, non gens aut ætas vlla dubitauit. Ego interpellans, Ignosce, inquam, si remeligo tibi obiiior in hoc cursu. Fata mihi opponis? Futilis hîc aries Langi, & qui Stoicorum neruis dirigitur parum firmis. Liberè dico, & illa ego sperno, & Parcas: & cum Plautino milite, totum hoc anile agmen vno spiritu difflauerim, vt folia ventus. Langius seucro atque adeò minace oculo, Temerarie & inconspicte, inquit, fata tu eludis aut tollis? non potes: nisi vnà vim omnem tollis numenque diuinum. Si enim deus est, Prouidentia est: si hæc, Decretum & ordo rerum: si istud, firma & rata necessitas euentorum. Quomodo exis huncictum? aut qua securi scindis hanc cathenam? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quàm vt scientia & præuisio in eo sint æterna. Eundemque fixum, firmum, immutabilem, semper vnum & sui similem sentimus: in iis quæ semel voluit aut vidit, nihil flectentem, nihil fluctuantem.

Probatum initio fatalem aliquam necessitatem esse:
Ex indissolubili isto nexu.

* Non etenim diuinum mens veretur æternorum.
Homeri versu.

* Οὐ γὰρ τ' ἀνέλα θεῶν ἔστιν νόος αἰὲν ἔόντων.
Quæ si vera fatêris (& fatearis necessum est, nisi rationem omnem exuis & sensum:) illud quoque adfatêre, decreta omnia diuina
firma

firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cuius rei tam liquida & tam obuia veritas, vt non alia veterior aut receptior sententia inter gentes. omnibus que ferè, quibus Dei aut Prouidentia lux aliqua adfulsit, his & Fati. Vt iidem illi primi purique igniculi, qui homini illum aperuere: præluxisse pariter videantur ad istud.

Fati impressa
quædam om-
nibus notitia.

Homerum ecce adi & audi, primum & sapientissimum poetarum. mentior si aliam magis orbitam diuina illa Musa calcauit & inculcauit, quàm hanc Fatalem. Nec abiit reliqua poetarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è nostris, Virgilium vide. Ad historicos me vocas?

Homerus verò
sapiens poeta
apud sapientes

omnium illæ voces, Fato hoc tale accidisse, &, Regna euersa aut stabilita Fatis. Ad philosophos? quibus cura maior eruendæ & tuendæ contra vulgum veritatis. At illi cum in plerisque aliis diuersi ierint, studio & malo ambitu certandi; mirum quàm omnes conuenerint in vnius huius viæ capite, quæ

Dux ad Fatum.
Quem secuti
scriptores reli-
qui.

ducit ad Fatum. Capite viæ dixi. quia non eo negatum, quin ea in plures mox semitas secta. quas tamen omnes ad hoc Quadrifinium videor posse reducere, Fati Mathematici, Naturalis, Violenti, Veri. Quæ

Philosophi pæ-
nè omnes in
Fato cōspiciant.

Sed de naturâ
cuius, quadri-
partitæ senten-
tiæ.

explicabo breuiter, & tanquam pedem in singulis ponens: quia vulgo confusio hinc & error.

CAPVT XVIII.

Tria prima genera Fati explicata breuiter. omnium definitio sine descriptio. Stoici leuiter & breuiter excusati.

Fatum Mathematicū, quid?

Etiam Plato inclinaret huc videtur in Timaeo.

AC Fatum Mathematicum quidem appello, QVOD LIGAT ET NECTIT FIRMITER ACTIONES OMNES EVENTVSQVE AD VIM SIDERVM ET POSITVRAM STELLARVM. Cui Chaldaei & Astrologi, primi auctores. interque philosophos fundus & scriptor sublimis ille Mercurius. qui Prouidentiam, Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vanè prorsus distinguens, ait: *ᾠρονοία ἐστὶ ἀντικειμένη λόγῳ τῶ ἐπιγεγραμμένῳ διὰ δύο διὰ τέττα δυνάμεις ἀποφύεις, ἀνάγκη καὶ εἰμαρμένη. ἡ δὲ εἰμαρμένη ὑπηρετεῖ ᾠρονοίᾳ, καὶ ἀνάγκῃ. τῇ δὲ εἰμαρμένῃ, ὑπηρετῶσιν οἱ ἀστέρες. ἔτε γὰρ εἰμαρμένῳ φύγειν τις δυνάμις, ἔτε φυλάττει ἑαυτὸν ἀπὸ τῶ τέττων δεινότητος. ὅπλοι γὰρ εἰμαρμένης, οἱ ἀστέρες. καὶ γὰρ ταῦτα πάντα ἀποτελεῖσιν τῇ φύσει καὶ τοῖς ἀνθρώποις. id est: Prouidentia est perfecta & absoluta ratio caelestis dei. cui duae cognata facultates, Necessitas & Fatum.*

tum. Et Fatum quidem subseruit ministrat-
que Providentia, simul & Necessitati: at Fa-
to ipsi, subseruiunt stelle. Nam nec Fati vim
effugere quisquam potest, nec cauere sibi à vi
& potentia stellarum. Hæc enim, tela & ar-
ma Fati, cuius arbitrio, cuncta efficiunt &
perficiunt Naturæ atque hominibus. Et in
eâdem stultâ naui hodie non solum Astrolo-
gorum vulgus, (sed pudet dicere) è Theo-
logis non nemo. At Naturale Fatum voco,
ORDINEM CAUSSARVM NATV-
RALIVM, QVÆ (nisi impediuntur) VI
ET NATVRA SVA CERTVM EVM-
DEMQ. PRODVCVNT EFFECTVM.
Aristoteles in hæc parte: si * Alexandro
Aphrodisiensi fides, interpreti eius haud in-
fido. itemque Theophrastus, qui clarè scri-
bit, τὸ εἰμαρμένον εἶναι τὸ ἐκείνων φύσιν, Fatum
esse, vniuscuiusque naturam. Ex horum
mente, quod homo hominem gignit, Fato
fit: quod moritur ab internis & sine alienâ
vi caussis, Fato. & retrò, Quod homo ser-
pentem gignit aut monstrum, * præter Fa-
tum: itemque, quod gladio occiditur aut
igne. Sententia non valde peccans, quia ad
vim Fati ne adsurgit quidem. quis autem
casum non vitet, qui non ascendat? Et talis
in * diuinis vbiq. ferè Aristoteles est: libellum

Fatum physi-
cum quid?

* Nam ipse Ari-
stoteles silet. exci-
pio De mundo,
ubi aliter.

* Ita Virgilio, &
Ciceroni Fato pe-
rire, aut præter
Fatum, scriptum.
* Ut qui nec Pro-
videntiam plenè
& planè satis ad-
serat. sed obiter
aliquid in Ethica
cit.

illum de Mundo excipio, qui totus aureus,
ab alia mihi videtur & magis cælesti aurâ.
Quin hoc amplius in Græco scriptore lego,
Aristotelem censuisse, τὸ εἰρηπνεύων ἐν αἰτίαις
μὲν, ἔσπον δὲ εἶναι αἰτίας συνεκκνήτα πᾶσι τοῖς
τ' ἀνάγκης τεταγμένους. Cor philosophi! qui
Fortunam calumque serid numerare inter

Stoici fortasse
soli sapiunt in-
ter veteres sa-
pientes.

Quid Fatum
Stoicum.

* Cuius etiam
alia definitio in
Agellij lib. vi.

In quo aberrat
hic Stoici.

caussas audet, non audet Fatum. Sed hunc
mitto; ad Stoicos meos venio (non enim dis-
simulo. in pretio & amore mihi ea secta) qui
auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum
Seneca, NECESSITATEM RERVM
OMNIVM ACTIONVMQVE, QVAM
NULLA VIS RVMPAT. aut cum * Chry-
sippo, δύναμιν πνευματικὴν, τὰς δὲ τὸ πάντως
διονευστικὴν. vim spiritalem, ordine Vniuer-
sum hoc gubernantem. Nec abeunt defini-
tiones illæ nimis à recto aut à vero, si sanè &
modestè interpretè. vti nec tota fortasse
eorum sententia, nisi iugulasset eam pridem
conuersus pollex omnis vulgi. Tribuunt iis
duo impia. & Quòd deum subiicem faciunt
trigis fati. & Quòd actiones item internas,
& nostræ voluntatis. Nec fidenter nimis
eos purgem vtriusque culpæ. E scriptis enim
eorum, quæ pauca restant, est vbi hæc eli-
cias, est, vbi magis saniora. Seneca sanè por-
ticus illius tibicen haud infirmus, in prius
illud

illud impingere videtur, libro quo minime debuit, De Prouidentia. *Eadem necessitas*, inquit, & deos alligat. irreuocabilis humana ac diuina pariter cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem Fata, sed sequitur. Semper paret, semel inssit. Et indissolubilis illa cathena nexuque caussarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere non obscure videtur Arbitrio humano. At germani tamen verique Stoici, apertâ fronte professi numquam ista. aut siquid tale iis elapsum in calore illo, vt fit, scribendi siue discerendi: verbis id magis tale comperies, quam re & sensu. Chrysippus ipse (qui primus corripuit & eneruauit virilem sectam spinoso acumine quaestionum) de libertate imminutâ, apud Agellium diluit & purgat. Nec Seneca noster deum Fato subiicit (sanior illi mens) sed genere quodam sermonis, deum deo. Nam qui inter eos proximè verum accessere, Fatum aliâs Prouidentiam ipsam appellabant, aliâs Deum. Itaque Zeno cum definisset *εἰς ἀρχὴν, δυνάμιν, κινήτην ὅλην καὶ ταῦτα, καὶ ὡσαύτως*: *Vim secundum eadem eodem modo materia motricem.* addidit, *ὥν τινα μὴ διάφορον ἔχειν* quam nihil intersit, Prouidentiam etiam aut Naturam dixisse. Et Chry-

Deum Fato
subicere vi-
dentur.

Tollere huma-
nâ libertatem.

Sed reuera non
penitus ea sen-
sere.

Nam Fati no-
mine saepe ali-
ter abutuntur,
& Prouiden-
tiâ, imò deum
ipsam intelle-
gunt.

sippus ab eâdem mente Fatum alibi dixit
 λόγον αἰσίου ἢ θεοῦ: *Providentia aeternam rationem.* Iam Panætius Stoïcus θεὸν
 ἀπεφαίνετο ἢ εἰμαρμένον, *Deum ipsum dixit esse Fatum.* Quod idem sentiens clarè Seneca: *Quoties voles, inquit, tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare.* Et Iovem illum optimum ac maximum ritè dices, & Tonantem & Statorem: qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quòd post votum susceptum acies Romanorum fugientium sitit, sed quòd stant beneficio eius omnia Stator Stabilitorque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentieris. Nam cum Fatum nihil aliud sit, quàm series implexa caussarum: ille est prima omnium causa, ex qua cetera pendent. Quæ postrema tam piè dicta, ut calumniari ea nec Calumniâ ipsa possit. Neque abiit hac parte à Stoïcis scriptor ille * magnus ad regem Magnum: δῖμου δέ, inquit, καὶ Ἀνάγκης ἐν ἄλλοις πλεονάζει, πλὴν τούτου. οἷον ἀνάνητον ἔστιν. εἰμαρμένον δέ, διὰ τὸ εἶναι τε καὶ χεῖρην ἀπολύτως. id est: *Existimo autem & Necessitatem non aliud dici debere, quàm Deum. tanquam stabilem naturam.* & Fatum item ipsum, quòd connectat omnia, & progrediatur liberè ac sine impedimento. Qui sermones siquid improuidi habent,

* Lib. III. De
 benefic. cap. VII.
 ubi hac tamen
 aliter & corruptè
 legas.

* Aristoteles De
 Mundo.

habent, nihil tamen impij: & apud æquos interpretes haud longè absunt à vero nostroque Fato. Illud quidem elogium seriò Stoicorum genti do. non aliam sectam maiestatem suam & prouidentiam deo magis adse-ruisse: non aliam homines ad ætherea illa & æterna traxisse magis. Et in fatalis huius stadij decursu siquid lapsi: à laudabili bonoque studio fuit, cæcos mortales à cæca Dea reuo-candi. Fortunam inquit. cuius non so-lum numen ab iis fortiter explosum, sed &
* nomen.

Alta & erecta
Stoicorū secta:
& quæ tales
gignit.

CAPVT XIX.

* Vti & ab Aug-
ustino lib. 1.
Retract. cap. 1.

*Quartum siue Verum Fatum explicatum.
De nomine ipso dictum breuiter. Id defi-
nitum tenuiore filo: & ostensum à Proui-
dentia differre.*

SED de sensu veterum aut dissensu, dixi-
satis. cur enim curiosè nimis aut subtili-
ter scruter * τὰς ἐν ἀδὲς τετατάσας? Cum
vero Fato adfatim mihi negotij: quod nunc
propono & illustro. Id autem hic appello,
æternum Prouidentia decretum: quod tolli
non magis è rebus potest, quàm Prouidentia
ipsa. Nec nomen mihi aliquis cauilletur.
quia, fidenter hoc adseuero, non aliud huic
rei proprium in Romana lingua. Abusi co-
veteres? nos ytemur: & eductam è Stoico-
rum

Tricesima qua-
tu orco, quod
adagium malè
verut, malè ce-
pit noster De-
siderius.

Fati nomē an-
& quatenus,
nobis licitum,

rum carcere vocem, trahemus ad lucem
meliozem. Fatum enim certè à fando: nec
aliud propriè, quàm ** dictum & iussum diui-*
nium. Ad hoc ipsum illud est, quod hîc

** Prisciani verba
& similia Varro.*

Veri Fati fini-
tio prior, sim-
plex.

quærimus. Fatum enim Verum definitio,
siue cum illustri Pico: PENDENTEM A
DIVINO CONSILIO SERIEM OR-
DINEMQ. CAVSSARVM. siue nostris

Altera implica-
tio prior, sim-
plex expressior.

verbis, obscurius sed subtilius: IN HÆ-
RENS REBUS MOBILIBVS IMMO-
BILE PROVIDENTIAE DECRE-
TVM, QVOD SINGVLA SVO OR-
DINE, LOCO, TEMPORE, FIRMI-
TER REDDIT. Dixi, Providentiæ de-
cretum, quia Theologis qui hodiè (venia

Idemne id cum
Providentiâ?

mihi in libero veri studio sit) non prorsus
adsentior, qui id cum Providentiâ ipsâ, re &
nomine miscent. Scio arduum imò teme-
rarium, *ὑπερβαλον* illam & *ὑπερβαλον φύσιν*
(Deum dico) verbis certis concipere velle
aut adstringere, & quidquid ad illum: ta-
men vt humanæ mentis captus est, perseue-
ro aliud Providentiam esse propriè, aliud
nostrum Fatum. Nam Providentiam non
aliter capio aut considero, quàm vt IN DEO
VIS SIT ET POTESTAS OMNIA
VIDENDI, SCIENDI, GVBERNAN-
DI. & vis dico vniuersa, indiuisa, stipata, &
vt cum

Non videri.
& discrimina.
Providentia
communiter
consideratur:
Fatum partiè.
illa in deo, hoc
in rebus.

vt cum Lucretio loquar, vniter iuncta. Ac
 Fatum ad res ipsas magis descendere vide-
 tur, in iisque singulis spectari. vt inquam sit
 digestio & explicatio communis illius Pro-
 uidentiae distinctè & per partes. Itaque illa
 in deo est, & ei soli tribuitur: hoc in rebus,
 & iis adscribitur. Tricari tibi videor, & quod
 ille ait, * κέχρον ἔυπαιν? Imò sumo hæc,
 Lipsi, è medio sermone vulgi. quo nihil ma-
 gis increbuit, quàm vt dicamus *Meo bono fa-
 to id fieri, aut malo: &, Hoc esse regni illius
 aut opidi fatum.* At de Prouidentia nemo
 sic loquetur: nemo inquam rebus ipsis eam
 tribuet, citra impietatem aut irrisum. Benè
 ergo dixi, in deo illam esse: hoc à deo qui-
 dem, sed intellegi in rebus. Addo amplius,
 Prouidentiam etsi reapse à Fato indiuulsam,
 tamen præstantius quiddam & prius Fato
 videri: vt Solem præcellere lumini, æterni-
 tatem tempori, intellectum rationi, vulgò
 adserimus in Sapientum scholis. Sed ne di-
 latem hæc tristia, etsi nondum trita: vides
 ex istis causam mihi iustam discriminis,
 itemque nominis retenti contra nouitium
 τὸ θεολογούμενον Senatium. Nam prisca illi
 & olim conscripti Patres, nihil mihi inui-
 dent aut inhihent quin verbo Fati in sa-
 nâ & verâ notione fidenter vtar. Sed vt ad
 claran-

Hæc vt & ex-
 plicarent, alij tri-
 plicem Prouiden-
 tiam scire. vt
 Platonici & Pla-
 tarchus. qua diui-
 sione nihil opus.
 * Milium tere-
 brare. adagio
 est, qua vius
 Galcaus.

Prouidentia
 melior Fato.

* Vt August. lib.
 v. De Civitate
 cap. i. & cap. ix.
 Item Isidorus.
 Orig. viii.
 cap. ult. Quin &
 Thomas Agui-
 nas libellum De
 Fato scripsit &
 inscripsit.

Uterior totius
definitionis
explicatio.
Fatum res non
violat.

clarandam finitionem meam redeam, dixi
Inhærens decretum. vt ostenderem spectari
Fatum debere in iis ad quæ peruenit, non à
quò venit. Addidi, Rebus mobilibus. illud
adsignificans, Fatum ipsum etsi immobile,
motum tamen insitum & naturam non tol-
lere à rebus: sed leniter & sine vi agere; vt
cuique rei impressa à deo signa postulant &
notæ. In causis quidem (secundas intel-
ligo) necessariis; necessariò: in naturali-
bus, naturaliter: voluntariis, voluntariè:
contingentibus, contingenter. Itaque re-
rum quidem respectu, vim nullam adfert
aut coactionem: sed vt quidque natum est
facere aut pati, ita dirigit singula & flectit.
At si id ad originem suam tamen retrahis, id
est Prouidentiam & Deum: constanter nec
timidè adfirmandum, necessariò omnia fieri
quæ Fato fiunt. Postremò adiunxi, de Or-
dine, Loco, Tempore. firmans quod antè
posui, Prouidentiam rerum omnium iun-
ctim esse, Fatum per distributionem, singu-
larum. Et in Ordine, seriem nexumque
causarum intellego, quas Fatum definit. in
Loco & Tempore; miram illam & num-
quam explicandam vim qua omnia euenta
& certis locorum sedibus, & temporum
momentis sunt adstricta. Fatum est Tarqui-
nium

Ordo causa-
rum in Fato.

Adstrictio eius
ad locum &
Tempus.

nitum regno eiici? fiat: sed adulterium præcedat. ordinem vides. Cæsarem interfici? ita: sed in Curiâ etiam, & ad statuam Pompeij. locum vides. Domitianum à suis cædi? cædetur: & illâ ipsâ horâ, quam frustra vitabat, quinctâ. tempus vides.

CAPVT XX.

Distinctum & diuulsum id à Stoïco fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati. itemque deum nec ouerpydy mali nec auctorem esse.

SATIN' hæc capis adolescens? an clarior? etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternum relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminum subtile statmen? qui quæstionum captiosi laquei sunt? Insidias, mihi crede, metuebam: & tam expensa & suspensa tua verba suspiciebam, vt singulos hostes. Langius subridens; At tu confide, inquit. nullus hic Annibal est: & in præsidium, non insidias deuenisti. Dabo lucem: illud modò effare, vbi & in quâ parte cæcutis? In eâ, Langi inquam quæ de vi est & necessitate. Non enim capio proptus, quomodo Fatum hoc tuum ab illo Stoico-

*Quidquid hic
dissuado, prudens
tuum iudicij esto.
Corrigam moni-
tus, & erroris alii
quis me conuin-
cet, nemo pertrahat.*

*Fatum verum
videri cum
Stoico mixtum*

rum

rum disiungis. quod cum verbis & ianua,
quod dicitur, benè exclusisti; re & postico
vidèris admittere. Langius promptè, Absit
Lipsi, inquit, absit. Non enim ego vel per
somnia Fatum vllum Stoicorum induco:

*Parcas intellego, nec *anusillas recoquodiu extinctas: mo-
destum piumque Fatum profero, quod ab

Sed discretam
tamen his ter-
minis.

Primò, quòd
Deus nobis su-
pra Fatum.

Secundò, quòd
causæ nobis
non aternæ.

Tertiò, quòd
contingentia
non tollimus.

Postremò,
quòd liberta-
tem quandam
homini per-
mittimus.

illo Violento quattuor his finibus abiungo.

Illi deum Fato subiiciunt, nec Iupiter ipse

apud Homerum, cum maximè vellet, Sar-

pedonem suum eripuit eius vinclis: at nos

Fatum deo. quem liberrimum omnium re-

rum auctorem & actorem esse volumus, &

transcendere cum libuit ac rumpere imple-

xa illa agmina & volumina Fati. Item illi

ab aeterno fluentem seriem causarum natu-

ralium cōstituunt. nos nec naturalium caus-

sarum semper, (deus enim prodigij aut mi-

raculi causa, sæpe citrà, imò contra naturam

egit:) nec ab aeterno: quia secundæ causæ

non aternæ. Origo enim iis certè cum

mundo. Tertiò, illi τὸ ἐνδεχόμενον sustu-

lisse videntur è rebus: nos id reddimus, &

quoties secundæ causæ tales sunt, Contingens

fortuitumque admittimus in euentis.

Postremò, voluntati vim illi intulisse vis

violentam. abest hoc à nobis, qui & Fatum

ponimus, & in gratiam tamen reducimus

cum

cum arbitrij libertate. Ita enim Fortunæ
 & Casus fallacem ventum fugimus, vt na-
 uim hanc ad Necessitatis scopulum non alli-
 damus. Fatum est? sed prima nempe causa.
 quæ adeò secundas mediasque non tollit, vt
 non nisi (ordinatim quidem & *ὡς ἐν τῷ
 ὁλαίῳ*) per eas agat. At inter secundas
 etiam Voluntas tua est: quam fuge credere,
 vt deus ille * cogat aut tollat. Hic error om-
 nis in istâ re, hæc nubes. nemo scit se velle
 debere, quod vult Fatum. & dico, libere
 velle. Deus enim ille qui res creauit, rebus
 vitur, sine corruptione rerum. Sicut supre-
 mum illud cælum inferiores omnes orbes
 ita secum ducit, vt proprium eorum mo-
 tum non abrumpat aut sistat: sic Deus fati
 impetu humana omnia trahit, sed peculia-
 rem cuiusque vim aut motionem non tollit.
 Arbores & fruges voluit crescere? crescunt
 sine vllâ vi, per naturam. Homines delibe-
 rare, eligere? deliberant sine vlla vi & eli-
 gunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsum
 quod electuri fuerunt vidit ipse ab æterno:
 sed vidit, non coëgit, sciuit, non sanxit, præ-
 dixit, non præscripsit. Quid titubant hîc
 nostri Curiones? Miselli! non alius mihi lo-
 cus videtur in clariori luce. nisi quodd petul-
 ca ista mens idem idem se scalpit & exaspe-
 rat,

* Acute Augu-
 stinus. Non enim
 voluntas cogi po-
 test vt velit quod
 non vult: nō enim
 vlemus, si nolle-
 mus.

* *ὡς μὲν οὕτως
 πάντα, ἔτι δὲ
 πάντα ὡς ο-
 ρείσκει.* Dama-
 scenus.

*Plutarchus satis argutè, Peccata negat fato fieri, tamen fato contineri: sicut non omnia lege fiunt, quæ lege continentur.

* Quædam etiam sententiâ, volente, quia nihil certe inuito deo fit.

rat, malâ quâdam scabie infecta litigandi & differendi. Quomodo enim, inquiunt, si Deus prouidit peccaturû me, nec falli prouisio illa potest, non necessariò peccem? Fatue, quis id negat? peccas necessariò: sed adde, per tuam voluntatem. Nempe hoc prouidit, vt eò modo pecces quo prouidit: prouidit autem vt liberè: liberè igitur necessariò peccas. Satin' hoc clarum? Sed vrgent iterum, At enim deus in nobis auctor omnis motus. Communiter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & iuuante fit. ad vitium? sciente & sinente. Nec eius hîc aliqua culpa. Equum infideo & impello debilem & claudum: quodd impello à me est; quodd debilem, ab ipso. Citharam pulso dissonam & neruis malè vinctam: quodd tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarem fructum proferunt, aliæ venenum. quid dices? à terra hoc esse, an potius ab insitâ arborum vi, quæ alimentum bonum decoquunt in suum virus? Simile hîc est. & à deo quidem quodd mouère; à te & in te, quodd ad malum. Denique vt concludam de hac Libertate: Fatum veluti præfultor est, & funem

nem ducit in mundi istâ choreâ: sed ita vt partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi. Nec vltrâ. non enim efficiendi: quia arbitrium saltem relictum homini, quo reluctari & obniti deo libeat: non vis etiam, quâ possit. Vt in naui ambulare mihi fas, & per foros discurrere aut transira, sed nihil minutus hic motus valet vt impediat eius cursum: sic in fatali hac naui, quâ omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant, non viâ eam eiicient aut sistent. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas: & quovisum erit cumque, currum hunc dirigit leniquodam fræno.

CAPVT XXI.

Conclusio tractationis de Fato. monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse. non curiosè indagandam. denique adhortatio seria vt vires animo imprimantur à Necessitate.

SE D quid ego ista? verto proram, & remoueo me ab hac Charybdi, quæ multorum ingenia absorpsit. Ciceronis hîc naufragium video, qui Prouidentiam* maluit
* In libro de Divinis.
 tollere, quàm delibare aliquid de humanâ libertate. Ita dum homines liberos fecit,

(ait eleganter antistes Hipponensis) *fecit sacrilegos*. Damascenus etiam inter nostros, natus in hoc freto: & Providentiam ad cetera quidem porrigit, remouet ab iis quæ *ἐφ'*

Ignem sub cinere esse, hæc de Fato.

Non nimis commouenda: nec acuminis gladio fodiedum hunc ignem.

* De diis hoc tantum dic, esse.

Ad utilitatem saltem nostram applicanda.

Violenta enim hac arma contra dolorem.

ἱππών. Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipsi, nec altè penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis, percommode respondit: Cetera quidem nescio, illud scio, quod odere curiosos. Idem de Fato cense: quod aspicere vult, non inspicere credi, non cognosci. Bianthis opinor illud est, * *ὡς δὲ θεῶν λέγε ως εἶσι*. melius ad Fatum transferam: de quo hoc latius esse moneo, ut esse scias. Cetera, nihil peccas, si ignoras. Illud propriè ad nostram Spartam (iam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam) ut Necessitatem agnatam malis Publicis credas, & in illâ solatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curiosè de libertate arbitrij quærere, aut seruitute? de coactâ voluntate, aut ductâ? Miser! Syracusæ tuæ capiuntur, & in puluere pingis. Bellum tibi supra caput, Tyrannis, cædes, mors: quæ supernè certè immissa, nec quidquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cauere: fugere, & non vitare. Arma aduersum hæc indue, & arripe hoc Fatale telum. quod dolores istos

istos omnes non pungit, sed iugulat: non minuit, sed tollit. Vt vrticam si contanter attingas, adurit; si fortiter, hebescit: sic luctus ista asperitas increfcit si lenioribus remediis adtractes; si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & auertit. Quid enim tibi vis dolor? non inuenis locum in eo, quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu querela? quater hoc cæleste iugum potes, non potes excutere.

Desine fata deum flecti sperare querendo.

Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogat. Eximie* eximius ille Sapientum: *Αἰνῆτες εἶναι δυνάσται, ἐὰν μὴ δύναι ἀγῶνα μεταβαλεῖν, ὅν ἐκ ἔστιν ὅτι σοὶ νικῆσαι.* Inuictus esse poteris, si in nullum certamen te dimittes, quod in te non est vincere. At talis agon iste cum Necessitate est: quem quisquis suscipit, succumbit: & quod magis mirere, succubuit, priusquam susceperit.

*Epictetus in Enchirid.

E 3

CAPVT

Dom. Prof. s. p. Crac. ad s. Sebastianum

CAPVT XXII.

Ignavia latibulum aliquod quari solere in Fato, sed id detectum. Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patria, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.

ET sermonis pausam hic aliquam faciente Langio, alacrius erupi & interrompi ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim iam deum sequi, audeo necessitati obsequi: & videor cum Euripide posse dicere,

* Potius sacra illi fuerim, quam percitus Ira, ferire calcibus stimulos velim, Mortalis ipse calico pugnans deo. Obiectio contra Fatum, pro ignavis.

* Οὐοίμιν ἂν αὐτῶς μάλλον, ἢ θυμάρδης. Περὶ πάντας λακτίζοις, θνητὸς ὢν θεῶν. Aestus tamen vnus est turbidae cogitationis, qui me iactat. quem Langi siste. Si enim Mala publica à Fato: nec vinci id potest aut vitari: quid vltrà de patria aut pro eà laboramus? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & sedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? Nam tuo quoq. concessu, vanum auxilium omne & consilium, aduersantibus fati. Langius renidens, Per contumaciam aut proteruiam adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere?

Sedebo,

Sedebo, inquis, manibus compressis. Bene
 habet. vellem nunc labiis. Quis enim um-
 quam tibi dixit, Fatum merum solumque
 agere, sine mediâ & auxiliante causâ? Li-
 beros tibi tollere fatum est: sed ita ut in vxo-
 ris tuæ horto prius seras. A morbo sanesce-
 re: sed hactenus, ut medicum adhibeas &
 fomenta. Simile hîc. & seruari hanc flu-
 ctuantem & mergentem patriæ tuæ nauem
 si Fatum est; hoc quoque Fatum, propugna-
 ri eam & defendi. Si ad portum peruehi
 vis, manum remis admoueas oportet, & ve-
 la expandas: non ut otiosus captes & exspe-
 ctes ab alto ventum. At contrâ, si Fatum
 illam ipsam patriam tuam perire: sient Fato
 videlicet ista quoque, quæ ad exitium hu-
 manâ viâ ducant. Plebs cum proceribus &
 inter se erit discors. nemo parère gnarus, ne-
 mo imperare. strenui linguâ multi, ignaui
 omnes operâ. denique in ducibus ipsis non
 consilium, non fides. Verè * Velleius: *In-
 eluctabilis fatorum vis, cuius fortunam mu-
 tare constituit, consilia corrumpit.* itemque:
*Quippe ita res habet, ut plerumque qui for-
 tunam mutaturus est deus, consilia corrup-
 pat: efficiâtque, quod est miserrimum, ut
 quod accidit etiam meritò accidisse videatur.*
 Nec tamen illuc statim delabere, ut extrema

Remota. &
 ostensum, caus-
 sas medias Fata
 præcedere.

Fata bona aus-
 mala, sine mi-
 raculo: & per-
 suos modos.

Belgicam hanc
 vide.

* Velleius Pater-
 culus hac lib. II.
 De Cesare, &
 Vatro.

Non desperan-
 dum statim,
 velut si infe-
 rum Fatum.

Tentāda prius
omnia.

Sed cum mo-
do, quem sola
Prudentia defi-
nit.

Conclusio &
generalis ad-
monitio pro
Constantia.

fata vrgere patriam tuam censeas. Quis enim nosti? & quis scis an concussio & commotiuncula hæc tantum sit, an ad interitum morbus? Fer opem igitur. & quamdiu, iuxta vetus verbum, anima huic ægro est, spera. Quod si iam certis clarisque indicibus fatalis mutatio apparebit: me quidem iudice valebit illud, *ὡς θεομαχεῖν*. Et Solonis exemplum tutò hinc ingeram: qui cum Athenas Pisistratus occupasset, videretque conatum omnem frustra esse pro libertate; arma & scutum ante fores Curia ponens, O patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum: atque ita domum abiit, in posterum quieturus. Hoc facias. cede deo, cede tempori: & si bonus ciuis es, te ipsum mollioribus & melioribus fatis reserua. Quæ nunc perit libertas, reuiuiscere potest: & patria quæ corrui, resurgere labenti æuo. Cur temerè abiicis animum, aut despondes? Ex illo pari Consulum apud Cannas, fortiozem ciuem Varronem habeo qui fugit, quàm Paullum qui occubuit. Nec aliter Senarus populusque Romanus iudicauit: qui publicè gratias ei egerunt, quod de rep. non desperasset. Ceterum siue titubat illa tantum, siue cadit: siue perit, siue prorsus interit: nihil adfligere, sed Crateris excelsum illum animum

animum indue, qui quærenti Alexandro an
 * patriam suam vellet restitui? Quid opus? * *Thebas,*
 respondit. alius Alexander iterum eam for-
 tasse diruet. Hæc sapientum, hæc virorum.

— * *ἀλγεα δ' ἔμπες*

Εν θυμῷ κατακείωθ' ἑσσομένο, ἀγρύμνοί περ.

Οὐ γάρ πῃ ἀπὸ τῆς πέλει κρυεργῶ γόοιο.

* id est: Dolores
 autem in animo
 residere sinamus,
 licet tristes. Non
 enim viriliter ali-
 qua frigidi luctus.

vt rectè monitum Achilli apud Homerum.

Nam aliàs, vt Creon ille in fabulis ardentem
 filiam amplexus, nihil eam iuuat, sed ipse
 vnà perit: sic te citiùs, Lipsi, exstinxeris,
 quàm lacrymis tuis hunc publicum Belgicæ
 ignem.

Dum dicit etiam Langius, va- *Abrupti & di-*
 lidiore sonitu strepuère fores. & puer ecce *lati sermonis*
 rectâ ad nos introiit, qui à Clarissimo Tor- *caussa.*
 rentio missus, vt admoneret de hora cænæ.
 Langius velut experrectus, Hem! inquit,
 ita imposuit mihi hæc fabulatio? & dies
 clàm elapsus? Simulque surgens & manum
 mihi iniiciens, Eamus Lipsi, inquit, ad opta-
 tam mihi cænam. Imò sedeamus, inquam
 ego renitens. Ante omnes cænas hæc mihi
 est: quam verè cum Græcis dixerim * *δεῶν* * *Deorum citium,*
τεσπῶν. In his epulis Esurio semper ego,
 numquam Saturio. At Langius nihilomi-
 nus me traxit, & Fidem, inquit, nunc ser-
 uemus. cras si voles, Constantiæ perlita-
 bimur.

I. L I P S I
DE CONSTANTIA
LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

*Occasio repetiti sermonis .iiio ad Langij
amœnum hortum, eiusque laudatio.*

Langij horten-
so studium.

EQVENTI die, visum Lan-
gio abducere me ad suos hor-
tos. Quos impenso sanè stu-
dio duplices colebat. alteros
in colle, è regione ædium: al-
teros paullò longiùs sitos, in depresso loco,
ad ipsum Mosam,

Ennij versus.

*Quod per amœnam urbem leni fluit agmi-
ne flumen.*

Itio nostra ad
hortum.

Itaque cùm occupasset me satis manè in cu-
biculo, Ambulamùsne Lipsi? inquit. an
quies tibi magis cordi & sessio? Imò ambu-
latio Langi, inquam, si tecum. sed quò imus?
Si placet, ad hortos meos, inquit Langius,
qui ad flumen. Non longa ea via est. cor-
pus obiter exercueris: urbem videris: deni-
que grata ibi in hoc æstu & frigerans aura.
Placet, inquam ego. nec te duce via mihi vlla
molesta, non ad extremos Indos. Et cum
dicto

dicto pallia poposcimus, sumsimus, iuimus,
 iniuimus. Cumque in ipso aditu, oculos
 circumtulissem vago quodam & curioso ad-
 spectu: miratus ex animo elegantiam & cul-
 tum loci, Mi senex quæ hæc amœnitas est?
 inquam. quis splendor? Cælum hîc habes Eius pulchritu-
do & nitor.
 Langi, non hortum. nec aliorum illi ignes
 profectò magis nitent in serenâ nocte, quàm
 hi tui scintillantes micantesque variè flores.
 Adonidis aut Alcinoi hortos loquuntur?
 nugæ, ad istos comparati, & imagines musca-
 rum. Et simul propius accedens & flores
 quosdam naribus oculisq. admouens, Quid
 primùm voueam? inquam. oculus cum Ar-
 go fieri, an nasus cum Catullo? Ita vtrum-
 que sensum pariter permulcet mihi & titil-
 lat hæc voluptas. Ite ite omnes Arabum
 odores, qui nautea mihi præ halitu hoc inge-
 nuo & verè cælesti. Langius manum mihi
 blandè premens, nec sine risu, Præfiscinè
 Lipsi, inquit. non ego, non hæc rustica mea
 Flora agnoscimus tam scitam, tam vrbani-
 laudem. Ego iterum, Tamen Langi veram.
 Blandiri me putas? seriò hoc dico & ex inti-
 mo meo sensu, Campi Elysij, Elysij non
 sunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim quæ hîc
 vbique nitela est? quis ordo? quàm aptè
 omnia in areolas suas puluillosque disposita?
 vt non

vt non elegantius tessellæ aliquæ in pavimento. Iam quæ florum herbarumque copia? quæ raritas & nouitas? vt videatur in exiguum hunc locum Natura conclusisse, quidquid eximium habet noster aut alter orbis.

CAPVT II.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum esse, & à natura. Reges & viros magnos v'ssurpasse. Denique delectatione eorum ob oculos posita, & non improbum meum votum.

Hortorum
laus: idque studium
videri ingenuum.

Optimos enim
ad se traxit, &
trahit.
Antiquitas
horticulturæ.

ET profectò egregium & laudabile hoc tuum studium, Langi, in re hortorum. studium ad quod, nisi fallor, optimus & modestissimus quisque trahitur à naturâ ipsâ. cui argumentum quòd non facillè voluptatem aliam dixeris, in quam ab omni æu tam cupidè consenserint selecti inter gentes. Sacras litteras lustras? videbis vnà cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipse primo homini domicilium adtribuit, & velut sedem beatæ vitæ. Prophanas? ecce Adonidis, & Alcinoï, & Tantali, & Hesperidum hortos prouerbia & fabulæ loquuntur: & in veris certisque historiis, reperies Cyri regis manu plantaria instituta, & Semiramidis

aërios

aërios pensileſq. flores, & Maſaniſſæ nouum
 & celebrem cultum, Africâ mirante. Iam
 inter priſcos Græcos Romanosq.ue, quot il-
 luſtria capita tibi proferam, qui poſitis aliis
 curis, ſoli in hac cura? In illis quidem: vno
 verbo, omnes philoſophos & ſapientes. qui
 remoti ab infano foro & vrbe, hortorum ſe
 ſpatiis ſepibusq. clauſerunt. At in iſtis;
 Tarquinium regem video iamtum priſcâ
 illâ Româ, in hortis molliter ambulantem
 & papauerum capita reſecantem: Catonem
 Cenſorium agnoſco in re hortenſi deditum,
 & de eâ ſeriô ſcribentem: Lucullum poſt
 Aſiaticas victorias, in iſdem otiantem: Sul-
 lam, abiectâ Dictaturâ, ſuauiſſe hîc ſene-
 ſcentem: & Diocletianum Principem, olera
 ſua & lactucas ad Salonam, purpuræ & om-
 nibus ſceptris præferentem. Nec abiuit ab
 hoc meliorum iudicio vulgus. in quo ipſo,
 ſimplices omnes & ſine mala ambitione ani-
 mas ſcio fuiſſe in hoc cultu. Eſt enim pro-
 ſectò arcana quædam & congenita nobis vis
 cuius intimas cauſas non facile reddo, quæ
 ad hanc innoxiam & ingenuam delectatio-
 nem trahit non nos tantum qui propende-
 mus; ſed illoſipſos ſerios & ſeueros, qui re-
 nituntur & irrident. Atque vt cælum &
 æternos illos ignes nemini adſpicere fas, ſine
 occulto

Inſignes in eâ
 viri dediti.

Voluptas inter-
 na & myſtica
 in hoc ſtudio.

*Ornatus intel-
lego.
Quæ animum
& sensus fasci-
nat.

Et in vario au-
gmento aut
facie florum.

Remin tot co-
lorum fasci-
viâ: &

In odoris fra-
grantia.

occulto horrore quodam & religione: non
item Terræ sacras opes & hunc inferioris
Mundi * mundum, sine tacitâ quadam gau-
dij titillatione & sensu. Animum tuum
mentemque percontare: capi se hoc adspe-
ctu dicet, imò pasci. Oculos sensumque:
fatebuntur non alibi libentius se acquiesce-
re, quàm in his hortorum areis & puluillis.
Circumfiste, quæso te, paullulum hæc agmi-
na florum & augmenta. vide mihi illum è
calyce, hunc è vagina, alium è gemma pro-
tuberantem. vide hunc morientem subitò,
alium subnascentem. denique inspicè in vno
aliquo genere cultum, formam, faciem,
mille modis paria & diuersa. Quæ illa tam
rigida mens, quæ inter hæc non flectat se
molli aliquâ cogitatione, & lique scat? Iam
ades curiosè tu oculo: defigere paullum in
nitores istos & pigmenta. inspicè hanc nati-
uam purpuram, hunc sanguinem, hoc ebur,
hanc niuem, hanc flammam, hoc aurum:
& tot colores, quos artificij cuique penicillo
æmulari fas. æmulari, sed non imitari. De-
nique quis exhalans ille odor? quis pene-
trans spiritus? & nescio quæ pars æthereæ
auræ infusa ab alto? Vt non vanè poëtarum
nostra gens flores plerosque natos finxerit, è
succo aut sanguine immortalium deorum.

O gaudij

Og
Ven
stris
mor
bas,
lari
hunc
tem
cum
hic

Com
tu
g
do
ab

C
gius,
dam
verec
lauda
aut ex
omiti
spicis
ab no

O gaudij & liquidæ voluptatis vere fons ! ô *Votum meum.*
 Venerum & Gratiarum sedes ! mihi in ve-
 stris vmbraculis quies & vita sit : mihi fas re-
 moto extra ciuicos tumultus, inter has her-
 bas, inter hos noti ignotique orbis flores, hi-
 lari & hiantē oculo oberrare : & modò ad
 hunc occidentem, modò ad illum exorien-
 tem manum vultumque circumferre : &
 cum vaga quadam alucinatione curarum
 hic omnium falli & laborum.

CAPVT III.

*Contra curiosos quosdam disertum, qui hor-
 tis ad vanitatem & ignorantiam abutuntur.*

*Quis verus eorum vsus. Sapientibus &
 doctis idoneos esse. & Sapientiam ipsam
 altam in iis & educatam.*

CVM dixissem hæc acrius, & voce vul-
 tuque accenso : remisso ore ad me Lan-
 gius, Amas certè Lipsi, inquit, amas flori-
 dam hanc purpureamque Nympham : sed
 vereor vt ames immodestè. Hortos enim
 laudas. sed ita vt vana pleraque in iis mirere
 aut externa : vera & legitima eorum gaudia
 omittas. Colores enim dumtaxat auide in-
 spicis, & in puluillis quiescis, & flores petis
 ab noto ignotoque orbe. Obsecro vt quid?

Hortensiorum
secta: & ea ir-
risa.

vt ne te quoque esse sciam in hac sectâ, quæ
exorta hodie, malè curiosorum hominum,
malè feriatorum? qui rem optimam simpli-
cissimamque, instrumentum duorum vi-
tiorum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hâc
enim fini habent hortos. Herbulas aliquot
& flores exoticos ambitiosè conquirunt: &
quæritos ita anxie fouent & tuentur, vt nul-
la mater suum gnatum. Hi sunt, quorum
litteræ in Thraciam, Græciam, Indiam dis-
currunt: idque seminis exigui aut bulbuli
causâ. Hi, quibus ægrius sit florem ali-
quem nouum mori, quàm veterem ami-
cum. *Romanum illum riserit aliquis, qui
piscem suum atratus luxit? isti plantam.
Iam si quis ex his Floræ candidatis nouius
aliquid aut rarius nactus sit, vt ostentat? vt
alij competitores æmulantur, inuident? è
quibus non nemo tristior domum discedit,
quàm olim in Præturæ petitione victus Sul-
la aut Marcellus. Quid dicam, nisi hilaram
hanc quandam insaniam esse: nec absimilem
illi puerorum, pallentium & rixantium cir-
ca pupas suas & sigilla? At eorundem in-
dustriam in hortis etiam cognosce. Sedent,
circumambulant, oscitant, dormiunt. nec
aliud. prorsus vt non otij sui secessum hunc
habeant, sed desidiæ sepulcrum. Profanum
genus!

* Hortensium.
qui iniquitiam suam
pessisse dicitur ob
miseriam.

genus! & quosiure arceam ab orgiis veri ar-
canique horti. quem modestæ voluptati na-
tum scio, non vanitati: quieti, non torpori.

An ego tam levis, quem efferat aut depri-
mat herbula aliqua rarior, siue adepta siue Deflexum ad
verum horto-
rum usum.
amissa? Imò æstimo res suis pretiis: & sepo-
sito lenocinio illo nouitatis, scio herbas esse,
scio flores: id est breuia quædam & fugacia,
de quibus aptissimè poëta princeps

** Ζεφύριον πνέειν τὰ μὲν φέει, ἀλλὰ δὲ πτερόν.*
* Zephyri spirans
aura alia quidem
gignit, alia conce-
quit.

Itaque non spernò eas siue delitias siue ele-
gantias (& exemplum vides:) sed hoc à mol-
libus Hortensii istis muto, quod sine curâ
hæc talia conquiram: sine curâ habeam: sine
curâ amittam. Nec idem illè ego tam ma-
cidus, imò tam mortuus, vt recondam &
velut sepeliâ me in his hortorum vmbris.
Negotium etiam in illo otio reperio, & in-
uenit ibi animus quod sine actione vllâ agat, Sed in quiete
& laxatione
honestâ animi.
sine labore vllò elaboret. *Numquam minus
solus sum, aiebat ille, quàm cum solus: num-
quam minus otiosus, quàm cum otiosus.* Vox
egregia, & quam ausim dicere natam in his
ipsis hortis. Scilicet menti parati illi, non
corpori: ad eam recreandam, non ad hoc la-
xandum: & ad salubrem quemdam seces-
sum à curis aque turbis. Homines tibi mo-
lesti? hîc apud te eris. *Occupatio exhaustit,*
Ad captandam
auram.

Domus ideo
olim Sapiētū.

Scriptioni &
meditationi
litterarū apti.

hīc replebere. vbi animo quietis illud pabulum, & ab aurā puriore velut inspiratio novae vitæ. Itaque vides veteres illos Sapiētes? in hortis habitarunt. Eruditas hodie doctasque animas? hortis delectantur. & in iis diuina illa pleraque scripta procusa, quæ miramur, & quæ nulla temporum series aut senectus abolebit. Viridi illi Lycæo tot dissectiones de naturā debemus. umbriferæ Academiæ, de moribus. & ex hortorum spatiis diffusi vberes illi Sapiētiæ riui quos bibimus, & qui fecundā diluue orbem terræ inundarunt. Scilicet attollit se magis erigitque ad alta iste animus, cum liber & solutus videt suum cælum: quàm cum ædium aut vrbium carceribus inclusus. Hīc mihi vos poētæ duraturum aliquod carmen pangite. hīc vos litterati meditamini & scribite. hīc vos Philosophi de tranquillitate, de constantiā, de vitā & morte disputate. En Lipsi, quæ vera hortorum vsio & finis. otium inquam, secessio, meditatio, lectio, scriptio: & ea tamen omnia velut per remissionem & per lulum. Ut pictores longā intentione hebetatos oculos ad specula quædam & viros colligunt: sic nos hīc animus defessum, aut aberrantem. Et cur celem te meum institutum? Pergulam illam topiario opere vides?

des? Hæc Musarum mihi domus est, hæc Sapien-
 tiæ meæ gymnasium & palæstra. Illic aut feriâ arcanaque lectione pectus impleo:
 aut semente quâdam obfero bonarum cogi-
 tationum. Et vt tela quædam in armamen-
 tarium, sic ex iis præcepta in animum re-
 condo: quæ prompta mihi mox contra vim
 varietatemque Fortunæ. Intra eam quoties
 pedem penetraui, emanere viles omnes ser-
 uilesque curas iubeo: & erecto quantum li-
 cet capite, studia profanæ plebis despicio, &
 magnum hoc in rebus hominum inane.
 Hominem imò ipsum exiire mihi videor,
 & in altum rapi igneis Sapien-
 tiæ quadrigis. An illic angi me censes, quid Celtæ,
 quid Celtiberi moliantur? quis sceptrum Belgi-
 cæ teneat, aut amittat? Asiæ tyrannus classe
 nobis an terrâ minetur? aut denique

— *quid sub Arcto*

Rex gelidæ meditetur ora?

Nihil horum. munitus & clausus contra
 externa, intra me maneo: à curis omnibus
 securus præter vnâ, vt fractû subactum-
 que hunc animum rectæ Rationi ac Deo
 subiiciam, & animo ceteras res humanas. Vt
 quodcumque fatalis ille & meus dies ve-
 nerit, fronte compositâ nec mæstus eum ex-
 cipiam: abeamque ex hac vitâ non vt eiectus,

sed ut remissus. Hæc muginatio mea in hortis Lipsi, hi fructus. quos non permutem (quamdiu sana mihi mens) cum omni gazâ Persarum aut Indorum.

CAPVT IIII.

Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Constantiam veniri. & seriò monita iuuentus ut serias Philosophiæ litteras cum amœnioribus illis & liberalibus coniungat.

DIXERAT Langius & postremo illo tam alto & constanti sermone, verè fa-
teor; dederat me in stuporem. quem tamen abrupti, O te felicem, inquit, otij pariter & curarum! & ô vix humanam in homine vitam! quam vtinam parte aliquâ imitari mihi fas: & per vestigia ista serpere, etsi longo interuallo. Langius velut castigans, Imitari? inquit, imò superare. nec sequi tibi solum hîc ius, sed præire. Parum enim, Lipsi, parum in hac Constantiæ & Virtutis viâ ipsi nos promouimus: nec fortibus bonisque pares adhuc sumus, sed proiectè mollibus aut malis paullò fortasse firmiores. At tu cuius vegeta & alta indoles, accingere. & me ducere, viam hanc iniquæ rectâ ad firmitudinem & Constantiam ducit. Via quam dico, Sapientia

• omnibus ad
Constantiam
Via patet:

Sapientia est. cuius æquabilem & tranquillam orbitam, quæso moncoque, ne vltra fugias calcare. Litteræ tibi hæcenus cordi, & nouem istæ. deæ? Placet. scio enim amœniore hac & externâ doctrinâ excoli & præparari prius animum debere, *non ante idoneum cui diuina semina committantur.* sed illud non placet, si in his adhærescis, eaque vna tibi studiorum, quod dicitur, prora & puppis. Rudimenta enim hæc nostra esse debent, non opera: via, non meta. In conuiuium aliquo si affedisses, non bellaria solum & placentas gustares, credo: sed stomacho fulcimentum aliquod dares cibi firmioris: in hoc publico doctrinarum epulo, cur non idem sit? cur inquam ad illa oratorum & poetarum mella, non adiungis hanc firmiorem Philosophiæ dapem? Non enim deferi illas volo (ne tacitus me calumniare) sed hanc adferi: & solutas per se fluentesque Nymphas temperari hoc seueriore, vt ita loquar, Baccho. Proci illi apud Homerum non iniuriâ ridentur, qui relictâ Penelope conuertere se ad ancillas: caue idem tibi sit, neu spererâ illâ rerum dominâ, ardeas tantum in eius ministris. Pulchra hæc laudatio, O virum doctum! sed illa melior, O virum sapientem! & ista optima, O virum

Quæ est, Sapientia.

Damnata igitur Philologia sola.

* Augustini verba & sententia lib. 1. De Ordine.

Nisi Philosophia adiungatur.

bonum ! Has sectemur : & per tot labores
non Scire tantum velimus, sed Sapere &
Facere.

*Quam scire ni-
hil est, sapere si
non adfuerit ?
Curia nostra
sordes.*

**Ως ἐδὲν ἢ μάθοντες, ἀνὰ τὰς πύλας !*

ait verus & verus versus. Quam multi ho-
die in hoc nostro Musico cœtu qui & se de-
decorant, & omne nomen litterarum ? qui-
dam, quia flagitiis & sceleribus cooperti :
plerique, quia vani, leues, *νενηγεῖ*, & nullus
seriæ curæ. Linguas discunt ? sed linguas
tantum. Græcos Latinosque scriptores in-
tellegunt ? sed intellegunt tantum. & quod
Anacharsis scitè olim de Atheniensibus di-
xit, Nummis eos vti dumtaxat ad nume-
randum : sic isti scientiâ, ad sciendum. Vitæ
factorumq. aded nulla cura est : vt, me quo-
que iudice, non frustra litteræ in vulgus ma-
lè audiant, tanquam ad nequitiam magistræ.
Atqui ad virtutem eæ sunt, si legitime vtâ-
re. Sapientiam modò adiunge. cui præpara-
re ingenia nostra litteræ debent, non detine-
re ea aut sibi vindicare. Vt enim arbores
quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut
maribus. distæ : non item tuæ istæ virgines,
nisi cum virili sapientiæ robore coniunctæ.
Quid Tacitum mihi corrigis : si vita tua in-
emendata est ? Quid Tranquillum illustas :
cum tu in errorum tenebris ? Plauto notas

*Quæ verâ fini
sint litteræ ?*

aut maculas studiosè eluis: cùm animum
 fordescere pateris & squalere? Transi ali-
 quando ad meliores curas: & doctrinam pa-
 ra, quæ non in pompam tibi solùm sit, sed
 in vsum. Ad Sapientiam conuertere. quæ
 mores tibi corrigat, quæ animum turbidum
 sordidumque tranquillet & illustret. Illa
 est quæ virtutem imprimere, quæ Constan-
 tiam suggerere potest: illa sola, quæ tem-
 plum tibi aperire Bonæ Mentis.

Ad eam ad-
 hortatio.

CAPVT V.

*Sapientiam non vouendo, sed conando ac-
 quiri. Reditum in sermonem de Constan-
 tiâ. Cupidinem discendi, bonum esse in
 adolescentiâ signum.*

ARDOREM mihi iniecit ea admoni-
 tio: quem non celauit. &, Animo se-
 quor te mi senex, inquam: quando factis?
 quis erit ille dies, qui me solutum his curis
 in Sapientiæ veræ orbitâ sistat? qui per eam
 ad Constantiam ducat? Langius velut in-
 crepans, Itâne voues potius, quàm facis? in-
 quit. vanè prorsus & ex more vulgi. Non
 enim vt Cæneus ille in fabulis è fæminâ in
 virum transiit, optando: sic tu votis, è fatuo
 in sapientem, è leui in constantem, Addas

Non votis ad
 Sapientiam isti.

* οὐκ ἄντιπρὸς
 ἀντιπρὸς.

Reditio ad ser-
 monem abru-
 ptum.

istuc operam oportet & manum moueas,
 quod aiunt, vnà cum Minerua. Quare, le-
 ge, disce. Ego excipiens, Scio Langi, in-
 quam: sed tu quoque, sodes, adde operam,
 & filum illud hesterni sermonis pertexe
 quod inuitatio malè abrupit. Ad Constan-
 tiam inquam redi. cuius intermissum sa-
 crum sine piaculo non differs. Langius ca-
 pite leuiter abnuens, Vt ne includar iterum
 in hunc ludum? inquit. non faciam Lipsi:
 non certè in hoc loco, quem otio meo scire
 debes non negotio consecratum. Denique
 aliàs decurremus illum cursum. Imò nunc,
 inquam ego, & quis locus sapienti huic ser-
 moni aptior, quàm illa Sapientiæ tuæ do-
 mus? Pergulam hanc dico. quæ mihi qui-
 dem velut templum est, & mensula in eâ,
 tanquam ara: ad quam sedentes ritè facia-
 mus huic Diuæ. Denique capto etiam ex
 eâ omen. Quódnam illud? ait Langius.
 Istud, inquam. Vt ij qui in tabernâ aroma-
 tum aut vnguentorum sederunt, in vestibis
 ipsis referunt secum odorem loci: sic mihi
 spes, vt halitus aliquis Sapientiæ animo ad-
 hærescat, ab infessâ hac eius officinâ. Lan-
 gius ridens, Vereor vt in tam leui omine
 pondus sit, inquit. tamen, Lipsi, eamus.
 Non enim dissimulo. me quoque excitat &
 cale

cale
 qu
 dan
 id h
 fac
 ado
 disc
 lam
 sedi
 vos
 imp
 vob
 viru
 volo
 ipse
 larg
 sti?
 edic
 stern
 cum

Pro
 V
 re
 m
 m

L

calē iam facit tam ingenuus hic ardor. At-
 que vtaquileges cū manē halitum quem-
 dam erumpentem ē terrā vident, indicium
 id habent latentium aquarum: sic mihi de
 fecundā scaturigine virtutum spes, vbi in
 adolescente præt & elucet cupiditas hęc
 discendi. Et cum iis verbis duxit ad pergu-
 lam me, & induxit. Ille ad mensulam ad-
 sedit. ego prius ad pueros conuersus, Heus
 vos, inquam, state, obseruate: ostium illud
 imprimis obserate. Atque auditis? Vita à
 vobis exit, si viuus quisquam huc init. Non
 virum, non canem, non fæminam admitti
 volo: non, si venerit, Bonam Fortunam
 ipsam. Et cum dicto adsedi. Sed Langius
 largiore risu, Sceptrumne tu vsquā gessi-
 sti? inquit. ita basilicæ prorsus & seueræ tuæ
 edictiones. Nimirum, inquam ego, ab he-
 sterno infortunio iure mihi caui. Tu perge,
 cum deo.

Amor & ardor
 discendi, nota
 bonæ indolis.

CAPVT. VI.

*Pro Constantia tertium argumentum ab
 Utili. Clades bonas esse, Originem intuea-
 re siue Finem. Originem enim à deo su-
 mere. qui aternū & immutabiliter bo-
 nus. ideoque caussa nullius mali.*

LANGIVS non diu meditatus, sic inquit.
 In sermone quem de Constantiā herē

Breuis redu-
tio priorum.

Ratio tertia ab
utili :

Eiusque com-
muniter vires.

Mala Publica,
Bona esse.
Quia à deo.

coepti, Lipsi, à constantia non abibo: ordi-
nem eundem exsequar, & limites tenebo
quos semel finiui. Quattuor, vt scis, velut
agmina mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem
Abiectionemque pugnarent: è quibus priora
duo, quæ de Prouidentia & Necessitate, iam
produxi: docuique satis, supernè & à deo
mala Publica immitti: itemque necessaria
ea esse, nec vitari vllâ fugâ. Instruam nunc
igitur agmen tertium, quod Utilitas ducit:
& in quo legio, quam rectè dixerim Adiu-
tricem. Agmen, si inspicis, validum & cal-
lidum: quod nescio quo modo illabitur &
insinuat se in animos, & blandâ quadam vi
vincit non inuitos. Irrepat enim potius,
quàm irrumpit: suadet, non cogit: & tam
facilè duci nos ab Utilitate patimur, quàm à
Necessitate trahi. Hanc tibi, Lipsi, & mol-
libus tuis copiis nunc oppono. Utilia enim
sunt, hæc quæ patimur Publica mala: &
cum interno nostro fructu commodisque
coniuncta. Mala autem: imò Bona ve-
rius, si remoto hoc Opinionum velo, ocu-
los ad Ortum eorum referes adque Finem.
Quorum ille, à bono: hic, in bonum. Origo
enim certè harum cladum (herè satis mihi
dictum & doctum) à deo: id est, non ab ipso
Summo bono solùm, sed bonorum om-
nium

nium auctore, capite, fonte. A quo non magis est vt malum aliquod emānet, quā vt malus sit ipse. Benefica tantū & salutaris illa vis: quæ lædere æquē spernit, ac lædi: & cui vna summaque potentia est, Prodesse. Itaque etiam prisci illi tenebriones, cum superum illud numen mente conciperent, rectè à iuuando dixere Iouem. An tu exasperari eum censes & irasci, & hæc velut noxia quædam tela spargere in humanum genus? Erras. Ira, vindicta, ultio humani adfectus nomina sunt: & nata ex imbecillitate, cadunt tantū in imbecillos. Persecratur autem æternū in benignitate sua illa mens: & ista ipsa aspera quæ suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt: sensu tristitia, re salubria & euentu. *Homerus ille Philosophorum rectè: ὁ δὲ θεὸς μὲν ἐν κακῶν ποιεῖ, & δ' αὖ πρὸς εἰς κακῶν αἰτίον. Et melius impressiusque noster *Sapiens: *Qua causa est diis benefaciendi? natura. Errat, si quis putat illos nocere velle, vel posse. nec accipere iniuriam queunt, nec facere. Primus est deorum cultus, deos credere. deinde, reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse qui president mundo, qui vniuersa vt sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt,*

Qui non nisi
beneficus &
iuuans.

Nec immixti vt
poenas:

Sed vt medici-
nas.

* Plato,

* Seneca in Epi-
stolis.

92 DE CONSTANTIA
gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi nec
dant malum, nec habent.

CAPVT VII.

*Finem item cladium semper dirigi in bo-
num. etsi persæpe ea per noxios homines,
& noxæ causâ administrata. Sed frangi
& temperariorum vim à deo. flecti om-
nia in nostrum vsum. obiterque dictum
cur Malorum operâ in eis deus utatur.*

Mala publica
item Bona esse.

*Certè in bonis.
Quia bonus
semper eorum
Finis.

Ea tamen du-
plicia. Purè à
deo quædam:

Quædam ho-
minum operâ.

ORIGINE igitur Clades bonæ: aio
etiam Fine, quia ad bonum directæ
semper & salutem. Occurris mihi taci-
tus, scio: & quomodo? inquires. nōne bella
hæc & cædes clarè scopum nocendi habent
lædendique? Habent, fateor, si homines
spectas: non habent, si deum. Quod ut
planè & plenè capias, opus mihi illato quo-
dam lumine distinctionum. Duplices diui-
næ Clades: aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras
appello, QVÆ PVRE A DEO SVNT,
SINE INTERVENTV VILLO HV-
MANAE MENTIS AVT MANVS.
Mixtas, QVÆ A DEO QVIDEM SED
PER HOMINES ADMINISTROS.
Illius generis sunt, Fames, Sterilitas, Terræ-
motus, Terræ labes, Inundatio, Morbi,
Mortes.

Mortes. Istius, Tyrannides, Bella, Oppres-
siones, Cædes. In illis pura omnia & liqui-
da, quia haustæ è purissimo fonte. in istis,
sordium admixtum aliquid non negauerim,
quia lapsæ & derivatæ per impurum hunc
Adfectuum canalem. Homo iis interuênit:
quid miraris, si noxa & peccatum? Illud mi-
rare potius, quod tam prouida dei benigni-
tas est, vt illam ipsam noxam in salutem no-
stram vertat, & peccatum in bonum. Vi-
des tyrannum illum, qui minas spirat & cæ-
dem? cui voluptas, nocere est? qui perire
ipse optet, dum perdat? Sine. aberrabit à
sua mente: & deus occulto quodam fune
inscium inuitumque trahat ad suum finem.
Vt sagitta ad emittentis scopum peruenit
sine vlllo suo sensu: sic impij isti. Frænat vi-
delicet coërcetque humanam omnem vim
suprema illa vis: & exerrantes eorum gres-
sus dirigit ad salutarem hanc metam. Vt in
exercitu varij adfectus militum sunt, &
hunc præda incitat, hunc gloria, illud odium,
omnes tamen pro victoriâ & Principe pu-
gnant: sic omnes istæ voluntates bonæ ma-
læque deo militant, & inter varios fines ve-
niunt tamen ad hunc, vt sic dicam, finium
finem. Sed cur, inquires, malorum operâ
deus vtitur? cur ipse clades eas bonas non
immittit?

In his postre-
mis noxæ ali-
quid:

Quam deus
tamen abster-
get, quod ad
nos quidem
spectat.

Trahit enim fi-
nes omnes ad
suum finem.

Nec iniquum
esse, si deus per
alios castiget.

immittit, aut saltem per bonos administratos?
Curiosè nimis, mi homo, quæris: nec scio
an arcana illa expediam. hoc scio, constare
illi rationem sui facti, etiam cum de eâ nihil
nobis constat. Et tamen quid hîc miri aut
noui? Ecce Præses prouinciæ in noxium ali-
quem cum lege agit: agi iubet per Brutia-
num aut lictorem. Pater in magnâ familiâ,
interdum filium ipse castigat, est cum seruo
id munus mandat aut pædagogo. cur deo
non idem ius sit? cur non ipse, cum visum,
suâ manu nos verberet; cum aliter visum,
alienâ? Nihil enim hîc iniuriæ aut noxæ.
Seruus ille iratus tibi est? animum adfert
nocendi? Nihil refert. tu illo omisso ad ani-
mum respice iubentis. Pater enim certè
exactor adstat: nec plagulam vnâ tibi su-
peraddi sinet vltra præscriptum. Sed cur ta-
men peccatum hîc admixtum, & adfixum
diuinis his sagittis Adfectuû venenum? Ad
asperum & arduum me collem vocas: in
quem tamen enitar. Vt sapientiâ poten-
tiamq. suam Deus ostenderet, *melius iudica-
uit* (* Augustini verba sunt) *de malis bona fa-
cere, quàm mala nulla permittere.* Quid enim
eo sapientius aut melius, qui è malo bonum
potest elicere, & reperta ad perniciem ver-
tere ad salutem? Medicum quoque laudas;
qui

Non itè, quòd
cum peccato
alieno: & caus-
sa aliqua eius
rei.

* In Enchiridio
cap. x l.

qui Theriacæ suæ viperam admiscet saluberrimo effectû: in deo cur improbes, si pharmaco huic cladium humanas quasdam noxas intemperat, sine tuâ noxâ? Decoquit enim certè & consumit adiunctum illud omne virus arcano quodam Prouidentia suæ igne. Denique ad potentiam eius hoc facit & gloriam, quò necessariò omnia ipse refert. Quid enim magis vim eius exprimat, quàm quod non vincat solùm obstantes sibi hostes, sed ita vincat vt ad se trahat & sua castra? vt pro ipso militent? vt arma pro victoria eius ferant? Quod euenit cottidie, cum in malis dei voluntas sit, etsi non à malis. cum ea quæ contra voluntatem eius improbi faciunt, ita flectit, vt non fiant tamen præter eius voluntatem. Et quod potest insignius miraculum, **quàm vt malos mali bonos faciant?* Ecce, ades paullum tu C. Cæsar. abi, & duo sancta nomina simul conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua, te ignaro, deo seruiet: imò patriæ seruiet, contra quam sumpta. Reparatio enim erit salusque Romani status. Tu Attila ab extremo orbe aduola, sitiens sanguinis & prædæ. rape, cæde, vte, vasta. Sæuitia hæc deo militabit: nec aliud quàm excitatio Christianorum erit, qui vitiiis & delitiis

Mali, insciji &
Inuiti deo seruiunt.

* Senerini Doctri
verba sunt De
Consolat.

litiis immerſi aut ſepulti. Quid vos duo Velpaſiani? Iudæam Iudæoſque perditæ: capite & excidite urbem ſacram. quâ fini? vos quidem gloriæ & propagandi imperij: ſed erratis. reuera liſtores & ſatellites ultionis diuinæ eſtis in impiam gentem. Itē. & qui Romæ Chriſtianos mortē fortasſe adſcitis, Chriſti mortem in Iudæâ vindicate. Iam tu ille noſter, ab * Hefpero Præſes ſiue ab Aurorâ, quid per hoc bellum & cruda arma tibi viſ? Firmare imperium regis, vt putas, & vim tuæ gentis. tu quoque erras: quia non aliud quàm Flagellum & maſtix es laſciuentium Belgarum. Concoquere felicitatem noſtram non potuimus, niſi adiuti Neronianis hiſce thermis. Et exempla hæc ab omni æuo obuia, vbi deus per improbas aliorum cupidines, bonam ſuam voluntatem exercuit; per aliorum iniuſtitiam, exſeruit iudicia ſua iuſta. Quare miremur, Lipſi, reconditam hanc Sapientiæ vim, non ritemur: & ſciamus clades omnes exitu bonas eſſe, etiamſi cæca hæc mens non videat, aut tardæ eò non pertingat. Latent enim nos ſæpe veri earum fines: ad quos tamen ignaris nobis peruenient. non aliter quàm fluuij quidam, qui erepti oculis & ſub terram reconditi, feruntur nihilominus ad ſuū mare.

CAPVT

* Alluſio noſtra
ad patriam &
æconomem Præ-
ſidis.

Occulti ſæpe
cladium fines.

CAPVT VIII.

Magis distinctè de finibus ipsis. eos triplices esse: & qui, quibus conueniant. Mox paullo fufius de Exercitio, quod Bonis non vno modo prodest, firmando, probando, praeundo.

QUOD si fas mihi vela pandere, & nauim immittere altius in hoc rerum diuinarum fretum: possim de finibus ipsis promere fortassis aliquid magis disertè & exsertè. Homericum tamen illud iure præfatus,

**Εἰ δὲ πάμπαν τέλειται γέ, καὶ εἰ τετελεσμένον ἔσται.* ** Si facere id possum, aut fieri res ipsa potissit.*

Sunt enim ex iis, quos satis certò comprehendere & signare posse videor: sunt, quos ambiguè & adspectu confuso. E certis, hi tres: Exercendi, Castigandi, Puniendi. Tres fines Cladium. Ple-
raque enim ista immittio cladium, si attendis, aut Bonos exercet, aut Lapfos castigar; aut Improbos punit. eaque omnia nostro bono. Nam vt illustrem, & pedem paulisper in primo fine defigam: videmus cotidie optimos quosque aut seorsum premi cladi-
bus, aut hisdem inuolui pariter cum malis. Videmus, & miramur. quia nec causam satis capimus, nec attendimus ad finem. Causa autem amor in nos Dei, non odium: finis, non læsio nostra sed fructus. Exercendi causa, primò.

G

enim

Quod triplici-
ter nos iuuat.
Firmando:

enim Exercitium illud non vno modo: sed Firmat, Probat, Præit. Firmat, quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instituit & virtutem. Athletas per multa aspera exerceri videmus, vt vincant: idem de nobis cense in hac cladium palæstrâ. Acer enim ille noster gymnastes & exercitor est: laboris patientiæque exactor non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes? delitiis fouere aut luxu? non facit. Matres sunt, quæ plerumque specie dulcium corrumpunt & enervant liberos: patres, qui tristium specie seruant. Pater autem ille nobis est: ideoque verè nos diligit & seuerè. Si nautam te esse velis, per tempestates doceare. si militem, per pericula. si verè virum, cur recusas afflictiones? non enim alia ad robur via. Vidēsne languida illa & vmbratica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libauit? tales mollium istorum & perpetim feliciū animi sunt, quos deiiciet & resoluēt minima aduersantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur. & vt arbores ventis agitatz, altius radices agunt: sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsī aliquoties aduersitatum flabris. Sed probant etiam. quia aliter, quomodo constare cuiquam potest de firmitu-

Probando:

firmitudine suâ aut progressu? Vela guber-
natori ventus semper à puppi impleat: ar-
tem nusquam explicabit. felicia omnia ho-
mini & obsequentia: nusquam virtutem.
Obrussa enim eius vnica & non fallax, adfli-
ctio est. Magnificè Demetrius: *Nihil mihi
videtur infelicius eo, cui nihil euēnit aduer-*
si. & verè. Non enim parcit Imperator no-
ster talibus, sed diffidit: nec indulget, sed
abiicit & contemnit: expungit inquam eos
è legionum suarum numeris; vt ignavos
quosdam & imbelles. Postremò præeunt. Præeundo:
quia bonorum in cladibus robur & patientia
velut lumen quoddam est tenebroso huic
mundo. Vocant exemplo suo ad eadem
alios, & velut limitem signant per quem
eant. Bias bona & patriam amisit: sed in-
clamat etiam hodie mortalibus, vt *Omnia
sua secum portent.* Regulus inter tormen-
ta fœdè periit: sed viuit præclarum illud
fidei exemplum. Papinianus à Tyranno
cæditur: sed securis illa securitatem nobis
imprimit pro Iustitia moriendi. Denique
tot selecti ciues per vim & iniuriam puls-
i aut interfecti: sed è riuus illis sanguinis Con-
stantiam cottidie bibimus & virtutem.
Quæ tamen omnia latèrent in tenebris, sine
cladium istâ face. Vt enim aromata longè

lateque odorem emittunt, si teras: sic virtutis fama diffunditur, si premas.

CAPVT IX.

De Castigatione, qui secundus finis. eam quoque ostensum ex vſu nostro eſſe, dupliciter.

Clades, casti-
gandi cauſa.

Quæ castiga-
tio, aut eluit
peccata & de-
tinet:

IAM Castigandi alter finis eſt. quo nego aliud mitius aut melius repertum ad ſalutem. Inuat enim ſeruatque dupliciter: ſiue Flagelli loco, cum peccauiſmus; ſiue Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem. quia pater-
na manus eſt quæ lapſos crebro verberat: carnificis, quæ tardè ſed ſempunit. Vt ignis aut aquæ luſtratio quædam adhibetur ad ſordes: ſic iſta cladium ad peccata. Et flagellum, Lipſi, meritò nunc nobis. Lapſi enim pridem Belgæ ſumus, & deliciis diuitiſque corrupti præcipitem viam inſtitimus vitiorum. Sed admonet ille deus & reuocat clementer: plagas aliquot infligens, vt iis admoniti ad nos redeamus, imò ad ipſum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis vſi. Libertatem: quia ad licentiam eâ abuſi. & miti hac calamitatum ferulâ crimina noſtra velut expiat & depurgat. Verè miti. quantula enim iſta ſatisfactio? Perſas aiunt cum ſupplicium de illuſtri viro ſumpturi ſunt, veſtem

stem, & tiaram ei detrahere, eaque suspenſa
 verberare vt hominem ipſum : facit hoc no-
 ſter ille pater, qui in omni caſtigatone non
 nos tangit, ſed corpus, agros, opes, & omnia
 externa. At Frænum etiam caſtigatio eſt.
 quod opportunè iniicit, cùm videt peccatu-
 ros. Vt medici ſanguinem interdum proui-
 dè demittunt, non quia æger ſis ſed ne ægre-
 ſcas: ſic deus per has clades quædam nobis
 adimit, materiem aliàs & fomitem vicio-
 rum. Nouit enim ille naturas omnium, qui
 condidit: nec ex venis aut colore de ægritu-
 dine iudicat, ſed è pectore & è fibris. Videt
 Etruſca ingenia vegeta nimis & excitata?
 Principe coërcet. Heluetiorum ſedata &
 mitia? libertatem indulget. Venetorum
 media? medium dat regimen. eaque ipſa in
 tempore fortasſe mutaturus eſt, cùm ipſi ſe
 mutabunt. Tamen querimur. & cur, in-
 quiunt, nos diutius bello adfligimur quàm
 alij, aut cur in acriori ſeruitute? Stulte & ve-
 rè iam æger, tu prudentià ante deum es? Dic
 mihi cur medicus aliquis huic plus abſynthij
 aut ellebori miſcet, quàm illi? nempe quia
 morbus eius id poſtulat aut natura. Idem
 in te cenſe. Videt hunc populum fortasſe
 ferociorem eſſe, ideoque flagris coërcen-
 dum: illum alterum mitiorem, & in gyrum
 reduci

Aut deterret
 ab iſdem &
 arceat.

Sæpe enim in
 antreſſum
 adhibetur.

Ab illo, qui in-
 ternos omnes
 morbos, imò
 inclinationes
 nouit.

Ideo fruſtrà &
 temerè in me-
 dicinam eius
 inquirimus.

Aptat enim
 eam pro varie-
 tate ingeniorũ.

Nostra porro
iudicia, in no-
stro morbo,
corrupta.

reduci posse solâ virgæ umbrâ. At tibi ita non videtur. Valdè scilicet id refert! Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etsi valdè se afflicti. prævident enim læsionem. cur deus nobis ad perniciem indulgeat, qui verè pueri, nec salutaria gnari sumus petere, nec abicere nocitura? Tamen, si voles, & quantum, voles plora. bibes nihilominus illud poculum mærorum, quod non temerè tam plenum tibi cælestis ille medicus propinat.

CAPVT X.

Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem esse. dei respectu, hominum, & eius qui punitur.

Clades punien-
di causâ.

Quæ punitio
amara, sed bo-
nâ: dei, homi-
numque respe-
ctu.

AT Punitio ad malos spectat, fateor: non tamen mala. Bona enim primò, si deum respicis: cuius iustitiæ æterna & immota lex postulat peccata hominum aut emendari, aut tolli. Castigatio autem, quæ ablui possunt, emendat: quæ nequeunt, Punitio tollit. Bona iterum, si homines spectes. quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scelestisque ingeniis omnia sint impunè. Vt ad priuatam cuiusque securitatem, priuati furis aut sicarij supplicio opus est: sic ad publicam, illustri aliquo

aliquo & communi. Animaduersiones istæ in tyrannos & orbis terræ latrones aliquando interueniant necessum est, vt exempla sint quæ admoneant,

* Εἶναι δ' ὅτις ὁφθαλμὸν, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
quæ aliis regibus populisq̃ue inclament,

* Iustitie lumen
esse, cuncta quod
videt.

Discite iustitiā moniti & nō temnere diuos.

Bona tertio, si eos ipsos spectes qui puniuntur. Pro ipsis enim. Quia non ultio hæc aut

Imo etiam, res-
pectu punito-
rum.

vindicta propriè est, nec vnquam benignum illud numen — *ex irâ pœnas petere imbi-*

Diuina non vl-
tio propriè, sed
cohibitiō.

bit acres, vt piè poëta impius ait: sed non aliud quàm cohibitiō quædam à scelere &

repressio: &, vt cum Græcis signanter di-

cam, * κόλασις, ἀλλ' ἔπιμαρτία. Vt mors bo-

* Aristoteles
agregie i. Rhet.

nis clementer sæpe immissa ante scelus: sic

διαφέρει ἡ τι-
μαρτία τῇ κό-
λασις. ἡ μὲν

desperatè malis, in scelere. quod ita amant,

ἡ δὲ κόλασις ἔ-
πιμαρτία

vt nisi sectione ab eo non auellantur. Sistit

ἐν καὶ ἐστίν, ἡ δὲ
τιμαρτία ἔ-
ποιεῖται.

igitur deus effrænem illum cursum, & pec-

cantes paratosq̃ue peccare benignè tollit.

Denique pœna omnis bona, Iustitiæ adspe-

ctu: sicut impunitas mala, quæ efficit vt

diutius scelesti, id est miseri viuant. Acutè

Boëthius: *Feliciores esse improbos supplicia*

luentes, quàm si nulla eos iustitiæ pœna coër-

ceat. & causam dat, quia bonum aliquod iis

accessit (pœna videlicet) quod in reliquo

cumulo criminum non habebant.

CAPVT XI.

De Fine quarto, qui homini ambiguus est. eum pertinere vel ad Conseruationem tutelamque Vniuersi, vel ad Cultum. Singula vberius explicata.

Finis quidam
cladium com-
munis, & Vni-
uersum spe-
ctans.
Ad id conser-
uandum siue
ornandum:

* πᾶσι μέ-
γιστα καὶ ἀριστὸν
καὶ σάμην διέ-
ταξε, ταῖς ἑ-
βραῖος Sapiens,
cap. x i.

HI tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos pede peragraui satis firmo. quartus superest, quem vacillante. Ignōtior enim ille & remotior, quā vt humanæ mentis vestigium firmiter eum premat. Per nubem dumtaxat video: & suspicari mihi de eo ius, non scire, ambire, sed non adire. Finis quem intellego communis est, & tangit Conseruationem siue Cultum Vniuersi. Ac de Conseruatione quidem eō suspicor, quōd deus ille qui sapienter hæc omnia condidit & disposuit, ita condidit, vt singula certo numero, augmento, pondere definiret. nec modum eum generi cuique excedere fas, sine inclinatione omnium aut ruinā. Ita magnis illis corporibus sui termini, cælo, mari, terræ. ita animantium cuique sæclo descriptus numerus. itemque hominibus, opidis, regnis. Excedere ea volunt? turbo igitur cladium aliquis atterat necessum est & tempestas. Nam aliter, nocēant lædantque pulcherrimum hoc opus Vniuersi. Atqui excedere

excedere volunt sæpe, præsertim ea quibus Creata omnia, & præsertim animata, exuberant & fecundificant.
 data lex gignendi crescendique. Homines Idque, si violentum nihil interueniat, immensum.
 ecce vide. quis neget densius per naturam * Filiorum instell. go & nepotum.
 nos nasci, quàm per eandem mori? adeo
 ut duo aliqui homines ex suo coetu *centena
 capita paucis annis producant, non occidant
 ex iis dena aut vicena. Gregem pecudum.
 crescat immensum, nisi pecuarij quot annis
 secernant aliquas & eligant ad macellum.
 Aues & pisces. aëra siue aquas breui impleat,
 nisi dissidia quædam & velut bella inter ipsa
 sint, itemque insidiæ ab humanâ gente.
 Opida aut vrbes. struit & ædificat sua quæ-
 que ætas: & nisi incendia interueniant aut
 ruinæ, vix ceperit ea noster & alter orbis. Et
 licet in cogitatione simili perambules natu-
 ram hanc rerum. Quid ergo mirum, si Sa- Ideo gladio quodam cladium opus, ad metendum & minuendum. Aliter orbis non flet.
 turnius ille pater falcem interdum immittit
 in luxuriantem hunc agrum, & superflua
 aliquot millia peste demetit aut bello? Nisi
 faceret: quæ iam regio capiendis nobis sit?
 quæ tellus alendis? Pereat ergo iure in parti-
 bus aliquid, ut summa ista summarum æter-
 na sit. Ut enim moderatoribus reip. salus Qui deo tamè ante omnia curat.
 populi suprema lex est: sic deo, mundi. At
 de Cultu coniicio dupliciter. Primum, quia
 ornatum nullum in hac vastâ machinâ con-
 cipio, sine varietate & distinctâ vicissitudine

G s

rerum.

Varietate quā-
dam rerum.

rerum. Solem illum pulcherrimum fateor, sed gratiorem tamen eum rorisflua nox facit, & pallium obductum nigræ matris. Æstatem amoenissimam. sed quam Hiems commendat & glacialia illa marmora, & canæ niues. Quæ si tollis, reuera sensum gaudiumq̃. intimum tollis siue lucis siue æstus. In hac ipsâ nostrâ terrâ, non vna facies me delectat. sed plana videre capior & colles, valles & rupes, culta & arenas, prata & silvas: semperque fastidium & satiâs, comites paritatis. Et in hac vitæ, vt sic dicam, scânâ, cur idem habitus mihi semper placeat & vultus? Imò non placeat. sed, meo animo, Alcedonia interdum & malaciæ quædam sint, quas mox bellorum aliqui turbines ab-rumpant & sæuientium tyrannidum pro-cellæ. Quis voueat hoc Vniuersum sicut mare mortuum esse, sine vento, sine motu?

Item, emen-
datione & ex-
positione re-
rum, siue ani-
morum.

* Quod spectat
proverbum,
ὁ δὲ πρὸς τὴν
ἐν τῇ: quod frū-
stra alio referunt.

Sed & Cultum etiam alium odoror, magis serium & cum interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora ferè subsequi post cladium istos nimbos. Bella populum aliquem exagitant. sed eadem *exacunt, & ingenij variam culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbum iugum imposuerunt: sed iugum salubre exitu, quod, vt sol caliginem

ner
gau
esse
adfi
& n
tem
hui
dam
pleb
plan
alia
peri
Cun
Scie
oner
fring
ac d
dun
iden
iam
frugi
etian
mife
fract
tis?
bard
mali
thæ

nem ab oculis, sic barbariem ab animis fugauit. Quid Galli nos aut Germani nunc essemus, nisi magni imperij illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores. Idemque, vt auguror, nouo huic Orbi eueniet: quem Ibèri salutari quâdam sæuitiâ exhauferunt, & iidem mox replebunt & colent. Atque vt ij qui magna plantaria habent, arbores alias transferunt, alias inferunt, alias excidunt: eaque omnia peritè administrant, & in bonum inque fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit; alibi hominum aliquot folia decerpit ac defringit. Iuuat hoc stirpem. at illi cadunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem illam retorridam & virtutum iam effætam: eiicit. Aliam asperam & infrugiferam: transfert. & quasdam inter se etiam confundit, & velut insitione quâdam miscet. Vos, labente imperio, enerues & fracti Itali, quid optimam terrarum occupatis? cedite. & duri illi robustique Longobardi felicius exerceant hanc glebam. Vos mali & molles Græci perite. & crudi illi Scythæ pangantur & mollescant in hoc solo.

itemque

Solatiū, quod
ex hoc sine pe-
tendum.

itemque confusione quādam gentium, vos
Franci Galliam, Saxones Britanniam, Nor-
manni Belgicam & finitima occupate. Quā
omnia & plura, Lipsi, prompta non ignauo
Lectori ex historiā & euentis rerum. Attol-
lamur igitur. & quidquid noxæ priuatim
nobis intertur, prōdesse sciamus in parte ali-
quā Vniuersi. Huius gentis aut regni inter-
itus, alterius ortus erit: illius opidi occasio,
exstructio noui: nec quidquam propriē hīc
interit, sed mutat. An soli Belgæ nos eximij
apud deum & selecti? soli felices perpetuū
& Fortunæ tantū albæ pulli? Inepti! plu-
res imō liberi magno illi patri sunt: quos per-
mitte, quoniam simul omnes non vult aut
potest, foueat & in sinum recipiat per inter-
ualla. Fulgere nobis nostri soles: nox paul-
isper hīc nunc sit, & radiatum illud lumen
abeat ad Hesperios & occasum. Seneca, vt
solet, ad hanc rem aptē & altē: Vir sapiens
*nihil indignetur sibi accidere, sciātque illa-
ipsū quibus lædi videtur, ad conseruationem
Vniuersi pertinere, & ex his esse quæ cursum
mundi officiūque consummant.*

CAPVT

CAPVT XII.

*Contra iustitiam diuinam vetus & vulgata
obiectio: cur impares pœna? ea inquisitio
ab homine remota, & ostensa impia.*

CVM interiungeret hîc paullum Lan-
gius, excepi. Quod fons aquæ viatori-
bus in æstu: id mihi tuus sermo. Fouet, re-
creat, & frigerante quodam succo febrim
meam temperat & calorem. Sed temperat
etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo,
quæ priscos quoque pupugit, de imparitate
puniendi. Quid enim ita Langi, si æquabi-
lis Iustitiæ illa lanx, telum hoc gladium,

*Per occasio-
nem, Iustitia
diuina accu-
sata.*

*Quasi pœnæ
& clades non
ex æquo, nec
in meritis.*

— * *plerumque nocentes*

** Lucretij versus.*

*Præterit, exanimâtque indignos inque
merentes?*

Cur inquam immeriti aliquot populi euer-
runtur: & culpæ maiorum in posteros sæpe
expetunt & nepotes? Fumus iste acer mihi
in oculis: quem, si potes, rationis radio tolle.
Langius contractâ fronte, Itane adolescens,
inquit, iterum mihi exorbitas? Nolim. Vt
enim periti venatores canem non sinunt ab-
errare, sed insistere vni feræ: sic ego te vesti-
gia illa tantum velim premere, quæ signauî.
Fines cladium tibi ingero, vt si bonus es,
exerceri te sentias; si lapsus, alleuari; si im-
probis,

Sed supra hominem ostensa
est inquisitio.

Quæ cum causa
periculo:

Et ad quam
plane excuti-
mus.

Quidquid
deus vult, ideo
rectum, quia
vult.

probus, puniri: tu merapis ad causas. Vaga
mens, quid per hanc curiosam curam tibi
vis? Tangere cælestes illos ignes? liqueſces.
Scandere in Providentiæ arcem? cades. Ut
papiliones & minuta quædam animalcula
vesperè lucernæ lumen idemtidem circum-
uolitant, donec amburantur: sic humana
mens lasciuir circa arcanam illam flammam.
Cedò causas, inquis, cur diuina ultio hos
prætereant, illos tangat. Causas? tutissimè
dicam me nescire. Non enim cepit me vi-
quam cælestis illa curia, nec ego eius decreta.
Hoc tantum scio, causam antè omnes cau-
sas esse, voluntatem dei. A quâ qui querit
aliâ, vim & potentiam ignorat naturæ di-
uinæ. Nam causam omnem necessum est,
genere quodam, priorem & maiorem esse
suo effectui. at deo & eius voluntate nihil
prius aut maius. non ergo vlla eius causa.
Deus præterit, deus tetigit. quid ultra hæc
vis? *Summa iustitia est*, ut rectè & piè Sal-
titanus ait, *voluntas dei*. Tamen rationem
aliquam huius imparitatis exigimus, in-
quunt. A quo? à deone? cui vni licet quod
libet: & nihil libet, nisi quod licet. Si seruus
à patrefamilias, subditus à Principe rationes
exigat, ille contumeliam putet, hic rebellio-
nem: tibi plus animi aduersus deum est?

Apagè

LIBER SECUNDVS. III

Apage te peruersa curiositas. * *non aliter hæc ratio constat, quàm si nulli reddatur.* Et tamen cum omnia feceris, non euolues te tuis tenebris, nec ad consilia illa & consulta verè Tacita pertinges. Egregiè Sophocles:

* *Αλλ' εἰ γὰρ αὖτὰ θεῶν, κρυπτόντων θεῶν, μάδοις αὖ, εἰς εἰ πάντ' ἐπεξέλδοις σκοπῶν.*

* Quod in summo imperio acutè dictum & Tiberio ingestum à Sallustio, Tacitus 1. Annal. * Diuina numquam, ipsi regentibus deis, Scibus, nec omnia usque si peruaserit.

CAPVT XIII.

Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres obiectiones responsum. & primò ad eam de Malis non punitis. quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum causâ: vel naturâ quâdam dei, quæ ad supplicium lenta.

RVDI s hæc & simplex via, sola hîc tuta, Lipsi: reliquæ, fallaces & lubricæ ad lapsum. In diuinis superisq̃ue vnum acumen est nihil cernere, vna scientia nihil scire. Tamen quoniam olim & nunc inuoluit ingenia hæc nubecula: euoluam eâ te breuiter si possum, & hærentem transferam quoque per hoc flumen. Tu cælestis & æterna Mens (in altum suspiciebat) pacem veniamque mihi da, si quid in his arcanis minus pium purumve dicam, adfectu tamen pio. Ac primùm, Lipsi, communiter Iustitiam suâ adserere deo posse videor, vno isto ictu.

Simplicitas & modestia, deo gratæ.

Cuius iustitia generatim probata.

Si ad-

Si adspicit res humanas deus, etiam curat si curat, regit. si regit, iudicio regit. at si iudicio, quomodo iniuste? Non enim regimen vllum sine eo sit, sed congeries, confusio, turba. Quid habes quod opponas huic telo? quod scutum aut quæ arma? si verum fateri vis, imperitiæ humanæ. Non capio, ais, cur hi puniantur, hi non puniantur. Benè habet. ergone ad imprudentiam, impudentiam adiunges; & vim diuini illius purique iuris quia non capis, carpes? Quæ potest contra iustitiam iniustior esse ratio? Si hospes aliquis arbitrari leges aut instituta patriæ tuæ velit, silere eum iubeas & facessere, quia non capit: tu terræ huius incola temerè damnabis ignotas cæli leges? tu opus, conditorem? Et tamen age, liceat. premam te enim iam propius, & calumniæ tuæ nebulas distinctè examinabo ad rationis, vt postulas, solem. Tria obiciis. quodd malos non puniat: quodd immeritos puniat: quodd substituatur & commutetur. De primo, prius. Malos, ais, diuina ultio malè præterit. Itane præterit? imò, vt ego sentio, differt. Si magnum æ alienum habeam, & ab illo debitore statim exigam, huic in diem reponam: quid culpes? arbitrij enim hoc certè mei & spontis. Atqui idem facit magnus

Quam sola imperitia nostra accusat:

Iniustâ lege & more.

Oranis contra iustitiam superam calumnia, triplex.

Diluta prima, quodd mali non puniantur.

Omittit enim præsentaneam poenam interdum deus, non remittit.

magnus ille deus, cui cūm pœnam improbi
 omnes debeant, ab istis eam statim exigit,
 in aliis differt sed cum fœnore soluendam.
 Quæ hîc iniquitas? Nisi tu dei vicem for-
 tasse sollicitus es, & metuis nequid ei pereat
 per hanc benignam moram. Atqui securus
 es, mi homo: nemo vîquam decoquet su-
 pero huic creditori. In oculis eius omnes
 sumus quocumque fugimus, imò in neruo
 & in vinclis. Sed vellem, inquires, tyran-
 num illum nunc puniri, & præsenti cæde
 eius satisfieri tot oppressis. clarior enim ita
 nobis dei iustitiâ. Clarior iustitiâ? imò tuus
 mihi stupor. Quis enim tu ille es, qui deo
 non ad pœnam solum præeas, sed eius etiam
 tempora præscribas? Vtrū iudicem cum
 tuum esse censes, an lictorem tantū & ad-
 ministrum? Abi, duc, verbera, caput ob-
 nubito, arbori infelici suspendito. ita enim
 mihi visum. Heu impudentiam! sed deo
 aliter visum: quem scire debes paullo clarius
 hîc cernere, & alio quodam fine punire. Te
 calor exagitat, & aufert vindictæ quædam
 cupido. à quibus ille remotissimus, exem-
 plum spectat, & correctionem aliorum. Scit
 autem optimè quibus ea utilis esse possit, &
 quando. Magna momenta temporum sunt,
 & saluberrima sæpe medicina abiit in perni-
 ciam

Nec hæc dilas-
 tio ei fraudi.

Cur omittas,
 siue differat?

Primo tempe-
 stiva corre-
 ctionis causa.

ciem data non opportunè. Caligulam in primo tyrannidis suæ cursu sustulit: Neronem grassari paullò diutius fuit: diutissimè Tiberium. nec ambige, quin eorum ipsorum, qui tum quoque querebantur, bono. Egent diuturno sæpe flagello mali nostri & inemendati mores: at nos tolli illud statim volumus & coniici in ignem. Hæc vna tarditatis ratio, quæ nos tangit: alia quæ ipsum deum. cui videtur insitum, *ut lento gradu ad vindictam sui procedat, tarditatemque supplicij gravitate compenset.* Benè Syne-
sius: * τὸ θεῶν χρόνιον καὶ ταχὺ βᾶδις. nec malè prisca, qui ab hac mente Deos fingebant laneos habere pedes. Vt quantumvis feruidus & vindictæ properus sis, non videaris ægrè ferre debere hanc moram: quæ ita pœnæ interuallum est, ut sit & augmentum. Dic mihi, tragœdiam si spectes, an indignè si Atreus ille aut Thyestes in primo alteroque actu sublimes per scenam & elati paullisper incedant? regnent, minentur, imperent? non opinor: breuem enim felicitatem eam esse scias, & exspectes ut cædè moruant in extremo actu. In mundi hac autem fabulâ, cur iniquior in deum, quàm in poëtam aliquem es? Ille impius floret, ille tyrannus viuit. Ita, sed cogita primum hunc actum

Secundò, naturæ suæ (si fas ita loqui) ductu

* Diuina natura lentè & ordine progreditur. Quia clementissima illa mens, tarda in pœnas.

Quæ aliquando tamen cum furore veniunt.

Vita hæc impiorum tragœdiæ cõpar.

CAPVT XIII.

Deinde ostensum plures esse Pœnas: & quasdam Occultas internâsque, quæ scelus ipsum comitentur, & quas improbi effugiunt numquam. quæ grauiores quàm vllæ externæ.

Plures tamen
diuinas esse
pœnas.

Internas:

Postumas:

Externas.

Aliquæ ex istis
semper expe-
tunt in impios.

Præsertim In-
terna, quæ ani-
mum lacinant.

QVÆ tamen vt clarius capias, & semel te ducam in arcem ipsam huius causæ: hoc sciendum, triplices diuinas esse pœnas. Internas, Postumas, Externas. Illas appello QVÆ ANIMVM TANGVNT, SED ADHVC IN CORPORE. Vti sunt angores, pœnitentia, metus, & conscientiarum mille morsus. Alteras, QVÆ EVMDEM ANIMVM, SED LIBERVM IÂ ET A CORPORE ABIUNCTVM. Vti pœnæ eæ sunt quas, morte obitâ, scelestos manere etiam è priscis illis plerique non vanè suspicati sunt. At tertias, QVÆ CORPVS TANGVNT, AVT QVÆ CIRCA ILLVD. vt paupertas, exsilium, dolor, morbi, mortes. Et est quidem plerumque, vt eæ omnes iusto quodam dei iudicio in impios conueniant: certè quidem priores duæ semper. Vt de Internis dicam: quis ille vmquam tam proiectus ad omne nefas, qui non acriter quædam flagella in animo & velut ictus senserit,

ferit, siue in faciendo scelere, siue magis post
factum? Verè enim * ἀπολαδὸς τὸ ἀδίκιας ἢ * Subsequi iniu-
τιμωρία, vt Plato olim dicebat: vel, vt verius ^{rie pena.}
& fortius Hesiodus, * ἡ δίκαιος. Cognatum, * Coetanea &
imò innatum, omni sceleri sceleris suppli- ^{equalis.}
cium: & nihil in vitâ securum solutumque
præter Innocentiam est. Vt cruciarij, Ro-
mano ritu, crucem suam ferebant; ipsi ab eâ
mox ferendi: sic impiis omnibus conscien-
tiæ hanc crucem deus imposuit, in quâ pœ-
nas luant priusquàm luant. An tu solam ^{Et quæ pœnæ}
eam punishmentem censes, quæ incurrit in ^{grauiores.}
oculos? quam corpusculum hoc subit? Non
est. externa ista omnia leuiter nec in longum
nos tangunt: interna sunt, quæ angunt. Vt
magis in morbo iudicantur qui tabe aut
marcore laborant, quàm qui inflammatio-
ne aliquâ aut febris: & tamen hæ magis ap-
parent: sic in grauiore pœnâ improbi, qui
lento illo passu ducuntur ad æternam suam
mortem. Caligula olim per sæuitiam im-
perare solitus, *Ita feri vt sentiat se mori*: id
istis euenit, quos carnifex ille animus cotti-
die minutis ictibus cædit & pungit. Nec ^{Quæ sæpe sub}
splendor ille tibi imponat, & circumfusa po- ^{alacri & lætâ}
tentia, aut opes. quia non magis illi idèd fe- ^{facie.}
lices aut beati, quàm sani quorum febris aut
podagra recumbit in purpureo strato. Men-
dicum

dicum aliquem in fabulâ vides, qui regis personam sustinet, auratum & pulchrum. vides, sed non inuides: quia latere sub auro illo scis scabiem, pædorem, sordes. idem existima in magnis omnibus istis & superbis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur, ait Tacitus, possint adspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sententiâ, libidine, malis consultis animus dilaceretur.*

In malis, diffidum linguæ & sensus.

Rident illi sæpe, fateor: sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gaudium. non hercle magis quam ij qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum aut tesseris fallere se conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminentis supplicij terror, nec tollit se vñquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes, dimoto externorum isto velo, Siculum illum tyrannum:

*Distriktus ensis cui super impiâ
Cervice pendet.*

* Tiberij verba
ex epistola ad
Senatum.
* Neronis mori-
tarij verba.

Audi Romanum illum lamentantem: * *Dij me deaq; peius perdant, quàm perire cotidie sentio.* Audi alterum ingemiscentem: * *Ergo ego solus nec amicū habeo, nec inimicum?* Hæc vera illa animorū tormenta, Lipsi, hi cruciatus, angi semper, pænitere, metuere: quibus caue compares eculeos villos, fidiculas, vncos.

CAPVT

CAPVT XV.

Pœnas etiam Postumas manere improbos. & plerumque imò ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmatæ.

ADDE iam huc Postumas illas & æternas pœnas: quas è mediâ Theologiâ, posuisse mihi satis sit, non euoluisse. Adde etiam Externas. quæ tamen si desint, cum priores illæ irrogentur, quis cælestem Iustitiam iustè culpet? At non desunt. nec factum vmquam (certè rarè) quin apertè sceleris & aliorum oppressores, pœnas item luerint spectabiles & apertas. alij citiùs, alij seriùs: alij in se, alij in suis. Vides & quereris Dionysium illum in Siciliâ, stupra, rapinas, cædes, multos annos impunè exercentem? paullum sustine. videbis eundem mox infamem, extorrem, inopem, à sceptro (quis credat?) ad ferulam deuolutum. Ille magnæ insulæ rex ludum Corinthi aperiet, ipse Fortunæ verus ludus. Parte aliâ, Pompeium in Pharsaliâ vinci indignaris, & exercitum pænè è Senatu? ludere & lasciuire aliquamdiu in ciuili sanguine tyrannum? ignosco. video enim Catoni ipsi clauum hîc tantum non recti iudicij extortum, & elicitam ab alto pectore ambiguum vocem, *Res diuinas*

Postumæ pœnæ, de quibus Theologi propriè differunt. Sed plerumque etiam Externæ præcunt.

Sive in ipsis qui peccarunt, sive in stirpe. Dionysij miræ & verè à deo punitio.

multum habere caliginis. Sed tamen tu Lipſi, tu Cato, flectite paulum huc oculos: vnus adſpectus in gratiam reducet vos cum deo.

Item Iulij Caſaris.

Cæſarem illum videte, ſuperbum, victorem, opinione ſuâ & aliorum iam deum, in Senatu, & à Senatu interfectum. nec ſimplici morte, ſed viginti tribus plagis conſectum, inſtar feræ in ſanguine ſuo volutantem. & (quid amplius vultis?) in Pompeij curiâ, ſuperſtante Pompeij ſtatuâ, magnam victimam Magni mânibus parentantem. Ita Brutus in campis Philippicis, pro patriâ & cum patriâ moriens, mihi quoque miſerationi eſt. ſed conſolor idem, cum haut longè video victores illos exercitus, velut ad eius tumulum, gladiatorio more inter ſe commiſſos. & è ducibus alterum, M. Antonium, terrâ marique victum, inter tres mulierculas, mulierofa illâ manu, ægrè mortem inuenientem. Vbi tu es Orientis ille paullo antè dominus? lanifſta Romanorum exercituum? Pompeij & reip. ſector? En, in fune cruentis mânibus pendes! en, viuus in momentum tuum repis! en, ne moriens quidem auelleris ab eâ quæ tibi morti! Vide an vanè vocem ſupremam & votum illud efflauit Brutus iam moriens:

* Ne huius mali
re fallas auctor,
Lupiter.

* Ζῶν, μὴ λείδοι σε τῆς δ' ὅς αἰπὸς κακῶν.
Non

Non enim latuit profectò, non effûgit. non item ille alter dux, qui pœnam iuuenilium scelerum non obscure in se luit, & clarius in omni suâ stirpe. Sit felix & magnus Cæsar, & verè Augustus: sed filiam tamen Iuliam habeat, sed neptem. nepotes alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet. & horum tædio, quatrduanâ inediâ mori velit, nec possit. denique cum Liuiâ suâ viuat, fœdè ductâ, fœdè retentâ: & quam turpi amore ipse periit, * turpi morte per eam pereat. *In summâ*, inquit Plinius, *deus ille, calûm- que nescio adeptus magis an meritis, herede hostis sui * filio excedat.* Hæc taliaque cogitanda, Lipsi, cum querela illa iniquitatis erumpit: & ad duo semper vertenda mens, Tarditatem supplicij & Varietatem. Non punitur nunc ille? mane. punietur. Non in corpore? sed fortasse in animo. Non viuus? sed certè mortuus.

Numquam antecedentem scelestum

Deseruit pede pœna claudò.

Vigilat enim semper diuinus ille oculus: & cùm dormire eum censes, connûet. Tu tantùm æquus in eum sis: nec iudicem tuum inaniter accusa, ipse ab eo iudicandus.]

Quod de Antonio sensit Plur.
Et Octauiani Augusti.

* Ob suspitionem venens ab eâ datus.

* Nempe Tiberio. Conclusio huius loci & querelæ de Malis.

CAPVT XVI.

Responsio ad alteram obiectionem, de Immeritis. ostensum omnes meruisse pœnam, quia omnes in culpâ. & qui magis aut minus, agrè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clarè videat, ideòque iustissime puniat.

Secunda calumnia, de Immeritis.

Verè calumnia, quia innoxij aut immeriti nunguam.

Nec prætexenda inæqualitas culpæ aut pœnæ.

SED enim immeriti & innoxij aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hæc secunda tua querela, siue calumniâ potius dicam. Incaute adolescens, sic loqueris? Puniuntur ne immeriti? Vbi ergo gentium, gentes tibi repertæ sine noxâ? Fiducia imò temeritas sit in singulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuere impecantes? Vanissimè. Peccamus enim & peccauimus omnes, scio: nati in labe, viuimus in labe: & cæli iam armamētaria, vt cum Satyrico illo iocer, sine telo sint, si fulmina semper missa in merentes. Non enim vt pisces in falo nati & alti, salem tamen non referunt: sic censendum homines in hac mundi facie esse, ipsos sine facie. Atqui si omnes in noxâ, vbi populi isti immeriti? Culpæ enim comes iustissimè pœna semper est. Sed inæqualitas, inquires, illa mihi displicet: quòd quidam premuntur qui minora peccarunt,

florent

florent & regnant qui magna. Nempe hoc erat! eripies tu, credo, trutinam cælestis Iustitiæ manibus, & tuo quodam sensu ponderibusque eam librabis. Quò enim aliter spectat hæc delictorum parium impariumque æstimatio, quam ante deum tibi sumis? Sed duo hîc, Lipsi, cogita. Primùm, æstimari ab homine noxas alienas non posse, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea legitimè discernas, qui nec cernis? Quod enim facilè mihi das, animus est qui peccat: per corpus quidem & sensuum hæc instrumenta, sed ita ut momentum & pondus omne criminis sit ab ipso. Quod adeò verum est, ut si inuitum aliquem statuis peccasse, non peccarit. Id autem si est: quomodo, obsecro, peccatum ipsum peruidebis, qui nec cubile eius aut sedem? Nam mentem certè adeò alienam videre non potes, ut nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua est, censuram æstimationemque vindicantis in re nec visâ plenè nec videndâ, nec notâ nec noscendâ. Secundò illud cogita, ut maximè ita sit, nec malum tamen aliquid hîc esse, nec iniquum. Non malum: quia illorum ipsorum bono fit, qui

Cui homines
non boni iudic-
ces.

Ut qui animâ
non videant,
peccati sedem.

Nec causam
item externæ
punitiōis: quæ
sape pro bono.

Dilectio

Dilectio illa diuina est: & iure semper suspecta tarditas, cui grauior Punitio adhæret. Non item iniquum: quia poenam, vt dixi, omnes meruimus: nec vñquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ supersint falsâ hac aquâ cladium velut eluendæ.

Deo igitur soli
seruanda hæc
æstimatio.

Qui καὶ δὲ
ἀποκρίνεται.

Et quem ve-
lum nullum
aut simulatio
externa fallat.

* An falleret
deos inuisti fa-
ciens? ne cogitans
quid daretur.

Quamobrem, adolescens, mitte hanc de æstimatione noxarum intricatissimam litem, tu terrestris pedaneusque iudex: deo permitte, qui haut paulò æquius de eâ certiusque è superiore tribunali cognoscet. Ille est solus, qui merita potest expendere: ille, qui sine vñlo simulationum fuco aut cerusâ, virtutem vitiumque videt in vero suo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus videt & mentem? qui linguas & fibras? aperta denique & aperta? Quique non facta solum ipsa, sed causas eorum & progressus videt in clarâ luce. Thales olim interrogatus, * εἰ λήθοι θεός, verè respondit. At nos contrâ hîc in nube, qui non solum occulta scelera non videmus, sub tunica (quod aiunt) & sinu admissa; sed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipsam & vim eius cernimus, sed externa quædam vestigia admissæ & iam fugientis. Optimi sæpe nobis, qui deo pessimi:
& reiecti

& reiecti contrà, qui illi electi. Claude igitur, si sapias, de meritis aut immeritis os & oculos. causæ tam obscuræ non benè cognoscuntur de plano.

CAPVT XVII.

Responsio ad obiectionem tertiam, de pœnis translatis. exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius causâ sit. & pluscula alia satis curiose subtilitatis.

AT tertia etiam offusa à te Iustitiæ nebula abstergenda est, de Substitutis. Pœnas enim, inquiunt, parùm iustè deus transfert: & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem! itâne hoc nouum aut mirum? Imò miror ego mirari istos miriones: cùm cottidie ipsi id faciant in suâ terrâ. Dic fodes, beneficia quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nōne transeunt ad nepotes? sanè transeunt. nec aliter in multis aut pœnis, opinor, quæ iisdem impositæ ob scelus. Ecce in perduellionis aut maiestatis crimine, manifestò alij in culpâ sunt, alij in pœnâ. id quæ adedò intendit humana sæuitia, vt latæ leges sint, quæ innoxios liberos æternâ egestate puniant, *vt mors sit eis solatium & vita supplicium.* Maligni vestri animi!

Tertia calumnia, de Substitutis in pœnâ. Quod tamen nec apud homines nouum aut insolens. Cottidie enima priuilegia aut pœnæ transmittuntur.

regi

Quod in po-
nisti iustissime
facit deus:
Quia deuinci-
cum parenti-
bus sumus ad-
gnatâ culpâ.

Denique quia
coniungit &
sub vno aspe-
ctu habet res
& crimina, quæ
nos seiungimus.
Societates aut
corpora, deo
vnum.

regi alicui aut dynastæ licere id vultis, non
vultis Deo. Cui tamen, si examinas, haud
paullò iustior seueritatis huius causâ. Pec-
cauimus enim & rebelles magno huic regi
fuimus in vno omnes: & per tot stirpium
trâduces primogenia illa macula propagata
ad infelices natos. Ita nexus & catena quæ-
dam hæc criminum coram deo est: nec pec-
care, exempli causâ, pater meus aut tuus
iam cœpit, sed patrum omnes patres. Quid
ergo mirum, si punit in posteris non propriè
diuersa delicta, sed communione quâdam
seminis iuncta, nec vîquam intermissa?
Sed vt omittam hæc sublimia, & agam te-
cum magis populâri quâdam rationum viâ:
hoc scito. deum coniungere, quæ nos per
imbecillitatem aut imperitiam disparamus:
& familias, opida, regna, non vt varium
quiddam intueri aut confusum, sed vt cor-
pus naturamque vnam. Scipionum illa aut
Cæsarum familia, vnum illi est: Romana
aut Attica vrbs, ab omni suo æuo, vnum:
vnum item Romanum imperium. Iure.
vinculum enim quoddam est & legum iurif-
que societas, quæ magna corpora hæc ligat:
efficitque vt etiam inter æuo diffitos com-
munio quædam sit præmiorum & pœna-
rum. Itaque Scipiones olim boni? apud
cælestem

cælestem illum iudicem posteris id quoque
prosit. Mali ? noceat. Belgæ ante annos ali-
quot lasciui, auari, impij ? nos luamus. quia
in externâ omni punitione deus non præ-
sentia solum adspicit, sed præterita etiam re-
spicit: & duûm horum temporum momen-
tis temperat æquabiliter iustitiæ suæ lan-
cem. Dixi, * externâ punitione. & velim
notes. Non enim culpæ ipsæ transferuntur,
aut criminum quardam confusio fit: abest:
sed poenæ dumtaxat siue castigationes quæ-
dam circa nos istæ sunt, non in nobis: & ad
corpora aut opes spectant propriè, non ad
animum hunc internum. Quid autem hic
iniuriæ? Heredes enim certè commodorum
præmiorumque, si qua maioribus debi-
ta sunt, esse volumus: cur onera recusamus
& poenas?

*Delicta maiorum immeritus lues
Romane.*

canit Romanus ille vates. verè, nisi quod ad-
dit *Immeritus*. Meritissimè enim, quia me-
ruère maiores. Sed effectum videre poëta
potuit, non adsurrexit ad causam. Vt au-
tem in vno eodemque homine, iure in senec-
tâ ætate delictum aliquod punimus admis-
sum in iuuentâ: sic deus in imperiis aut re-
gnis peccata vetera. quia externæ commu-
nionis

Tempora itera
distita coniu-
git.

* Quæ videlicet
castigatio prouida
& instar medici-
næ est: at in poe-
nâ, ut cum vulgo
dicam, spirituali-
bus, aliud est: nec
eæ personam exco-
dunt.

nionis ratione vnum quiddam deo sunt & coniunctum. Interualla hæc temporum apud illum nos non diuidunt, qui omnem æternitatem clausam habet in capaci suâ mente. An verò * Martiales illi lupi olim tot vrbes euertierint, tot scepra fregerint impunè? tantum cædium sanguinisq. hauserint, ipsi semper incruenti? Tum denique fatear vindicem nullum deum esse, ** qui quæ nos gerimus audit & videt.* Sed non est ita. pœnas vel in posteris suis pendant aliquando necessum est, tardas etsi non seras. Nec Temporum solùm hæc coniunctio apud deum est: sed & Partium. Hoc volo dicere. sicut in homine cum * manus, penis, venter peccauit, totum corpus id luit: sic in communi aliquo cœtu, paucorum delictum expetere sæpe in omnes. præsertim si ij qui peccant velut digniora quædam membra sint, vt reges, principes, magistratus. Verè Hesiodus & ex ipso Sapientiæ penetrali:

Πόλλαι καὶ εὐμπασι πόλεις καὶ ἄνδρες
ἐπαυρεῖ:

Ὅστις ἀλιφαίνει καὶ ἀπαύδαλα μηχανάει).

Τοῖσι δ' ἐξαπόθεν μεγ' ἐπήγαγε πῶμα

Κερίων

Λιμὸν ὁμῆ καὶ λοιμὸν.

Vnius ob crimen panas vrbs tota rependit,
Siquis

* Romanos intel-
lego.

* Plauti est in
Captis.

* Furto, libidine,
ingratis.

Siquis sacrilegè sese gerat aut iniuste.

Iuppiter hinc calo clades immisit ab alto

Pestem siue Famem.

Ita classis Argiuorum tota perit

Vnius ob noxam & furias Aiæcis Oilei:

ita in Iudæâ septuaginta millia hominum
pestis vna iustissimè abstulit, ob iniustam* li-
bidinem regis. Et interdum contra. vbi
omnes peccarunt, deus vnum paucosve se-
ligit velut piaculiares publicæ noxæ. In quo
si à *rigido illo paritatis iure paullisper disce-
dit, tamen ex iniquitate ipsâ æquitas noua
oritur: & clemens quædam iustitia in mul-
tos est, quod sæuitia videtur in paucos.
Nōne etiam pædagogi ferula, è numero la-
sciuentis gregis, vnum aliquem cædit? im-
perator è fuso exercitu, paucos decumatio-
ne castigat? salubri tamen vterque consilio,
quia paucorum ea punitio terret nihilomi-
nus & emendat omnes. Vidi medicos sæpe
venam in pede aut brachio incidere, cum
totum corpus doleret: quid scio an idem hîc
sit? Arcana enim hæc arcana, Lipsi: & si
sapimus, propius non tangemus sacrum il-
lum ignem. cuius scintillas & stricturas
quædam videre homines fortasse possumus:
non possumus ipsum. Vt ij qui in Solem
acrius defigunt oculos, eos amittunt: sic
I mentis

*Quæ David po-
pulum ambitione
recensuit.

*Rectè Tacitus:
Sumis aliquid
ex iniquo omne
magnum exem-
plum, quod ad-
uersus singulos
utilitate publica
rependitur.

Abstracta co-
gitatio ab istis:

Quæ nec capere
nobis, nec ca-
pienda.

mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abstineamus igitur censeo curiosæ & cum periculo quæstionis: & hoc saltem nobis stet, æstimari noxas humanitatis non posse, non debere. aliam apud deum trutinam esse, aliud tribunal. & quomodo-cumque se recondita illa iudicia habeant; non culpanda ea nobis, sed ferenda & verenda. Vnam hanc tibi sententiam ingero, quâ manum huic rei & simul Curionum omnium ori imponam, *Iudicia Dei multa occulta sunt: nulla iniusta.*

CAPUT XVIII.

Transitus ad Locum ultimum factus, qui ab Exemplis. & ostensum utile interdum esse, serie medicina admisceri quadam iucunda.

Reditio ad sermonem ipsum de Constantiâ.

HÆC sunt Lipsi, quæ pro diuinâ Iustitiâ dicenda censui contra hos iniustos, quæ non planè ex re meâ esse fateor, nec tamen præter illam: quoniam non dubiè æquius libentiusque Clades has feremus, persuasi eas non iniquas. Et interuallo hîc aliquo sermonis, subito iterum erupit Langius, Benè habet, inquit, respiravi. Superavi omnes quæstionum illos scopulos, & plenè iam velis inuchi mihi posse videor in portum. Quantum

Quartum vltimumque meum agmen conspicio: quod producam sanè libens. Et vt nautæ, cum in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt: sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim priscoritu eam ita dicere: quia biceps, & duo per eam mihi vincenda, Nec grauiâ hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec noua. Id dum facio, in paucâ hæc quæ superant, Lipsi, volentem attentumque te mihi da. Numquam magis Langi, inquam ego. Nam me quoque iuuat euasisse illa aspera: & à seriâ & seuerâ illâ medicinâ, auidè adspiro ad hanc lenem & popularem. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam vt medici postquàm vsserunt & secuerunt satis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis: sic in te ego. quem quoniam ferro & igne Sapientia purgasse satis videor, lenibus nunc quibusdam alloquiis fovebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo philosophiæ arduo colle, & deducam te paullisper in amœnos Philologiæ tuæ campos. Idipsum tamen non recreando magis tibi, quàm sanando. Vt De-

Quartum pro
ca relem, ferro
duplici.

Præterea etiam
medicina ani-
morum, sed
præsertim his-
toricis.

Et litteris etiam
medicina ani-
morum, sed
præsertim his-
toricis.

mocharem medicum aiunt Confidiam cui-
dam mulieri nobili, quæ omnem asperio-
rem medicinam abhorrebat, lac caprarum
callidè propinasse, sed quas lentisco pascebat:
sic ego historica quædam & oblectantia tibi
infundam, sed occulto quodam Sapientiæ
succo tincta. Quid refert quâ viâ sanemus
ægrum, dum perlanemus?

CAPVT XIX.

*Non tam graua esse Mala publica, quàm vi-
dentur. idque primò, sed breuiter, Ratio-
ne ostensum. Circumiecta enim rebus ple-
rumque vanè timeri, non ipsas.*

Prima argu-
menti huius
pars, de leuita-
te cladum:

Si eas Ratione
examinas.

SED ades iam mea Legio. & tu ante om-
nes cohors prima, quâ pugnamus Non
esse graua hæc mala. Id duplici telo effe-
ctum volumus, Rationis & Comparisonis.
Rationis: quia illam si respicis, reuera nec
grauiam aut magna hæc omnia quæ adsunt
quæque imminet, sed videntur tantum.
Opinio est quæ attollit ea & exaggerat, &
velut cothurnis quibusdam auget. Sed de-
me, si sapias, circumfusam eam nubem, &
vide res in clarâ luce. Paupertatem exem-
pli causâ in his Cladibus publicis times, Ex-
siliū, Mortem. Ea igitur si rectis firmis-
que oculis inspicis, quantula sunt? si suis
ponde-

ponderibus examinas, quàm leuia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? eris igitur pauper. Paupertas enim nō dura. Natura nōne talem te dedit, talem rapiet? Quodd si triste & infame nomen tibi displicet, commuta. eris expeditus. Subleuauit enim te Fortuna, si nescis, & tutiore iam loco reposuit. nemo vltra exhauriet. quod damnum tu putabas, remedium est. At exsul etiam ero. Imò, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sapiens vbicumque est, peregrinatur: fatuus semper exsulat. Sed mors mihi à tyranno Non graue exsilium. imminet. Quasi non cottidie à naturâ. Sed infamis illa, quæ per gladiū aut per laqueum. O stulte, non illa aut vlla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe condito optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipsi, rebus omnibus (gustum enim tantum tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur: & inspiciendæ eæ nudæ, sine Opinionum vllâ veste aut personâ. At nos miseri ad vana & externa Nos cogitando ea aggrauamus. conuertimur: nec res ipsas timemus, sed circumposita rebus. Ecce si mare nauiges, & magnum illud fiat: mens tibi abit, & contremiscis. non aliter quàm, si naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi fit. at sexta-

ruius vnus aut alter suffecerint. Si terræmotus subitò exortus, qui clamor & metus? censes totum opidum, si ruat, in te casurum, aut certè domum. & nescis quàm ad cerebrum tuum elidendum satis sit vnus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus istis sit: in quibus strepitus præcipuè nos terret & vanissima imago rerum. En satellitium illud! en gladios! Quid isti satellites, quid gladij! quid facient? Occident. Quid occisio? simplex mors. & ne nomen ipsum te terreat, animæ à corpore abscessus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladij, facient idem quod vna febris, quod vnus acinus, quod vnus vermis. Sed enim durius. Imò non paullò lenius: siquidem febris illa quam præoptas, toto anno hominem sæpe torqueat; ictu hîc & momèto transigitur. Benè igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quàm *μορμολυγεια* siue laruas. Quas si fumis, vidēsne quomodo pueri te fugiant? sed pone easdè & verâ facie te ostende, accedent iterum & amplectentur. Idem in istis: quæ si detractis personis & sine pompâ videas, timuisse te fatearis timorem puerilem. Vt grando tectis magno strepitu illisa, ipsa tamen diffilit: sic ista in firmum animum si accidunt, franguntur non frangunt.

CAPVT

* Plura nos huius
rei in Thraseano
sive siue De Con-
stantia mortis.

Socratis breue,
sed salubre,
dictum.

CAPVT XX.

Ad comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & huius ani mala. eaque opinio communiter refutata: & ostensum ingenium humanum prouum ad augendos suos luctus.

NON ex spe aut opinione meâ tam serius Langij sermo. Itaque abrumpens, Quod abis? inquam. hocne pollicitus? Mella & mulla historiarum exspectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapientia penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paullò magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, iure culpas, inquit. Nam dum purum illum Ratio-
nis radium sequor, excessisse Publicâ viâ me video, & furtim relapsum in Sapientia callem. Sed iam emendo: & gradum figo in limite magis noto. Displicet Falerni illius austeritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad Comparationem ecce venio: & ostendam clarè nihil graue aut magnum esse in his, quæ vndiq. circumfusa, malis, si ea confers cum antiquis. Maiora enim multis partibus & magis dolenda olim. Ego iterum, &

Intercessio sermonis, nimis vberis alioquin & diffusis.

Comparatione ostendi posse leuitatem claudium.

quidem impatienti gestu, Hoc ais? inquami.

** Er persuasum,
mi hoc putas?
Ex Aristophane est.*

— * Καὶ τὸ ἐγὼ δὴ καὶ πείσῃ ἐμῇ;

Numquam Langi, quamdiu caput hoc sentit. Quod enim retrò ævum, si rectè examinas, tam calamitosum fuit quàm hoc nostrum est: aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit

Belgarum fatales miseræ.

Tam multa dictu gravia, perpassu aspera,
quàm hodie nos? Bello ecce iactamur, nec externo solum, sed civili; nec hoc, sed intestino. Non enim partes solum inter nos sunt: sed partium (ô patria quæ Salus te serviet?) novæ partes. Adde Pestem, adde Famem, adde Tributa, Rapinas, Cædes: & ἐχάτων ἐχάτων Tyrannidem, oppressionesq. non corporum solum, sed animorum. Iam in Europâ aliâ quid? aut bellum, aut belli metus. vel si pax, cum fœdâ servitute sub minutis dominis coniuncta, & non lætior quovis bello. Quocumque oculos mentemque convertas, suspensa omnia & suspecta: & ut in domo malè fultâ, signa plura ruinæ. Ad summam Langi, ut amnium omnium confluxus in Oceanum: sic cladium videtur in hoc ævum. Et recenseo tantum quæ in manibus iam, & adsunt. quid ea quæ imminet? de quibus verè illud Euripidæum canam,

*Imò Europæ
totius: quæ
profecit labar
igit.*

Κακῶν

* Κακῶν ὁ τάλας πέλαγος εἰσορῶν

Τοσῆτον, ὥς μὴ πότ' ἐκνεῦσαι πάλιν.

Langius ad me seuerè & in modum coërcentis, Iterumne te per querelas istas deiicis? inquit. Stare firmum te iam putabam: & cadis. vulnera tua coiisse: retractas. Atqui animi quâdam quiete tibi opus est, si sanesces. Infelicissimum, ais, hoc æuum. Verus mihi ista cantio. scio auum tuum idem dixisse, scio patrem: scio posteros dicturos & nepotes. Insitum hoc à naturâ humano ingenio, ad tristitia acriter flectere oculos, præterire quæ læta. Vt muscæ & eiusmodi insectalæuibus politisque locis non diu insidant, scabris adhærescunt: sic querula ista mens meliorem sortem leuiter transuolat, asperam non dimittit. Tractat, inspicit, & ingeniosè plerumq. auget. Atque vt amantes in Dominâ suâ numquam non inueniunt, cur eximia ea ante omnes: sic dolentes, in suo luctu. Fingimus imò vana, nec præsentia solum dolemus, sed futura. Quotam sagacis ingenij pretio? Non alio, quàm vt quosdam exercitus motus procul puluis castris interdum exuit: sic nos deiiciat futuri discriminis falsa sæpe vmbra.

* Pelagus maiorem contuor Tanta magnum, vt eritare facile non fiet.

Querelæ malæ sopita commouent.

Omnis gens de suo æuo quæstæ

Quia prouident omnes ad dolorem augendum:

Imò & fingendum.

CAPVT XXI.

*Magis deinde propriè & pressè id refuta-
tum, ex Comparatione cum veteribus ma-
lis. Primò de bellis. & de clade mirabili
Iudeorum.*

AT tu, Lipsi, plebeia hæc mitte: & ad
Comparationem me sequere, quam
deposcis. Per eam tibi clarum, non paria so-
lùm in omni genere cladum olim euenisse,
sed maiora: & gratandi materiam huic auo
esse, quàm querendi. Bello, inquis, iacta-
mur. Quid? ergo bella nulla apud priscos?
Imò nata ea, Lipsi, cum orbe nato: nec desi-
tura, nisi cum illo. At non tam grandia for-
tasse aut tam graua quàm ista. Aded con-
trà est, vt ludus hæc omnia sint & iocus (se-
riò loquor) si conferantur cum priscis. Non
aditum, non exitum facilè reperio, si semel
me penetro in profundum hoc exemplo-
rum: sed tamen visne paullùm peregrine-
mur per orbis partes? Eamus. A Iudæâ
ordiamur, id est à regione & gente sacrâ.
Omitto quæ in Ægypto passi, quæ post ex-
cessum ab Ægypto: tradita enim hæc &
prompta in diuinis libris: ad extrema venio,
& quæ cum funere eorum coniuncta. Quæ
operâ mihi est, vt * exponam velut per indi-
cem,

*Ipsa Comparatio
cepta.*

*Et quidem per
singula genera
cladium.*

*De bello pri-
mum.*

*Iudæorum in-
numera: cades.*

** Sumpsit autem
& collegi è Iose-
pho.*

cem, singillatim. Passi igitur ciuili externo-
que bello, non totis septem annis, ista:

Hierosolymis primum interfecti, iussu Flori,
sexcenti triginta.

Cæsareæ ab incolis, odio gentis & * religio-
nis, vno tempore — *viginti millia.*

* Obserua etiam
tunc solam reli-
gionem multum
nocuisse.

Scythopoli (Cœlæ Syriæ vrbs est) — *tre-*
decim millia.

Ascalone in Palæstinâ, item ab incolis, — *duo*
millia, quingenti.

Ptolemaide pariter, — *duo millia.*

Alexandriæ in Ægypto, sub Tiber. Alexan-
dro Præside — *quingenta millia.*

Damasci — *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut tumul-
tum gesta: legitimo deinde & aperto à
Romanis bello:

Ioppe captâ à Cesio Floro cæsi — *octo*
millia & cccc.

In monte quodam Cabulone — *duo millia.*

In pugna ad Ascalonem — *decem millia.*

Per insidias iterum — *octo millia.*

Aphacæ, cum capta esset, — *quin-*
decim millia.

In monte Garizim cæsi — *undecim*
millia & dc.

Iotapæ, in quâ ipse Iosephus, circiter — *tri-*
ginta millia.

Ioppe

Ioppe iterum captâ submersi — *quatuor millia* c c.

In Tarichæis cæsi — *sex millia* & d. Gamalæ, tam interfecti, quàm sponte præcipitati, — *novem millia.* nec quisquam homo natus ex eâ vrbe saluus, præter duas mulieres, sorores.

Giscalâ desertâ, in fugâ trucidati *bis mille.* & fæminarum ac puerorum capti — *tria millia.*

Gadarensium cæsa — *tredecim millia.* capti — *duo millia* & *ducenti*, Præter eos qui in flumen desiliere infiniti.

In Idumææ vicis cæsi — *decem millia.* Gerasij — *mille.*

Machærunte — *mille* d c c.

In siluâ Iardes — *tria millia.*

In Massadâ castello, suâ manu perempti *nongenti* & *LX.*

In Cyrenæ Catulo Præsides cæsi *tria millia.*

At in ipsâ Hierosolymorum vrbe, per omne tempus obsidionis mortui aut cæsi, *decies centena millia.* capti, — *nongintaseptem millia.*

* Qui fame, exsilio, miseri perierunt.

Summa hæc colligit (præter * innumeros qui omissi) *duodecies centena* & *quadraginta millia.* Quid ais Lipsi? deiicis ad hæc oculos? attolle potius: & aude mihi comparare cum

cum vnius gentis clade, aliquot annorum in orbe Christiano bella. At quantula tamen illa hominum terrarumque pars, si conferatur cum Europâ?

CAPVT XXII.

De Græcorum item Romanorumque Cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio noui orbis. & miseria captiuitatis.

NEC hîc insisto. ad Græciam me confero. In quâ digerere ordine omnia bella, siue inter ipsos siue cum externis gesta, longum nec cû fructu. hoc dico. ita exhaustam & attonsam eam continuo cladum isto ferro, vt * Plutarchus tradat (numquam mihi sine irâ & admiratione lectum) eam vniuersam non fuisse, suo æuo, conficiendis *tribus millibus militum*: quot tamen, inquit, olim bello Persico, vnum Megarensium opidulum confecerat. Heu, quod cecidisti flos ille terrarum, sol & sal gentium! Vix opidum hodie alicuius quidem nominis in hac ipsa attritâ Belgica est, quod numerum eum non adæquet idonei ad bellum sexus. Iam Romanos & Italiam perlustramus? leuarunt me pridem hoc fasce recensitionum Augustinus & Orosius. eos vide, & in iis maria maiorum,

Græciæ attritio mira.

* De defectu oraculorum.

Etiâ Italiæ & Romani imperij.

lorum. Vnum bellum Punicum secundum,
in solis Italiâ, Hispaniâ, Siciliâ, supra *quin-*
decies centena millia hominum (quæsiui
enim curiosè) non totis annis septemdecim
consumpsit. Bellum ciuile Cæsaris & Pom-
peij, ad *millia trecenta*. & largius, Bruti,
Cassij, Sex. Pompeij arma. Et quid bella re-
censeo plurium auspicio gesta aut ductu?
Vnus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciem-
que generis humani!) faterur & quidem
glorians, * *undecies centena & nonaginta*
duo millia hominum præliis à se occisa. at-
que ita, vt non veniat in hanc rationem strag-
es ciuiliū bellorum. Pauculis annis qui-
bus ille Hispaniæ aut Galliæ præfuit, in ex-
ternos editæ istæ cædes. Quo tamen maiior
etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro
Mineræ inscripsit *fusa à se, fugata, occisa,*
in deditionem accepta, hominum vicies semel
centena LXXXIII. millia. Quibus velut in
numerus, si vis, adde, Q. Fabium, qui *cen-*
tum decem Gallorum millia: C. Marium, qui
ducenta Cimbrorum: posteriori æuo Aëtium,
qui memorabili Catalaunico prælio *centum*
sexaginta duo millia Hunnorum occidit. Et
ne bellis illis hominum cadauera tantum
fuisse censeas: fuere etiam opidorum. Cato
ille Censorius * gloriatur plura * opida se in
Hispaniâ

Cædes ingen-
tes à Romanis
editæ.

* Plinius hæc tra-
dit a lib. vii.

Opida ab iis
multa delata.
* Apud Plutar-
chum.

* Ad quadrin-
genta. vt tra-
diunt Plut. &
Appian.

Hispaniâ cepisse, quàm dies in eâ egerit. Sempronius Gracchus, si Polybio fides, *trecenta* in eâdem deleuit. Nec habet omne æuum, opinor, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vastas illas & nouas terras delati, quæ funera, deus bone, ediderunt? quas strages? Nec de causis aut iure belli dissero, tantum de euentis. Cerno ingens illud terrarum spatium, quod uidisse magnum sit non dicam vicisse, à vicenis tricenisque militibus peruadi: & passim inermes illos greges sterni, vt fegetem à falce. Vbi tu es insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Iucayæ? quæ olim quingentis aut sexcentis hominum millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullum tu Peruiana, tu Mexicana ora. Heu miram miseramque faciem! immensus ille tractus & verè alter Orbis, vastus attritusque* appâret, non aliter quàm si cælesti quodam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit Lipsi, dum hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quàm palearum cassâ esse, vt Comicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamen legem illam Mancipiorum adhuc refero: quâ nihil acerbius in veterum bellis,

Indorum strages, imò excidium.

** Certè sub initia. Nam nunc habitari iterum scio, & melius coli.*

Captiuitas
olim acerba, &
æquãda morti.

bellis. Homines ingenuos, nobiles, pueros, fæminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam seruitutem? Certe seruitutem. cuius vestigium iure gratulor non fuisse, non esse adhuc, in Christiano orbe. Turcæ sanè vsurpant. nec aliud est quod magis inuisum & terribilem nobis reddat Scythicum illum dominatum.

CAPVT XXIII.

Pestis Famisque prisce insignia maximè exempla: item Tributorum magnitudo quæ olim, & rapinarum.

AT tu pergis in querela. & Pestem etiam adtexis Famemque: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula comparemus? sed breuiter. Dic mihi quot millia Pestis in totâ Belgicâ abstulit, his quinque aut sex annis? Opinor quinquaginta; aut vt largiter, millia centum. At vna in Iudæâ pestis sub Dauide rege, *septuaginta millia* absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Volufiano Imperatoribus, * pestis ab Æthiopiâ exoriens omnes Romanas prouincias peruasit, & per quindecim continuos annos incredibiliter exhaustit. Nec alia vmquam maior lues mihi lecta, spatio temporum, siue terrarum. Sæuitiâ tamen & impetu insignior illa quæ Byzantij

Pestis quæ
apud veteres.

* Zonaras Tom. 2

Byzantij finitimisque locis grassata, Iustiniano Principe. cuius vis tanta, ut in singulos dies *quinque millia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timidè hoc dicerem & ambiguus fidei: nisi fidissimi huic rei ab illo ipso ævo * testes. Nec minus miranda Africana pestis, quæ euersâ Carthagine orta, in solâ Numidiâ * *octingenta hominum millia* deleuit: in maritimâ Africâ, *ducenta*, & apud Vticam *triginta millia* militum, qui ad oræ eius præsidium relictî. Iterumque in Græciâ, Michaëlis Ducæ imperio, tam sæta: *ὥστε ἀδυνατεῖν* (Zonaræ verba sunt) *τὰς ζώντας ταφῇ ἀφαιδιδόναι τὰς θνήσκουσας*, ut vini prorsus pares non essent mortuis sepeliendis. Denique * Petrarchæ ævo, ut ipse refert, * Sub annum à Christo ∞. CCC. LIX. tam valida in Italiam incubuit, ut ex millenis quibusque hominibus vix decem superessent. Iam de Fame, nihil profectò nos aut ætas nostra vidimus, si videmus antiqua. Sub Honorio Imperatore * Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ, ut homines hominibus iam imminerent, & in Circo palàm audita sit illa vox PONE PRETIVM HVMANÆ CARNI. In totâ * Italiâ va- * Procop. de bello Goth. lib. I. I. apud quem plura vide. stantibus eam Gothis, sub Iustiniano, iterum tanta, ut in solo Piceno *quingenta hominum millia* fame interierint: & passim

K

in vsum

* Procopius lib. II. de Bello Persico. Agathias lib. V. Histor. * Orosius lib. VI. cap. VII.

* Sub annum à Christo ∞. CCC. LIX.

Fames, quæ apud veteres.

* Zosimus v. l. Annot.

in vsum ciborum versæ sint non carnes solum humana, sed humana excrementa. Duæ mulieres (narrare exhorresco) septemdecim viros per insidias noctu interfecerant, & comederant: ipsæ à decimo octavo, qui id agisenserat, cæsæ. Nec refero in Sacrà vrbe famem, & exempla iam protrita. Quod si de Tributis etiam aliquid dicendum est: non nego grauius esse quibus premimur, sed ita si sola & per se ea videas, non si componas cum priscis. Pleræque omnes provinciæ sub Romano imperio, fructuum ex agro pascuo *Quintam* quotannis persoluere, *Decimam* ex agro aruo. Nec defuere Antonius & Cæsar nouem decemque annorum tributa exigere in vnum annum. Iulio Cæsare interfecto, cum arma sumpta pro libertate, singuli ciues *vigesimam quintam* omnium bonorum dependere iussi: & hoc amplius, Senatorij ordinis omnes, in singulas ædium suarum * tegulas, *sex asses*. Quæ immensa contributio, nostris que sensibus nec credenda nec reddenda. At * Octavianus Cæsar, (credo ratione nominis sui habitâ) *octauam* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ Triumviri, quæ alij tyrannipatruerunt: ne nostros doceam, recitando. Vnum tibi instar omnium exactionum

Tributorum
olim magnitu-
do.

* Appianus satis
clare inuit lib. 1.
ἐμφυλ.

* Dio apertè lib.
xlv. i. οἱ δὲ
ἐλάττωται
τέρας αὐτοῦ ὁ-
μόλως πρὸς
ἐκείνην καὶ ὁ-
μῶς τὸ ἐπὶ τῇ
πάλῃ δίκῃ.
* Dio lib. 1.

actionum rapinarumque sit, de Coloniis.

In coloniis deducendis acerbitas.

Quo inuento ut nihil ad vim imperij firmius, ita nihil in subditos cogitari potuit tristius. Deducebantur passim legiones cohortesque veteranæ in agros & opida: miserique provinciales momento temporis bonis & fortunis omnibus prouoluebantur. idque nihil ausi, nihil meriti: sed pro crimine omni, opes aut opimi agri. In quo profecto gurges quidam calamitatum omnium apparet. Miserum est nummis spoliari: quid etiam agris tectisque? Graue istis pelli: quid totâ patriâ? quid templis atque? Distrahebantur ecce aliquot millia hominum, liberi à parentibus, domini à familiaribus, vxores à viris, & in varias terras, ut cuique fors sua fuit, spargebantur: alij in *sitientes Afros*, ut poëta in hac ipsâ re ait, *Pars Scythiam, aut toto diuisos orbe Britannos*. Solus Octavianus Cæsar in solâ Italiâ *duodetriginta* colonias collocavit. in provinciis quot libuit. Nec alia res magis, ut ego scio, exitio fuit Gallis nobis Hispanisque.

Quæ creberrima.

K 1

CAPVT

CAPVT XXIIII.

Crudelitatis & Cadium narrationes aliquot, mira, & supra omnia scelera humani aui.

Cædes immanes & infames, quæ olim.

SED sæuitia tamen hodie, inquis, & cædes inauditæ. Scio quid innuas, & quod nuperum factum. Sed tuam fidem, Lipsi: tale nihil apud antiquos? O imperitum te, si nescis: malum, si dissimulas! Exempla enim aded prompta & multa, ut laboremus in eligendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo & proscriptionem eius infamem & immanem, quâ ** millia quattuor & septingentos* ciues abstulit vni vrbi. Et ne vilia quædam capita aut è plebe censeas, *centum quadraginta* in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permissu eius siue iussu. ut non immeritò vox illa Q. Catulo expressa sit, *Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?* At Sullam eundem haut multò post imitati tres discipuli (Triumuiros intellego) pariter proscripsêre ** trecentos Senatores.* equites Romanos *supra bis mille.* Heu scelera, quibus nihil acerbius Sol ille vidit visurusque est, ab ortu omni ad occasum! Appianum, si voles, lege, & in eo va-

** Appianus ita numerat.*

eo
fug
ber
pere
isse
hæc
est, t
in m
vide
gion
publ
seri
Qu
riam
Sen
pti.
Nec
face
sæui
Hisp
lo, c
ptem
steba
ne *
rum
ta fi
Oct
cent

eo variam fœdamq. imaginem latitantium, fugientium; sistentium, extrahentium; liberorum circà eiulantium, & coniugum: peream ego, nisi humanitatem ipsam per-
iisse dices fero & ferino illo æuo. Atque hæc in Senatoribus equitibusque gesta: id est, totidem pænè regibus aut dynastis: sed in multitudinem fortasse non sævitum. Imò vide mihi eundem Sullam qui ** quatuor le-*
giones contraria partis, fidem eius secutas, in publica Villa, nequicquam fallacis dextra mi-
sericordiam implorantes, obtruncari iussit.

** Ira Valerius lib. ix. idque efficeret XXI III. milia hominum. At Seneca tantum de septem millibus, De Ira.*

Quorum cùm morientium gemitus Curiam quoque attigisset, attonito & conuerso Senatu: *Hoc agamus*, inquit, *Patres conscripti. pauculi seditiosi iussu meo puniuntur.*

Nec scio quid magis hîc mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plurane poscis sævitæ exempla? cape. ** Seruius Galba in*

** Valerius.*

Hispaniâ trium ciuitatum conuocato populo, quasi de commodis earum acturus, *septem millia*, in quibus flos iuuentutis confitebat, repentè trucidauit. In eâdem regione ** L. Licinius Lucullus consul, * Cauca-*

** Appianus.*

rum viginti millia contra deditiois stipulæ fidem immisissis in urbem militibus occidit.

** Puro, Vaccæorum.*

Octavianus Augustus Perusiâ captâ, ** tre-*

** Suetonij verba.*

centos è dediticiis, electos utriusq. ordinis, ad

* Xiphilinus &
Nerodiam.

aram D. Iulio exstructam hostiarum more
mastravit. * Antoninus Caracalla, nescio ob

quos iocos infensus Alexandrinis, pacis spe-
cie in urbem eam veniens, vniuersam iuuen-
tutem in campum conuocatam, milite cir-
cumdedit, & signo dato ad vnum omnes oc-
cidit. parique sauitia in reliquam multitu-
dinem vsus, frequentissimam urbem pror-
sus exhaustit. * Mithradates rex vnâ epistolâ

* Valer. aliique.

octoginta millia ciuium Romanorum nego-
tiandi causâ per Asiam dispersa interemit.

* Seneca 11. De
ira.

* Volesus Messalla proconsul Asiæ, trecentos
vnâ die securi percussit, & inter cadauera re-
iectis manibus superbè inambulans, quasi
rem magnificam fecisset, proclamauit, * &

* O rom regiam!

ἡ πόλις ἡ ἐκείνη. Et profanos adhuc lo-
quor impiosque. sed ecce tibi etiam inter
deo vero deuota nomina Theodosium Prin-
cipem, qui Thessalonicae per summum sce-
lus & fraudem septem millia innoxiorum
capitum in theatrum quasi ad ludos conuo-
catis, immisso milite necauit. Quo facto
nihil magis impium vetus omnis impietas
habet. Ite post hæc mei Belgæ, & saui-
tiam siue perfidiam Principum accusate in
hoc æuo.

CAPVT XXV.

Tyrannis etiam nostra eleuata. ostensa ea à naturâ sue malitiâ humanâ esse. & externas internâsque oppressiones fuisse olim.

DENIQUE Tyrannidem etiam hodiè culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambitiosè mihi nunc decretum attollere æuum nostrum, vel adfligere. cui enim bono? hoc quod ad Comparisonem nostram facit, dicam. Quando mala ista non? & vbi non? Cedò mihi scilicet aliquod sine insigni tyrannide, cedò gentem. Si potes: (subibo enim discrimen huius alex:) ego quoque confitebor miserimos nos miserorum. Quid taces? Verum est, vt video, illud diasyrcticum vetus, *Omnes bonos Principes in vno annulo posse perferri.* Insitum nimirum humanis ingeniis, impetio insolenter vti: nec facile modum seruare in eâ re, quæ supra modum. Nos illi ipsi qui de tyrannide querimur, semina tyrannidis inclusa in pectore gestamus: nec voluntas plerisque ea efferendi deest, sed facultas. Serpens cum frigore torpet, venenum nihilominus habet, sed non exerit: simile in nobis, quos sola imbecillitas arcet à nocendo & Fortunæ quoddam frigus. Da vires, da

Crebra semper tyrannides & oppressiones.

Quibus origo à superbâ & ferociâ humani ingenij.

instrumenta: vereor vt vel impotentissimi plerique istorum sint, quinunc tam iniqui in potentes. Exemplum in cottidianâ istâ vitâ. Vide mihi patrem illum sæuientem in filios, dominum in seruos, præceptorem in discipulos. Phalarides in suo genere omnes isti sunt: & fluctus eisdem in flumine excitant, quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura. è quibus pleaque sæuiunt in congeneras sibi species, in aëre, terrâ, aquâ.

Sed & tyrannis inter alia animalia.

— *pisces sic sæpe minutos*

Magnus comest, sic aues enecat accipiter.
ait rectè Varro. Sed corporum istâ oppressiones sunt, inquires: hodiè hoc eximium, quod etiam animorum. Itane, animorum? vide ne inuidiosè hoc potius, quàm verè. Ignorare mihi sese & naturam illam cælestem videtur, quisquis premi eam putat posse aut cogi. Nulla enim externa vis vñquam faciet, vt velis quod nolis, sentias quod non sentis. Ius aliquis in vinculum hoc animi habet siue nexum: nemo in ipsum. Soluere eum à corpore tyrannus potest, non naturam eius dissoluere: quæ pura, æterna, ignea, spernit externum & violentum omnem tactum. At sensum tamen animi non licet expromere. Esto. sed linguæ tuæ igitur frana ponuntur,

De oppressione
ob religionem.

etiam videtur
de iudicio
etiam de iudicio
etiam de iudicio

poni
Sec
bon
qui
luer
mult
& iu
Orie
Alex
bi ac
non
mod
sacer
gulis
tuis
ridic
min
stitu
striss
ne,
lasse
nost
picta
ceres
in qu
amb

Vnu

ponuntur, non animo: nec iudiciis, sed factis.

Sed nouum hoc ipsum & inauditum. Olim et etiam
fuisse.

bone, quàm erras! Quot tibi possim dicere
qui sub tyrannis sensuum suorum pœnas
luerunt, propter incautam linguam? Quàm
multi ex iisdem vim adferre iudiciis conati?
& iudiciis dico in re pietatis. Persarum &
Orientis reges adorari, tralaticium fuit. &
Alexandrum, eundem diuinitatis cultum si-
bi adseruisse scimus, rusticâ Macedoniâ suâ
non probante. Inter Romanos bonus ille &
moderatus Princeps Augustus, flamines &
sacerdotes in prouinciis imò in domibus sin-
gulis habuit, vt deus. Caligula deorum sta-
tuis amputato capite, suum imponi iussit,
ridiculâ impietate. idem templum suo nu-
mini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias in-
stituit. Nero Apollo haberi voluit: & illu-
strissimi ciuium interfecti, hac præscriptio-
ne, * *quod numquam pro celesti voce immo-*
lassent. Iam Domitianus, *Deus dominusque*
noſter, palàm audiebat. Quæ vanitas vel im-
pietas si hodie in vlllo regum, Lipsi, quid di-
ceres? Nec adnauigo propius hanc Scyllam,
in quam non trahent aut pellent me vlli
ambitionum venti.

* Idque inter
alios Thrasea ob-
iurum.

* *Ανδρων γάρ ἐστι τὸ σὴν γέρας.*

* Periculo vacas
ſilenti primum.

Vnum tantum in totam hanc rem priſcæ
K 5 ſeruitutis

seruitutis testimonium adferam, & quidem
 è familiari tuo scriptore: quod velim atten-
 das. Tacitus de Domitiani æuo: *Legimus*
cùm Aruleno Rustico Patus Thrasca, Hercu-
nio Senecioni Priscus Heluidius laudati es-
sent, capitale fuisse. nec in ipsos modò aucto-
res, sed in libros quoque eorum sanctum, de-
legato Triumviris ministerio, ut monumen-
ta clarissimorum ingeniorum in comitio ac
foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem po-
puli Romani, & libertatem Senatus & con-
scientiam generis humani aboleri arbitra-
ntur: expulsis in super Sapiencia professoribus,
& omni bonâ arte in exsilium actâ, nequid
vsquam honestum occurreret. Dedimus pro-
fectò grande patientiæ documentum, & sicut
vetus atas vidit quid vltimum in libertate
esset, ita nos quid in seruitute: adempto per
inquisitiones etiam loquendi audiendique
commercio. Memoriam quoque ipsam cum
voce perdidissemus, sitam in potestate nostra
esset obliuisci, quàm tacere.

*an vellet notes re-
 pe tyrannici 270.
 pet.*

CAPVT

CAPVT XXVI.

*Postremò doctum non mira aut noua esse
hac Mala. hominibus gentibusque omni-
bus semper communia. & solatium in eâ
re quæsitum.*

NE c adtexo plura de Comparatione. ad Contra eos qui
nouas aut exi-
mias putant
has clades.
alterum Legionis meæ agmen venio,
quod oppugnat Nouitatem: sed breuiter &
contemptim. Spolia enim potius leget ex
deuicto iam hoste, quàm vt consertâ manu
acriter cum eo pugnet. Reuera autem quid
hic homini nouum esse potest, nisi qui ipse
nouus nouitius in humanis rebus? Crantor
egregiè & prudenter, qui versum hunc sem-
per habebat in ore

* Οἱ μοι, τί δ' ὅ μοι; θιντὰ πεπὸντα μὲν.
* Heu me! quid
heu me? humana
perpetis sumus.
Circulantur enim cottidiè hæ clades, & orbe
quodam eunt per hunc Orbem. Quid tri-
stia hæc euenire ingemiscis? quid admirare?

* Οὐκ ὅτι πᾶσι σ' ἐφύευσ' ἀγαθοῖς

Ἀγάμεμνον Ἀχίλλεα.

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.

Θνητὸς γὰρ ἔφης. καὶ μὴ σὺ θελῆς,

τῶν θεῶν ἔπειτα βελουμένων ἔσθαι.

Illud potius mirum, si exlex quisquam ab
hac communi lege, nec onus ferat quod
ferunt omnes. Solon amicum quemdam
* Non te omnia
ad læta genuit O
Agamemnon
Achilles. Opus
tibi gaudere &
dolere. Mortali
enim natus es: &
ut recuses, Supe-
rus ita volentibus
erit.
Solonis arguti
inuenti Conso-
lacio.
Athenis

Athenis grauius lugentem in arcem deduxit, & subiectas omnes in magnâ vrbe ædes ostendit: Cogita, inquiens, quàm multi luctus sub his tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incommoda tamquam propria deflere. Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mundo. Sed quoniam re non potest; age, fiat paullisper cogitatione. Sisto te in alto illo, si vis, Olympo. despice mihi omnes vrbes, prouincias, regna: & cense totidem conspecta te videre cladium humanarum. Amphitheatra hæc quædam sunt & velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longè oculos mitte. Italiam vides? nondum triginta anni sunt, cùm à sæuis asperisque ab utroque latere bellis conqueuit. Latam illam Germaniam? validæ in eâ scintillæ nuper discidij ciuilis. quæ iterum exardescunt, &, nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in eâ bella cædesque. & quod nunc paullisper in pace est, imperio debet pacati sexus. Galliam? vide & miserere. etiam nunc per omnes eius articulos gangræna serpit sanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi; & communione hac miseriarum, tuas leua. Atque ut triumphantibus

Clades in omni orbe.

phantibus à tergo destitui feruus solet, qui in medio triumphi gaudio idemtidem interclamaret, Homo es: sic tibi monitor iste semper adsistat, Esse hæc humana. Ut enim labor cum pluribus communicatus leuior fit: sic item dolor.

CAPVT XXVII.

Sermonis totius Conclusio. & ad repetendum eum ruminandumque breuis admonitio.

EXPLICVI copias meas omnes & sermonem, Lipsi: & habes quæ pro Constantiâ dicenda mihi celsi in Dolorem. Quæ Conclusio & adhortatio. vtinam non grata tibi solum, sed salubria: nec delectent, sed magis iuuent! Iuuabunt autem, si non in aures solum, sed in animum demittes: nec audita iacere & inarescere ea pati, vt semina sparsa summo solo. De Repetiti monitionum ictus iuuant & penetrant. nique si repetes sermō & ruminabere. quia vt ignis è silice non vno concussu elicitur: sic in frigido isto pectore, non primo admonitionum ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti. Quæ vt verè aliquando in te ardeat, nec verbis aut specie, sed re & factis, supplex quæso venerorquæ æternum & diuinum illum ignem.

Cum

Cum dixisset, surrexit properè, & Eo
Lipsi, inquit. Sol hic meridies prandij mihi
index. tu sequere. Ego alacer ac libens, in-
quam: quodque in mysteriis solet, iure nunc
acclamem,

* Εὐφροσύνην,
seppera bonum.

* εὐφροσύνην καὶ δὲ ἐν ἀμεινον.

FINIS.

A P

Fusa

C

Alme

Nil v

Adsp

Febr

Annu

Neu

Certa

Et cu

Non

Qui

Fesli

Quan

Impe

Velle

Sola

Hanc

Mun

Suscip

AD DEVM
Pro Constantiâ

P R E C E S

Fusa in graui & diuturno meo morbo, anno
∞. ID. LXXIX. Etatis meæ XXXII.

CVI mare cui tellus famulatur, & ignea celi
Sidera: quem metuunt mortalia sacra arimantur:
Alme Deus, sine quo d'as in luminis oras
Nil venit, & sine quo nil exit luminis oras:
Adspice me quem languor habet, quem tabida vexat
Febris, & exiguam suadet sperare salutem.
Annue ne pariter cum corpore mens brutescat,
Neu timefacta meum fugiat CONSTANTIA pectus.
Certa etenim vita finis mortalibus instat,
Et cuncti properamus eundem tangere portum:
Non cursus tamen omnibus vnus. ô ille beatus
Qui vita infames scopulos & naufraga saxa
Festina potuit præteruexisse carinâ!
Quando voles mea Parca, sequar. non hic terrenis
Impedior curis: nec me fucata veneno
Vellera, nec rutilo splendor perstrinxit ab auro.
Sola mihi docta arrisit pellacia Musa.
Hanc quoque sperno libens. tu tantum d'ie deorum
Mundi mens aterna & inenarrabile numen,
Suscipe me, & latum meliori in sede repone.

INDEX

INDEX CAPITVM,

*Quem subiecimus vt Lector in vno aspectu
habeat filum totius operis & contextum.*

LIBRI PRIM I

CAPVT I. Præfatio & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

CAP. II. Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si forte in leui quodam & primo adfectum motu.

CAP. III. At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis agrotet: eique remedium à Sapientiâ & Constantiâ petendum.

CAP. IIII. Definitiones Constantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, Opinionis. Item Peruicacia quid à Constantiâ differat & abeat: & à Patientiâ, Abiectio.

CAP. V. Ratio & Opinio vnde originem habeant. vtriusque vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Leuitatem.

CAP. VI. Constantiæ laus, & seria ad eam adhortatio.

CAP. VII. Quid sit & quoduplex quod Constantiam turbet. Bona & mala externa esse. Mala autem duplicia, Publica & Priuata. ex iis grauiora & periculosa maximè videri Publica.

CAP. VIII. Mala Publica oppugnata. sed ante omnia tres Adfectus coerciti. ex quæ iis hoc capite ambitiosa quædam Simulatio. quâ homines Mala Propria, vt Publica ludent.

CAP. IX. Simulatio ea clarius recte, & ab exemplis. obiter de vera Patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extra ea.

CAP. X. Querela mea de increpatione Langij tam liberâ. sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.

CAP. XI. Refutatus secundus Adfectus nimij amoris in patriam

INDEX CAPITVM.

in patriam. quem Pietatem falso vocant. idque ostensum.
Itē vnde origo illi Adfectui. & quid Patria propriè ac vetè.

CAP. XII. Tertius Adfectus temperatus, qui Misericordia. eam in vicio esse. discriminata, lucis causâ, à Misericordia. quomodo, & quatenus eâ vtendum.

CAP. XIII. Remotis obstaculis, ventum seriò ad eleuanda aut tollenda ipsa Publica mala. quattuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primò hîc de Prouidentia dictum. eaque probata inesse & præesse rebus humanis.

CAP. XIII. Nihil hîc geri, nisi Prouidentia eius autu. ab ea clades in populos aut vrbes inamitti. idē patum piè super iis queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum deo. cum quo temerè & frustra pugnatur.

CAP. XV. Ad secundum pro Constantia argumentum transitum, quod à Necessitate. Vis eius & impetus. Duplíciter ea Necessitas considerata: & primò in Rebus ipsis.

CAP. XVI. Exemplà necessaria mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum & elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in opidis spectari, in prouinciis, & regnis. Denique gyrare hîc omnia, nec quidquam stabile aut firmum.

CAP. XVII. Ventum ad Necessitatem quæ è Fato. Fatum ipsum primò adsertum. Vulgi in eo. & sapientum vniuersum quemdam consensum fuisse, sed in paribus dissensum. Quotuplex priscis Fatum.

CAP. XVIII. Tria primà genera Fati explicata breuiter. omnium definitio siue descriptio. Stoici leuiter & breuiter excusati.

CAP. XIX. Quantum siue Verum Fatum explicatum. De nomine ipso dictum breuiter. Id definitum tenuiore filo: & ostensum à Prouidentia differre.

CAP. XX. Distinctum & diuulsum id à Stoico fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quo modo vim non inferat voluntati. itemque deum nec *causam* mali nec auctorem esse.

CAP. XXI. Conclusio tractationis de Fato. monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse. non curiosè indagandam. denique adhortatio seria vt vires animo imprimantur à Necessitate.

INDEX CAPITVM

CAP. XXII. Ignaviae latibulum aliquod quæri solere in Fato. Sed id detectum. Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.

LIBRI SECVNDI

CAP. I. Occasio repetiti sermonis. itio ad Langij amœnum hortum, eiusque laudatio.

CAP. II. Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum esse, & à naturâ. Reges & viros magnos vsurpasse. Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non improbum meum votum.

CAP. III. Contra curiosos quosdam disertum, qui hortis ad vanitatem & ignaviam abutuntur. Quis verus eorum vsus. Sapientibus & doctis idoneos esse. & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

CAP. II II. Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Constantiam veniri. & seriò monita iuventus ut se. rias Philosophiæ litteras cum amœnioribus illis & liberabilibus coniungat.

CAP. V. Sapientiam non vouendo, sed conando acquiri. Reditum in sermonem de Constantiâ. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentiâ signum.

CAP. VI. Pro Constantiâ tertium argumentum ab Vili. Clades bonas esse, Originem intueare siue Finem. Originem enim à deo sumere. qui æternum & immutabiliter bonus, ideoque causa nullius mali.

CAP. VII. Finem irem cladium semper dirigi in bonum. etsi per sepe ea per noxios homines, & noxæ causâ administratæ. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia in nostrum usum. obiterque dictum cur Maiorum operâ in iis deus vtatur.

CAP. VIII. Magis distinctè de Finibus ipsi. eos triplices esse: & qui, quibus conueniant. Mox paullo fusius de Exercitio, quod Bonis non vno modo prodest, firmando, probando, præeundo.

CAP. IX. De Castigatione, qui secundus finis eam quoque ostensum ex vsu nostro esse, dupliciter.

CAP. X. Denique Punctionem ipsam bonam & salubrem esse. dei respectu, hominum, & eius qui punitur.

CAP.

INDEX CAPITVM

CAP. XI. De Fine quarto, qui homini ambiguus est. eum pertinere vel ad Conseruationem tutelamque Vniuersi, vel ad Cultum. Singula vberius explicata.

CAP. XII. Contra iustitiam diuinam vetus & vulgata obiection: cur impares poenae. ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CAP. XIII. Tamen vt curiosis satisfiat, separatim ad res veteres obiectiones responsum. & primò ad eam de Malis non punitis. quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum causâ: vel naturâ quâdam dei, quæ ad supplicium lenta.

CAP. XIII. Deinde ostensum plures esse Poenas: & quasdam occultas internasque, quæ scelus ipsum continentur, & quas improbi effugiunt numquam. quæ grauiores quam villæ externæ.

CAP. XV. Poenas etiam Postumas manere improbos. & plerumque imò ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmata.

CAP. XVI. Responso ad alteram obiectionem, de Immeritis. ostensum omnes meruisse poenam, quia omnes in culpâ. & qui magis aut minus, ægè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clarè videat, ideoque iustissimè puniat.

CAP. XVII. Responso ad obiectionem tertiam, de Poenis translatis. exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius causa sit. & pluscula alia satis curiosæ subtilitatis.

CAP. XVIII. Transitus ad Locum vltimum factus, qui ab exemplis. & ostensum vtile interdum esse, seriæ medicinæ admisceri quædam iucunda.

CAP. XIX. Non tam graua esse Mala publica, quam videntur. idque primò, sed breuiter, Ratione ostensum. Circumiecta enim rebus plerumque vanè timeri, non ipsas.

CAP. XX. Ad Comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & huius æui mala. eaque opinio communiter refutata, & ostensum ingenium humanum prouidum ad augendos suos luctus.

CAP. XXI. Magis deinde propriè & pressè id refutatum ex Comparatione cum veteribus malis. Primò de bellis. & de clade mirabili Iudæorum.

INDEX CAPITVM.

CAP. XXII. De Græcorum item Romanorumque Cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio noui orbis. & miseria captiuitatis.

CAP. XXIII. Pestis Famisque priscae insignia maximè exempla. item Tributorum magnitudo quæ olim. & Rapinarum.

CAP. XXIII. Crudelitatis & Cædium narrationes aliquot, miræ, & supra omnia scelera huius æui.

CAP. XXV. Tyrannis etiam nostra eleuata. ostensa ea natura siue malitia humana esse. & externas internasque oppressiones fuisse olim.

CAP. XXVI. Postremo doctum non mira aut noua esse hæc Mala. hominibus gentibusque omnibus semper communia. & solatium in ea re quæsitum.

CAP. XXVII. Sermonis totius Conclusio. & ad repetendum eum ruminandumque breuis admonitio.

FINIS INDICIS.

IN CONSTANTIAM
V. C. IUSTI LIPSI.

DVM patriam exercet plus quam civilibus armis
Triste inter Reges discidium & populos,
(Ab quantum lis illa dedit quantumq; data est
Sanguinis! at vos ô DI meliora date.)

Non iisdem castris, auib; non militat iisdem
Belgica, & heu cines perditum in ipsa suos.
Tantumque diu sperata sine laborum

Decipimur. mendax spes ea abijt miseris.
An mirum aduersa rerum succumbere mole
Dêque gradu tantum non animum excidere?

Ceu nauem inuitus Rector pugnantibus Austris
Deserit, & pelago ludibrium ire sinit.
Id verò prohibet IUSTVS (nihil addimus vltra)
Per quem degeneri non licet esse animo.

Ille ipsi bellum Dux non inglorius infert
Fortuna, en viso ut tota stupet turula.

Ille addit vires animoso: turpe labantem
Sustinet, & mente stare facit solida
Omne is idpandum contra casusque minasque
Ceu contra fluctus stare solent scopuli.

Ve iam, Socraticos quamvis scrutere magistros,
Quantum vsquam est, melius nil alibi inuenias.

F. Duicius I. C.

AD IUSTVM LIPSIVM V. C.
DE CONSTANTIA SCRIBENTEM
Carolû Rotcaſt I. C. Epigr.

CALLIDE, si quisquâ mortalium, vtramq; tueri
Fortunam & forti pectore despiciere:
Atque etiam in nobis animos animare perenni
Clade fatiscentes, & stabilire potens:
Vis dicam ingenuè quid de te sentio Lipsi,
Nec personata me simulare fide?

L 3

Qui

Qui stabilit nos, & stabilis cluet ipse reapse,
Virtutis iustum iure mihi est stabulum.

Aliud ad eundem.

Ex quo sic turbis turbarunt omnia, & ex quo
Excessere adytis numina quaque suis:
Sic tua diuinum spirarunt omnia, vt omnes
Lipsi exinde reat tecum habuisse Deos.

ELEGIA ADEVMDEM.

ETSI mens variis Fortunæ quassa ruinis
Horret adhuc dubio non bene fulta pede.
At beat in tanto (heu!) microrum turbine Lipsi,
Quod vester mihi sit conciliatus Amor.
Quo duce carnifices possim proscribere curas,
Priuaque constanti damna leuare animo.
Atque (ita Doufiadi placeam, cui militat ipse
Phœbus, Amor, Venus & triga simul Charitum)
Non te vel Rubri spoliū maris omne vel auri
Quicquid & Eōus condit & Hesperius,
Permutem; non si Diuū Rex Iuppiter ipse
Me raptum æthereis inserat ordinibus.
Te nascente polo Titan nouus affulisse
Et radios toto differere orbe suos
Visus. Doctrinæ facem vt omnibus alluceres,
Templaque monstrares MENTIS adire BONÆ.
Qualis ab ærij fons montis valle volutus
Communes multis diuidit vnus aquas.
Per te magnanimo prodit Constantia vultu
Ah nimium nostris commoda temporibus!
Quā Dis inuitis etiam licet esse beatos,
Quā patriam in patriā querere desinimus,
Eiagedum lux Historiæ Iustissime Lipsi,
Oppressis prope consulere ingeniis.
Iamque crucis crepera Fati sublimior aura,
Aut Helice tu sis, aut Cynosura mihi.

Adr. Blyenborg. Scobb.

AD EVMDEM ODE.

O PHOEBE montes qui colis Aōnas,
Dulceſque Muſæ (quarum ope poſt rogam,
Fama ſuperſtites perenni

Damna brevis reparamus anni:)

Quēnam virum nunc laudis adorea

Maſtare porro ſumitis, & pio

Sacrare cantu? cui recentem

Nectitis ex hedera coronam?

Non Sol renaſcens, non videt occidens

Quidquam venuſtum Lipſiada magis,

Cui Suada, certatimque Pallas

Imbuir hac animum, illa linguam.

Nil eſt venuſtum Lipſiada magis,

Sine efficaci concitus alite

Senera pangit, ſeu remiſſo

Difficilis ſtudio Minerva

Mutat viciſſim grandia lenibus,

Amatque amœna viſere Caſtaliū

Sic utili incunda miſcens

Certet ut alterutrumque virique.

Sine eruditi pectoris eſt pena

Promit laboris plenum opus ardui,

Plenum ingenioꝝ poſtumorū

Secula quod ſtupcant nepotum.

Sublime peſtus, mens homine altior,

Quæ lingua fando, quis poterit tuas

Æquare laudes ſine verſu,

ſeu cythara fidibus canora?

Mitto illa quæ annis ſcripta prioribus

Iniuſoſo nulla ſilentio

Delebit ætas, nec maligno

Tabificus petet ore linor.

Iure illa mitto: nam quid opus ſacem

Lucere Phœbo? quin ſine te foret.

Numquam per immenſum hoc profundum

Vela darem, tua me voluntas

Huc traxit audacem anspiciis tuis,
Victisq; parendi studio metus
Maiores conari laborat.
Viribus, ac modulo iuuentæ.
Tu das Camænis materiem mei,
Ignauitati tu stimulum admoues
Facunde Lipsi, dum recente
Condecorans tua ferta lauro
Constantem, & alta mente animi virum
Sublimè sedes tollis in arduas,
Quâ suda tempestas, nec atris
Imbricitur furit Auster aliæ.
Hæc arte mixtus Amphitrionides
Cælestis auget concilium chori,
Hæc Liber, & cum fratre Pollux
Siderio radiant Olympo.
Virtutis huius præsidio potens
Quicquid vel usquam est terribile ac minax
Nullus perhorresces inertis
Altior ingenis popelli.
Quin ut risulco fulmine Rex possi
Piare ceter terrigenum nefas
Spectabis obtutu irretorio
Flagitii comitem ruinam.
Intaminata mens sibi conscia
Vult, nec ullo querquera crimine
Munimen est quamuis frequentis
Tutius armituum coronâ.
At siste cursum, & protinus arripa
Thalia portum, neu scaphulam mari
Committe tauro, ni procellis
Ludibrium, Boreæq; debes.
Ne litus ultra sit tibi tendere
Cupido tanti, desine turgidum
Sonare, prælustræque laudes
Ingenij tenuare culpâ.

D. Baudius Insulensis.

EIVSDEM

EIVSDEM AD EVMDEM
TETRASTICHON.

Κληίζεν τε λόγοις ἀρετήν, ἔργοις τε διακίην
Τέτο μὲν ἠϋφυνές, τέτο δ' ὑπερυμαδές.
Αἰψὺ αὐφώτερον μόνον ἔλλαχε· μάρτυρές εἰσιν
ἠϋφυνὲς τε βίῳ, περυμαδεὺς τε βίβλοι.

IN I. LIPSII DE CONSTANTIA
PRIMUM OPVS PHILOSOPHICVM,

Ode Dicolos Distrophos.

CVM, tu LIPSI, animi SENIS
Terconstantis opes, aurea LANGII
Laudas dogmata; cor meum
Efferuens solidis intumet ignibus:
Tunc, & mens adamantinum
Robur concipit, & gymnicus inficit
Constans os rubor; arguens
Quàm certâ caleam, summa petens, facp.
Firmor; seu timidam vago
Non vanè excutiat pectori inertiam:
Seu CONSTANTIAE inobrutas
Veræ voce notas LANGIVS imprimat.
An, si vos satis audiam
Exspectem sine CONSTANTIA Olympicam
Laurum? quem Clarius Deus
Magnâ parte sui luminis imbuit?
Felices ter, & amplius,
Qui seruant facilem rebus in asperis
Mentem, non secus in bonis;
Quos mundi interitus impavidos ferit.

I. Erychi.

L 5

IANVS

IANVS GRVTERVS IN OPERIS
EDITORISQ. COMMENDATIONEM.

ECCĒ quid hoc? Martis propē nant in sanguine cietus;
Quos circum effuso Mors volat vda gradu;
Extendūntque sui Eumenides pomceria regi
Longē ultra Hesperidum Memnonidumque plagas:
Et tamen inter agit Bellona Pax placidē enseis,
Anguium & impositis colla premit pedibus;
Non mentita equidem sub imagine, Mater Amorum
Spartano quali vistor in populo;
Laureola sed nupta comas; ramum hac manu oliue
Pretendens, illa semini omne genus.
Quin & ei se dat comitem flos ille Dearum
Quem scelerata hominum vita fugauit humo.
Fallor? an hec accepta tibi miracula feruntur,
Delicium humani o Lyside generis?
Non fallor. patrare bonā, tibi & unico & uni,
Persica ane, insigne tale dedit facinus.
Dic sed age (Inuidia nec enim fert ora Minerva, ac
Fata vetant Cererem claustra subire Famis)
Qua tibi, qua arte Erebi Furias, cuneosque Gradini,
Est datum inexplicito sic tenuisse lupo?
Fors an, ut AESonides tauros, vigilēque draconem
Cantati exarmat graminis obsequio;
Sic inimicorum scelera impia, carminis alto
Compescis magici rite magisterio?
Aut, veluri Terhis AEacidem lympha Styge inundat;
Sic tibi, ita intacto largius amne Dee
Sunt mersę; ut quamuis dare damna libido flet hosti,
Parte tamen nulla sit dare damna potis?
Certe siue hæ sunt, alia est sen causa; Menent
Tu mihi in tantō maior eris Genio:
Quantō onerosus est contraria Numina; inertē
Quam dubios Populo conciliare Patres.

PERIS
EM.

IN LIBROS DOCTISSIMI
VIRI D. I. L. DE CONSTANTIA.

CERTABANT Ajax quondam, & Laërtia proles
Pellei iniquitas ob ducis exuuias,
Scilicet his armis occulta latere putabant
Robora, quæ alter surgeret Æacides.
Iam Bataui victor Martis nona suggerit arma
Ivstvs, Achilleis apta mage exuuiis.
Quæ sint illa, rogas? est constans robore pectus.
Quod, peream, si vnquam Marte perire potest.
Non eget hic clypeo Veneris, non Tethyos armis,
Quæ dedit Ænæo Lemnius igne pater.
Hunc Phrygius gerat Æneas, hæc Phthius Achilles.
Ipse armis didicit vincere posse suis.
Huius ob exuuias certa, qui vincere certas:
Sic aut nulla feres, aut mala sponte feres.

Aliud eiusdem.

Dum canit Historias humano LIPSIVS ore,
Maiorem Pythio se facit arte Deo.
Seu contra Martem generoso pectore tendit,
Morte premit Martem, nescius ipse mori.
Belgica quin dignos statuis victore triumphos?
Nonne vides binos succubuisse Deos?
Ingenio Phœbum superauit, pectore Martem.
O non tam magno secula digna viro!

G. B. Harl.

EPIGRAMMA IN CONSTAN-
TIAM I. LIPSIÆ.

PRODIT iam in dias CONSTANTIA luminis oras,
Es nota hæc LIPSI munere sit BATAVIS,
Narrantis nobis, quantum PRUDENTIA, quantum
Possit in humanis pectoribus RATIO.
Cedite ROMANI SAPIENTES, cedite GRAII:
Anne aliquid maius Sol videt hoc opere?

Ianus Douza Filius.

IN

IN L. LIPSII V. C. LIBROS
DE CONSTANTIA CARMEN.

N I L mirum subito mortales rebus in arctis
Abicere audaces ex animis animos.
Ipsa ignota diu latuit CONSTANTIA, nostris
Robora quæ solita est indere pectoribus.
At nunc fortunæ ludibria ludicra, & eius
Vires atque vices discite ferre homines.
Sit vobis doctor non vanus LIPSIVS, ille
Flos populi, atque oculus Pieridum & Charitum.
Ipsa à quo didicit CONSTANTIA stare, librisque
Illius erectum tollere in astra caput.
Libris, quos LIPSI si doctum nomen abesset,
Æthereos dicam composuisse Deos.
Nec minus adposito titulo: nam LIPSIVS idem
Ingenium æthereis maius habet Geniis.

Franciscus Raphelengius Filius.

In librum De Constantia,

THEOD. ESYCHIVS.

D V M culta varias Sophia deductus in herbas,
Inter odoratos flores, fragrantia mella
Versor; Lipsiadas deueni latus in hortos.
Hic patulas subito naves diuinus odorum
Halius incur/ar, perstringit lumina splendor;
Hic celestis honos, varioque nitore coruscans
Permulcet sensus odor. ô diuina voluptas!
Hic nemus antiquum; & canis radicibus herba
Fronde nouâ floret; frugumque, & odora comæ via,
Singula quæ prisca coluerunt mœnia Roma.
Inscripti hic veterum effigies, decora alta parentum,
Antiquos mores, antiquam litteram & omni
Arte Toga & Palli, quantâ dulcedine Flora
IVSTE tua, quali, flores nascuntur, honore!
Verum aui hic ne prius mirer decus omne vetusti?
At quos ipse nouos Heliconis vertice flores
Et tulit, & coluit IVSTVS, lausque rigauit
Amnibus, Aoniis sollers quos fontibus hausit?

Hoc

Hoc opus
Qua ven
Equis in
Non adm
In spinis
Cuius tan
Prob! lo
Tu LIPI
Ex cuius
Pierides
Excepit
Scilicet
CONS
Hac,
Sed stat
Rectu
Luxuri
Interit.
Vrit, at
Tollit s
Huic
Hanc M
Semper
Fert; a
Vt qua
Tantu
Suff
Delap
Addit
Vt fere
Dat m
Vincen
Fonte
Florib
Pungen
Silua,
Quon
Auxil
Iam f
Quan
Et iam
Memb

03
Hoc opus, hic labor est, tanta, noua querere, cura.
Qua venturo at a miretur, germina, saclo.
Ecquis iam attonitis animis non hareat! ecquis
Non admiretur Planta CONSTANTIS humi vim
In spinis; supra cali ducentis honorem!

Cuius tam felix constanter dextera, ut herbam
Proh! longe ignotam inter repleta sacrarit?
Tu LIPSI, fracta spes unica & anchora puppis.
Ex cuius gaudent primam sibi sumere palmam
Pierides plantis: unde hac PLANTINVS amoenâ
Excepit tua viua, sua, plantaria, terrâ.

Scilicet illum etiam decorarunt fronde LABORES
CONSTANTI, & planta super astra tulere nitelâ.

Hac, quia non cedit, variis agitata procellis;
Sed stat constanter contra; CONSTANTIA dicta est.

Rectus & immotus, non sole soloque benigne
Luxuriat; thyrsus; non tempestatibus ullis
Interit. hunc pungit spina, haud expungit; & astus
Vrit, at exurit nullus: per frigora florens
Tollit se, & calo ramis CONSTANTIBVS exit.

Huic vis etherei Flatus, caelestis origo.
Hanc MENS SANA, Deo ratio permixta, in eoque
Semper certa manens, ne fallat OPINIO sensum,
Fert; ac sulcorum penetrati includit: ad auras
Ut quantum aethereas immota fronde coruscat,
Tantum etiam radice sub infima tartara tendat.

Sufficiunt vires Illi de vertice cali
Delapsi FIDEI rores. ô gratia larga!
Addit magnanimum victrix PATIENTIA robur;
Ut ferat, obdurans, acris sua vulnera spina.
Dat motus faciles contra omne MODESTIA robur:
Vincendo ut mollis cedat; non occidat agra.

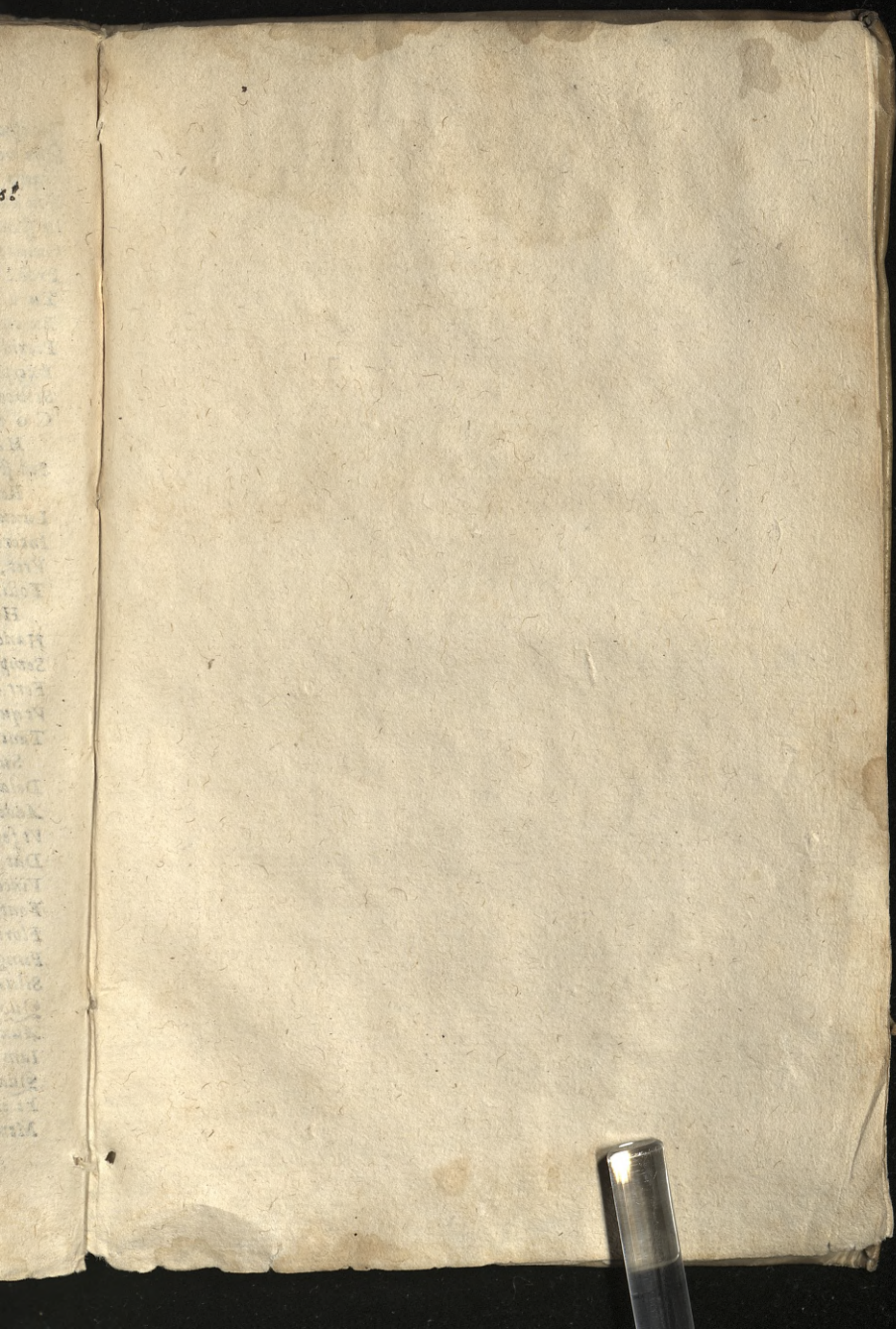
Fonte rigata SPEI, variè redolentibus halar
Floribus, & latè diuinum spirat odorem;
Pungentèsque rubos, inter fera spicula acuta
Silua, fert dulces succos, diuèque saporem:
Quo non arumnis quidquam praesentius vllum
Auxilium venit, & rursus sentire vigorem
Iam fractos animos facit, attollitque medendo:
Quando animis sese obiciunt discrimina mille;
Et iam fumi instar tenuis cedentis in auras,
Membra vigor linquit, mors unguibus imminet, agra

Mens

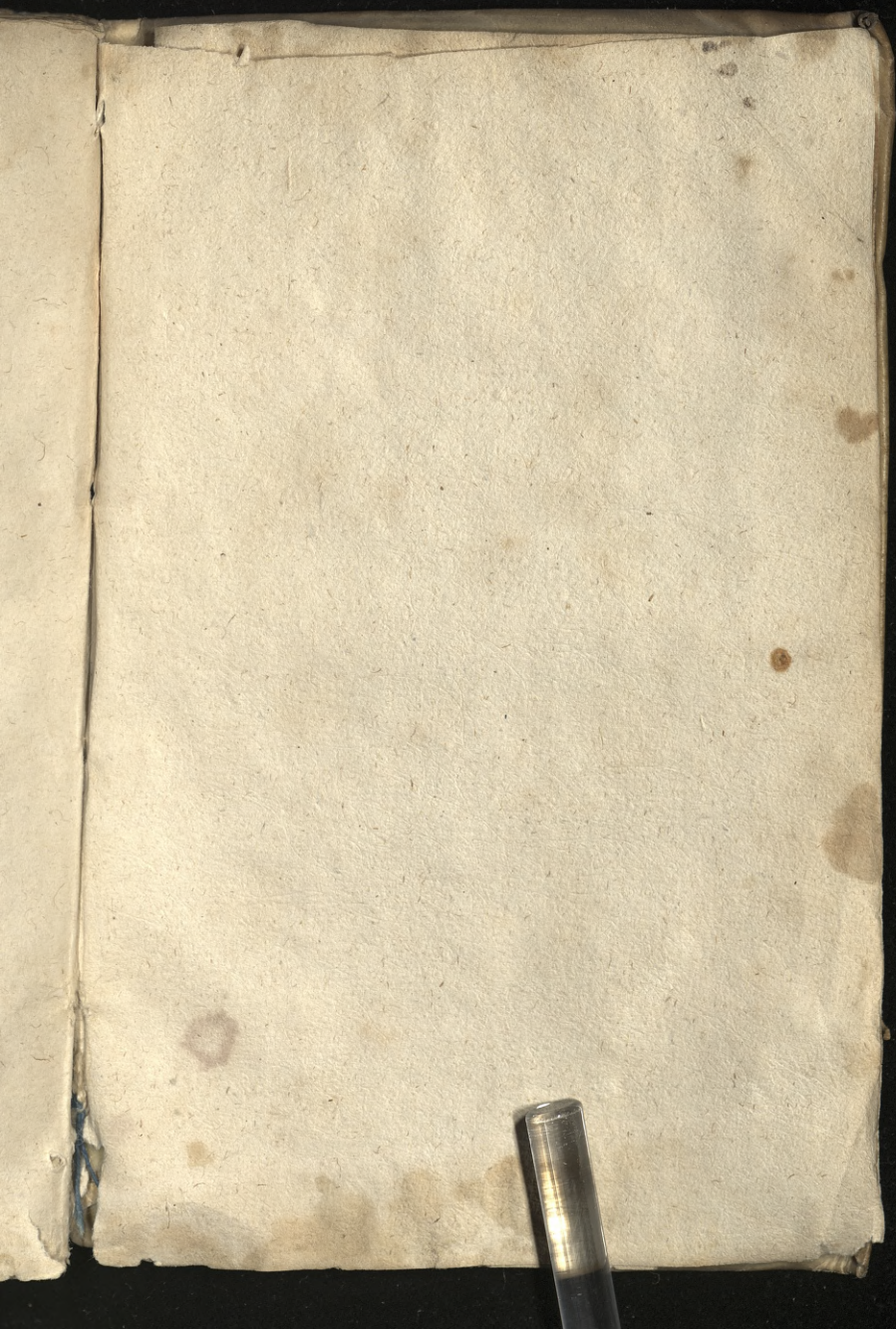
Idens, & sorpta malis totum iam diffuit atas.
 O decus! ô vita merito pars maxima nostra!
 O diuina, Bonique potens, medicina malorum!
 Quantus honor forma est, & quanta potens odoris!
 Hic ver purpureum, sacunda hic sentibus vna
 Incultis pendent, sudatque hic roscida mella
 Quercus, & in spinis flores dominantur acutis.
 Non poma Alcinoi, celebres nec Adonidis horti
 Laudibus hic certent: quæ nî nisi nautea, nuga,
 Lappaque, & tribuli, præ tam redolentibus, herba,
 Cælestes succos, CONSTANTIS, odoribus. Ergo
 Aura tones, sonet vnda æstu, ruat Orbis & Orcus;
 Semper odoratos fundet CONSTANTIA flores,
 Semper inexhaustum cali spirabit odorem;
 Vnde pia liberis apes, vnde inclita texat,
 Diua Bona mentis capiti conserta modesto;
 Qua decus omne suum caloque soloque perennet.

FINIS.

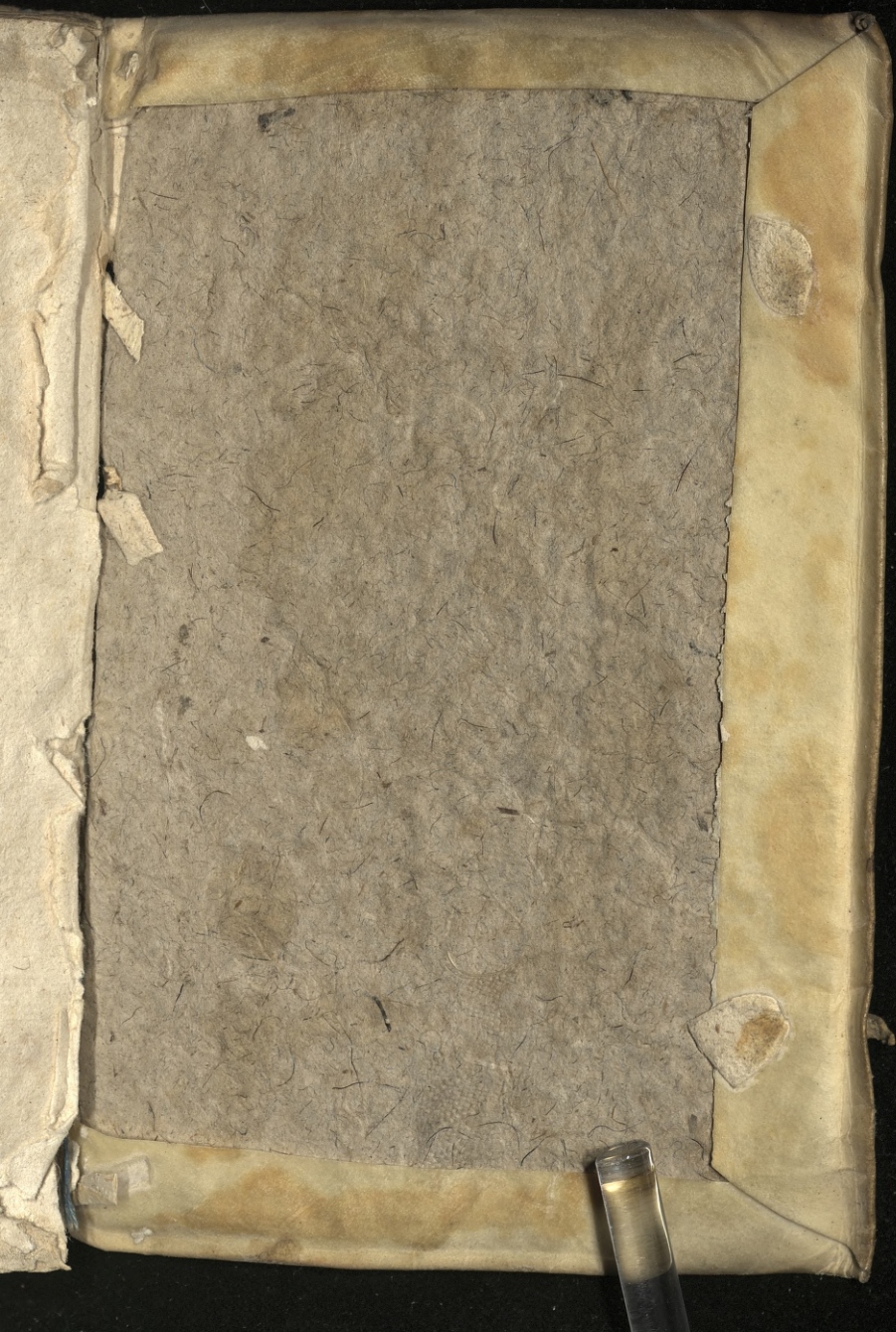

114

Dec. 1985

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

13898

